

Universitätsbibliothek Wuppertal

Iulianu Autokratoros Ta Sōzomena, Kai Tu En Agiois Kyrillu Archiepiskopu Alexandreias Pros Ta Tu En Atheois Iulianu Logoi Dekα

Julian <Römisches Reich, Kaiser>

Lipsiae, Anno MDCXCVI.

Liber quartus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1694](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1694)

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΕΥΑΓΟΥΣ
Θρησκείας, πρὸς τὰ τῶ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανῶ.
 ΛΟΓΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ.

S. CYRILLI ALEXANDRIÆ
ARCHIEPISCOPI,

PRO SANCTA CHRISTIANORVM RELIGIONE,
 ADVERSUS LIBROS ATHEI IULIANI.
 LIBER QVARTVS.

ΚΑΤΗΓΟΡΕΥΣΕ μὲν ἐν τῆς τῶ Α
 Θεῶ δόξης, καὶ τῶν Μωσέως δογ-
 μάτων ἀκαλλεσάτην πεποιήται
 τὴν καλαβοήν· ὡσπερ ἐκ ἐνό-
 ρως αὐτῶ τῶν Ἑλλήνων δεισιδα-
 μονίας τὴν ἀμείνω ψῆφον ἐπενεγκεῖν, εἰ μὴ κα-
 κύνοίλο τὰ Χριστιανῶν· τό γε ἦκον εἰς Φενακι-
 σμῆς, καὶ μὲν τοι φιλοσοφίας τὰς παρ' αὐτῶ.
 Καίτοι χρεῖν δὴ πρὸ ἀμείνων εἶναι, ὡς γέ μοι φαί-
 νεται, διὰ πραγμάτων αὐτῶν τὰς παρ' αὐτοῖς ἐπι-
 κερῆσαι δόξας, εἴπερ τι μετὴν ἀληθείας αὐτοῖς·
 ἢ μὴ τῆς ἰσῶν εὐρεσικομπίας καλακαλλύνεσθαι·
 καθάπερ ἀμέλει καὶ τὰ τῶν γυναικῶν ἐταριζόμε-
 να, τὸ ἐκ τῶ πράγματος ἀσχος σωμύλοισι Φω-
 ναῖς, καὶ τοῖς θυραθεν ὠραῖσμοις ἀποκρῆσθαι δο-
 κεῖ. Ἀλλὰ γὰρ Ἰουλιανῶ τε πέρι, καὶ παντὸς
 ὅτῃ τὰ ἴσα φρονεῖν ἐθέλοντος αὐτῶ λέγωμεν,

ΑCCVSAVIT ergo Dei
 majestatem, & aduersus
 Mosis placita sædissime
 declamauit: quasi non
 posset aliter Græcorum
 superstitionibus priores
 partes tribuere, nisi Christianæ fidei,
 quantum certe imposturis & probris
 potest, detraheret. Quanquam fatius e-
 rat, vt mihi quidem videtur, rebus ipsis
 opiniones ipsorum defendi, si quid veri-
 tatis haberent, non autem quorundam
 quæsitis verborum phaleris ornari: quem-
 admodum certe & meretriculæ re-
 rum turpitudinem blanditiis vocum
 & adscititiis elegantis depellere co-
 nantur. sed de Iuliano, & quouis
 alio Iuliani adstipulatore, dicamus &

Joan. 8.

nos juxta Seruatoris vocem : Cum loquitur mendacium, de suo loquitur, quoniam mendax est, sicut et pater ejus, et in veritate non stetit. Difficile igitur est, ac potius impossibile, ut ex ore Ethnico, & animo Diabolice pleno efficacia, veritas prodeat. At egregius iste spiritus sibi sumit, & in majores suos audacter inuehitur. Nam poetarum dicta non admittit, eosque fabularum fictores nominat. Vnius autem Platonis vocibus gloriatur ac superbit, eique vni adhærescit; quamuis cæterorum postremus ipse fuerit, nec segnes habuerit etiam ex suis discipulis aduersarios. Inter quos vnus est elatissimi supercilii, & nimio quam arrogans, & in exquisita statuendorum dogmatum atque ratiocinandi diligentia summa vir facultatis; ejus Aristoteles discipulus, & alii post eum quoque ejusdem scientiæ nomine non parum commendati. Quo vero pacto vtræque amborum sententiæ discrepent, dicere prætermittam. De his enim hæcenus abunde loquuti sumus. Ad illud nunc venio. Platonis enim opiniones sequens, uti dixi, suis, opinor, etiam additis, attentum mundi opificem, ut ait ipse, vniuersorum quidem Dominum pronunciat, cujus sceptris postquam omnia subjecit, alio modo rursus imperium in nos ei abrogat, & innumeris quibusdam Diis, diuersisque ab ipso, regnum ejus dispertire non erubescit. Ita enim rursus scribit:

I V L I A N V S.

Quinetiam videte rursus quæ nostra sententia sit. Nostri enim, Opificem ajunt omnium communem esse parentem ac regem, reliquas vero gentes ab illo distributas, gentium rectoribus ac vrbium curatoribus Diis, quorum vnusquisque fines suos administrat, ut ipsi congruit. Nam quum in Patre quidem omnia perfecta, & vnam omnia sint, in particularibus vero alius alia vi polleat: Mars quidem res bellicas gentium regat: Minerva easdem, adhibita prudentia: Mercurius, ea quæ majoris solertiæ sunt quam audaciæ: tum naturam cujusque Deum suorum sequuntur, & gentes quas ipsi curant. Ergo nisi experimento probantur quæ dicimus, fictio apud nos sit, & intempestiua persuasio; vestra vero laudentur. Sin autem

Α καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν τῆς σωτῆρος Φωνῆν ὅταν λαλή-
 τὸ ψεῦδος, ἐν τῶν ἰδίων λαλεῖ· ὅτι ψεύστης ἐστὶ
 καθὼς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ
 ἔστηκε. Δυσχερὲς ἔν ἄρα, μᾶλλον δὲ καὶ ἀμήχα-
 νον, ἐκ σομάτων Ἑλληνικῶν καὶ νῦν γέμοντος δια-
 βολικῆς ἐνεργείας ἀναπηγάζειν διώδοται τὴν
 ἀλήθειαν. Περιουλιζέται γε μὴν ὁ γενναῖος Ἰσο-
 σί, καὶ τῶν ἰδίων προγόνων καθὰ φρασαίνεται τῆς
 γὰρ τοι τῶν ποιητῶν οὐ προσίεται λόγους, μυθο-
 ποιῆς ὀνομάζων αὐτοῦ· ἀλαζονεύεται δὲ μέγα,
 καὶ πεφρόνηκε, καὶ προσορμίζεται μόναις ταῖς Φω-
 ναῖς τῆς Πλάτωνος, καὶ τοι γεγονότος τῶν ἄλλων
 ἐσχάτως, καὶ ἐπ' ἀγενῆ παρα τῶν συγγεγονότων αὐ-
 τῷ λαβόντος τὴν ἀντίτασιν. εἰς γὰρ ἐστὶ καὶ ὑπερο-
 φρὸς καὶ σοβαρὸς ἄγαν, καὶ ἐπ' ἀκριβείᾳ δογ-
 ματικῆ τε καὶ λογικῆ, πλείστην ἔχων τὴν δεινότητα
 ὁ αὐτὸς Φοιτητῆς Ἀριστοτέλης, ἕτεροί τε καὶ μετ'
 αὐτὸν οὐ μετρίαν ἐπὶ σωέσει τῇ καὶ αὐτὸν τὴν
 δόξαν ἀράμενοι. ἀσύμβαλοι δὲ ἀλλήλαις ὅπως
 τε καὶ τίνα τρόπον αἱ ἀμφοῖν εἰσι δόξαι, παρήσω
 λέγειν. ἀποχερῶν γὰρ ἡμῶν ὁ περὶ τῶν ἡδὴ πε-
 ποιητῶν λόγος. Ἐπ' ἐκεῖνο δὲ εἰμι νυνὶ ἐπόμενος
 γὰρ, ὡς ἔφην, ταῖς δόξαις τῆς Πλάτωνος, προσ-
 τιθεῖς δὲ, οἶμαι, καὶ τὰς ἑαυτοῦ, τὸν προσεχῆ τῆς
 κόσμου δημιουργόν, καθὰ φησὶν αὐτοῦ, ἀποφαί-
 νει μὲν τῶν ὄλων δεσπότην, καὶ τοῖς σιγήπλοισι αὐ-
 τῆς τὰ πάντα ὑπενεγκῶν, ἕτερον τρόπον πάλιν
 αὐτὸν τῆς καθ' ἡμῶν ἐξίτησις ἀρχῆς, καὶ τισὶν ἀν-
 αριθμήτοις θεοῖς, καὶ ἕτεροις παρ' αὐτὸν τὴν βα-
 σιλείαν αὐτοῦ διανεμῶν τῶν ἐρυθρίᾳ. γράφει γὰρ
 ὧδε πάλιν·

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ἄλλὰ δὴ σκοπεῖτε πρὸς ταῦτα πάλιν τὰ
 παρ' ἡμῶν. οἱ γὰρ ἡμέτεροι φασὶ τὸν δημιουργόν
 ἀπάντων μὲν εἶναι κοινὸν πατέρα καὶ βασιλέα, νε-
 νεμῆσθαι δὲ τὰ λοιπὰ τῶν ἐθνῶν ὑπ' αὐτοῦ,
 ἐθνάρχαις καὶ πολιέχοις θεοῖς, ὧν ἕκαστος ἐπι-
 τροπεύει τὴν ἑαυτοῦ λῆξιν οἰκείως αὐτῷ. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἐν μὲν τῷ πατρὶ πάντα τέλεια, καὶ ἐν πάντα,
 ἐν δὲ τοῖς μεριστοῖς, ἄλλη παρ' ἄλλω κρατεῖ δύ-
 ναμις· Ἀρης μὲν ἐπιτροπεύει τὰ πολεμικὰ τῶν
 ἐθνῶν· Ἀθηνᾶ δὲ τὰ μετὰ φρονήσεως πολεμικὰ·
 Ἑρμῆς δὲ τὰ συνετώτερα μᾶλλον, ἢ τολμηρό-
 τερα, καὶ καθ' ἑκάστην ἐστὶν τῶν οἰκείων θεῶν ἐ-
 πεται καὶ τὰ ἐπιτροπεύόμενα παρὰ σφῶν ἔθνη.
 εἰ μὲν ἔν ὧ μαρτυρεῖ τοῖς ἡμετέροις λόγοις ἢ
 πείρα, πλάσμα μὲν ἔστω τὰ παρ' ἡμῶν, καὶ πιθαν-
 νότης ἀκαρῶς· τὰ παρ' ὑμῶν δὲ ἐπαμείψω. εἰ δὲ

πάν τ'αντίον, οἷς μὲν ἡμεῖς λέγομεν ἐξ αἰῶ-
 νος ἢ πείρα μαρτυρεῖ. τοῖς ὑμετέροις δὲ λόγοις ἔ-
 δὲν ἔδαμῶ φαίνεται συμφωνῶν· τί ταύτης τῆς
 φιλονεικίας ἀνέχεσθε; Λεγέσθω γὰρ μοι τίς αἴ-
 τία τῶν Κελτῶν μὲν καὶ Γερμανῶν εἶναι θρασυῖς·
 Ἕλληνας δὲ καὶ Ῥωμαίους ὡς ἐπίπαν πολιτικῶς
 καὶ φιλανθρώπων, μετὰ τῶν σερρῶν τε καὶ πολεμι-
 κῶν· συνελωτέρως δὲ καὶ τεχνικωτέρως Ἀιγυ-
 πτίους· ἀπολέμους δὲ καὶ τρυφίλους Σύρους, μετὰ
 τῶν συνετῶν καὶ θερμῶν καὶ κῆφῶν καὶ ἑυμαθεῶν. Ταύ-
 της γὰρ τῆς ἐν τοῖς ἔθνεσι διαφορᾶς, εἰ μὲν ἔ-
 δεμίαν τις αἰτίαν συνορώη, μᾶλλον δὲ αὐτὰ φη-
 σὶ καὶ ἐκ τῶν αὐτομάτων συμπεσεῖν, πῶς ἔτι προ-
 νοία διοικεῖσθαι τὸν κόσμον οἴεται τις; εἰ δὲ τῶν
 αἰτίας εἶναι τίθειαι, λεγέτω μοι πρὸς αὐτῶν
 τῶν δημιουργῶν καὶ διδασκίτω.

ΚΥΡΙΑΛΟΣ.

Ἐπὶ κατὰ δὴ πάλιν πρὸς ἡμῶν λελέξεταί
 τὸ διὰ Φωνῆς τῶν προφήτων Ἰεζεκιήλ· ἔαί τοῖς
 ἀπὸ καρδίας αὐτῶν προφητεύουσι, καὶ τὸ καθό-
 λον μὴ βλέπεσι. τίς γὰρ νέον κτεῖν ἐγνώ, κα-
 τὰ τὸ γεγραμμένον, ἢ τίς σύμβουλος αὐτῶν ἐγένε-
 νετο; ψευδοεπεῖ γ' ὁ γεννάδας ἔτος, καὶ τῶν θείων
 ἐννοιῶν μονοεχὶ κοινωνῶν ἀποφίνας ἐαυτὸν, ἐθ-
 νάρχαις τισὶ καὶ πολιάρχαις δαίμοσι, ἡτοιμασ-
 τὸν, θεοῖς, φησὶ διανενομήσθαι τὰ ἔθνη. φραζε-
 τω δὲ ἐν τοῖς ἀναμαθεῖν ἐθέλῃσι, πότερον πο-
 τε τῶν δυνάστων κατέρχων αὐτῶν ἠπώμεν, καὶ
 ἔδρακῃ τὴν δυνάμιν ἔχων παρεχώρει τῶν προ-
 νοεῖν ἑτέροις· ἢ παναλικῶς μὲν ὑπάρχων, καὶ τὸ
 δυνάστων κρατεῖν ἀκονεῖν κεκλιμένος. Ἐἰ μὲν ἐν
 ἀτονῆσαι φησὶ, καὶ ἀπειπεῖν τὴν ἀρχὴν γράφε-
 ται τὸν τῶν κόσμου δημιουργόν, καὶ καθορίζει τὸ ἀ-
 ναλι τῆς ὑπερκεμένης ἐξουσίας τὰ πάντα. εἰ δὲ οἶ-
 δὲν ἔχοντα τὸ δυνάστων κρατεῖν, εἴτα τῶν δυνά-
 των ἐχέσθαι φησὶ, διδασκίτω τὰς αἰτίας. Ἐἰ μὲν
 γὰρ ὡς ἄμεινον αὐτῶν παιδαγωγεῖν εἰδόσι τοῖς πο-
 λιάρχαις θεοῖς, τὰς τῶν ἐθνῶν ἀγγέλας διανενομή-
 σθαι φησὶ, σιωπολογεῖν ἀνάγκη, καὶ ἐκ ἐκόντα,
 λοιπὸν, ἵδὲ τ' ἔτι ἀκαλλεσάτων δογμάτων εἰση-
 γηῖν, ὅτι ποιητῆς τῶν ὅλων ὑπάρχων ὁ προσ-
 εχὴς τῶν κόσμου δημιουργός, ἀμείνων τινὰς ἐαυ-
 τῶν καὶ πολὺ λίαν εὐτεχνετέρας ἐκ οἶδ' ὅπως
 εἰργάζετο. Ἐἰ δὲ δὴ χειρόνως, καὶ ἔκκαθ' ἀπέφυκε τε
 καὶ οἶδεν αὐτὸς, εἴη ἂν ἐκ ἀγαθῶν τὸ μὴ τῶν κρείτ-
 τον ἐφείναι μεταλαχεῖν τοῖς παρ' αὐτῶν γε-
 γονόσιν. ἀλλ' ἐκ ἡξίωσε, φησὶ, τῶν δυνά-
 των πῶς ἔχ' ὑπεροψία τὸ ἐγγύλημα; ἀνθ' ὅτι δὲ δὴ,

quæ dicimus, sempiterna experientia
 contestata sunt, vestrae autem doctri-
 nae nihil vspiam consentaneum vide-
 tur: quid hanc peruicaciam retinetis?
 Dicatur enim mihi, quæ causa sit cur
 Galli quidem & Germani sint auda-
 ces: Græci autem & Romani fere ciui-
 les & humani, iidemque constantes &
 bellicosi: sagaciores autem & solertiores
 Ægyptii: imbelles ac delicati Syri juxta
 & prudentes, & calidi, & leues, & doc-
 les. Hujus enim inter gentes discrimi-
 nis, si nullam causam videre licet, sed casu
 potius ea contingere nemo non dixerit,
 quomodo prouidentia mundum guber-
 nari etiamnum putet aliquis? Sin autem
 horum esse causas statuit, edisserat mi-
 hi quæso per ipsum Opificem, ac do-
 ceat.

CYRILLVS.

Opportune rursus Ezechielis vocem
 vsurpabimus: *Va qui propbetant de corde* Ezech. 13.
suo, & prorsus non vident. Quis enim no-
uit mentem Domini, sicut scriptum est: aut Rom. 11.
quis consiliarius ejus fuit? Vir enim egre-
 gius mentitur, & se diuinorum consilio-
 rum propemodum socium declarans,
 rectoribus gentium & curatoribus vr-
 bium Dæmonibus, seu vt ipse mauult,
 Diis, gentes distributas ait. Age itaque di-
 scendi cupidus doceat, vtrum tandem
 præ infirmitate, & quod parem ei rei po-
 testatem non haberet, an omnia quidem
 quum possit, eaque citra negotium impe-
 randi potestate vtatur, tamen prouiden-
 di munus aliis tradiderit. Nam si non
 voluisse dicit, & imperio se abdicasse,
 mundi Opificem accusat, & infirmita-
 tem adscribit substantiæ quæ omnia
 supereminet. Sin autem imperare pos-
 se agnoscit, verum noluisse dicit, cau-
 sas edoceat. Si enim gentium greges
 vrbium curatoribus Diis attributos ait
 vt regendi peritioribus; confiteatur
 de cetero vel inuitus necesse est, tam
 flagitiosorum dogmatum antistes, mun-
 di attentum Opificem, creator quum sit,
 alios quosdam seipso præstantiores &
 multo solertiores nescio quo pacto con-
 didisse. Quod si minus bene, ac non æque
 ac ille nouit ac potest, gubernaturi erant;
 boni sane haud fuerit, rebus a se crea-
 tis nolle concedere, vt eo fruantur
 quod est præstantius. At enim hoc fa-
 cere noluit, inquit. Verum qui pot-
 est illud accusatione carere superbiæ,

ac insignis cuiusdam despicientiæ? Nam cur illa creare voluit, quorum regimen aspernatur, eorumque moderamen rem nimis hamilem & sua gloria inferiorem putat? At ego contra dico, optabile & reuera expetendum esse, ut quibus quisque possit præclaris facinoribus, pietatisque studio, purissimi Dei similitudinem, quoad licet, conetur exprimere. Igitur licet virtutis amans sit, tamen aliis gentium administrationem permisit. An ut istud docerent, aut certe, quemadmodum ipse ait, pro suo arbitratu, & quæ B quique vellent, ea sentire ac facere persuaderent, immo vero cogere sibi subiectos Rectorum sequi sententiam. Sane si datas illas gentes fuisse dicit, ut ad Dei nutum voluntatemque regerentur: qui fit ut non omnes homines, quotquot terram incolunt, necessario mansueti probique cernantur, omnisque virtutis periti, & vnus ejusdemque voluntatis? Siquidem nec diuersa est, nec in diuersum fertur Dei voluntas, sed in bonum potius & laudabile quoduis vniformis. Quod si hoc quidem, sed gentes ipsas pertendit non esse datas vrbium tutelari- bus Diis, ut, pro eo ac loquitur, vnus- quisque suam ditionem suo more curet: age videamus annon diuinam prouidentiam accusare audeat, dum hæc sentit & loquitur. Nam Celtæ quidem, & præter hos Germani, audaces sunt & crudel- es: Græci vero & Romani vtpurimum ciuiles & humani: Syri voluptuarii. Ad- dam & eas gentes quæ ad Orientem ha- bitant. Scythæ enim crudelēs & homicidæ: Chaldæos ferunt matribus jungi, & cum sororibus misceri, ac fœdissima quæque patrare nullo reprehensore, im- mo vero patriis legibus ad illa cohortantibus. Atque ut aliquid ex Mosaicis scriptis referam, Sodomorum incolæ, masculorum forma passim incitati, & nefarias voluptates immaniter sectantes, velut execrabiles & profani incendio perierunt. Atqui Romani res tam ob- scenas sancte condemnant, juris & æqui cultores, disciplinarum aman- tes, impietatis & omnis vitii acerrimi hostes. Quum igitur singuli præsidēs vrbium Dū, suo nutu, huiusmodi forte mentem & cogitationem subditis im- mittant, veluti Persis quidem & Me- dis, ut suis moribus viuant: Germanis autem & Gallis, ut crudelitati & atro-

καὶ δημιουργεῖν ἠθέλησε τὴν ἀρχὴν, ὣν ὑπερο-
ρᾶ τὴν παιδαγωγίαν, καὶ σμικρὸν οἰεταὶ τῆς αὐ-
τῆς καλῶν ἐπιλείας ἵεναι, τὸ χρεῖναι κρεῖναι αὐ-
τῶν; εἶναι δὲ Φημι καὶ ἐτέρως χρῆμα τι πολυεύκ-
τον, καὶ ἀληθῶς ἀξίερασον, τὸ δὲ ὧν ἂν διώματό
τις λαμπρῶν ἀνδραγαθημάτων καὶ τῆς καλῆς εὐσε-
βείας ἀρετῆς, πειρᾶσθαι γενναίως, κατὰ γε τὸ ἐγ-
χωρῆν ἀφομοιοῦσθαι. Φιλεῖν τῷ πανάγνω Θεῷ.
Ἐφῆκε τοίνυν τοῖς ἐτέροις τὸ καθηγεῖσθαι τῶν
ἐθνῶν καὶ τοὶ Φιλάρεος ὧν. ἄρ' ἵνα τῆτο διδάξαιαν,
ἤγουν, ὡς αὐτὸς Φησιν, ἵνα κατὰ τὸ δοκῆν αὐτοῖς, καὶ
ἄπερ ἂν ἕκαστοι τῶν παρεληφθῶτων ἔλοιπτο ταῦ-
τα καὶ φρονεῖν καὶ δεῖν ἀναπειθῶσι, μᾶλλον δὲ καὶ
ἐπαναγκάζωσι τὰς σφίσι καλεζευγμένους τῆς
τῶν κρατέων ἐπεὶ γνῶμας. Ἐὶ μὲν ἐν δεδοσθαι
Φησὶν αὐτὰ ἵνα καὶ ἀπευθύνοιντο πρὸς τὸ θεῷ δο-
κῆν, πῶς ἔχ' ἀπαιτίας ἐχρῆν τὰς ἐπὶ τῆς γῆς
τιθαστὰς ὁρᾶσθαι καὶ ἀγαθὰς καὶ ἀρετῆς ἀπάσης
ἐπιστήμονας, μίᾳς τε καὶ τῆς αὐτῆς ἀπὸ τῆς γνῶ-
μης; ἔ γὰρ διάφορον, ἔτε μὴν διεννηγεγμένον,
C εἰς ἕτερον τὸ θέλημα τῶ Θεῷ, μονοειδὲς δὲ μᾶλ-
λον εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ πρὸς ὅτι ἐν τῶν τε θαυμασ-
μένων. Ἐὶ δὲ τῆτο μὲν, ἔχ' ἰδεδοσθαι δὲ διαλείνε-
ται τοῖς πολιέχοις αὐτὰ, ἵν' ὡς αὐτὸς Φησιν ἕκα-
ς ἐπιπροπέυη τὴν αὐτῆς λήξω, οἰκείως ἑαυτῷ,
Φέρε κατὰ δρῆσωμεν, εἰ μὴ τῆς τῶ Θεῷ προνοίας
καταγορεύειν ἀπόλομα, ταυτὶ φρονῶν τε καὶ λέ-
γων. Κελλοὶ μὲν γὰρ εἰσι Γερμανοὶ τε πρὸς τῆ-
τοις θρασείας τε καὶ μισθῶνοι Ἕλληνες δὲ καὶ Ρω-
μαῖοι ὡς ἐπίπαν πολιτικοὶ καὶ φιλάνθρωποι, τρυ-
D Φηλοὶ δὲ Σύροι προδρῆν δ' ἂν ἐγώγε καὶ τὰς
πρὸς ἀκλίνα τῶν ἐθνῶν. Σκύθαι μὲν γ' ὡμοὶ τε καὶ
ἀνδρῶνοι μῆρηγαμῆν δὲ φασὶ Χαλδαίους καὶ
ἀδελφῶς ἐπιμίγνυσθαι, καὶ τὰ πάντων ἀσχεῖα
δεῖν ἐπιπλήθουσι ἔδενος, μᾶλλον δὲ καὶ κα-
λῶν εἰς αὐτὰ τῶν παρὰ σφίσι νόμων. Καὶ ἵνα
τι καὶ ἐν Μωσαϊκῶν εἴπω πραγμάτων, οἱ Σο-
δόμων οἰκήτορες, τῆς ἀρρένων ὡραῖς ἀνέδην ἐπι-
θηγόμενοι, καὶ τὰς παρὰ φύσιν ἠδονὰς ἀγείως
E ἐπιηδύνοντες, ὡς μυσαρροὶ καὶ βέβηλοι πυρὶ διολώ-
λασι. Ρωμαῖοὶ γε μὴν τὸ ἔτως ἀσχερὸν, ὅσως
καταδικάζουσι, καὶ δικαιοσύνης εἰσὶν ἐπιμεληταί,
καὶ ἐπιστημῶν ἐρασταί, καὶ ἀνοσιότητι ἔχθροὶ, καὶ
ἀπασὶ ὅ τοῖς ἐκλόποις πολεμιώτατοι. Ὅτε τοίνυν
ἕκαστος τῶν πολιέχων Θεῶν κατὰ γε τὸ αὐτῷ δο-
κῆν, τοῖς ἐπεζευγμένοις ἐνήσιω ἐννοίαν τε καὶ γνῶ-
μην τὴν τοιαύδε τυχόν, αἶον Πέρσας μὲν καὶ Μήδοις
τὴν ἐν αὐτοῖς. Γερμανοῖς δὲ καὶ Κελλοῖς, τὸ ὡμόν τε

καὶ ἀπηνές. Σκύθαις γε μὴν, τὸ χρῆναι μισοφο-
νεῖν, καὶ ἀνδροκλασίας ὡμῶς ἐπαγαλλεσθαι Ῥω-
μαίοις γε μὴν, χρῆναι τιμᾶν τὰ ἐξάρετα τῶν
προγμάτων. τί τὸ χρεῖμα, Φαίη τις ἂν, ὦ γεν-
ναίε, ἢ ποίας ἐτι τῆτο προνοίας ἔργον εἴη ἂν; Τί
δ' ἂν ἐτι καὶ ἐν δίκῃ τὰ ἔθνη γραφαίμεθα, καὶ
εἰ τοῖς ἐσχάτοις ἐνηλημμένα κακοῖς καταθεῶτό
τις αὐτὰ; ἢ πῶς ἂν ἐν καλοῖς τῆς τῶν ἀρίστων ἐ-
πιηδευμάτων ἐπιμελητὰς ἐπαμύσειεν, εἰ μὴ τε
ἐκείνοις, μῆτε μὴν τοῖς ἐτέροις, ἐφείτο δεῶν
ἐλευθέρως τὸ δοκεῖν αὐτοῖς, ἀλλὰ γὰρ τοῖς τῶν πο-
λιάρχων ἔθεσί τε καὶ νόμοις ὡς ἐξ ἀνάγκης κατε-
σφιγμένοι Φαυλότῆτά τε καὶ ἀρετὴν εἰργάζοντο.
Ἐψέλα μὲν γὰρ καὶ μάλα εἰκότως τοῖς κατ' οἰκίαν
βελήσιν ἠρημένοις ἀγαθουργεῖν, τὸ ἐπαμύειθαι
πρέπειν τοῖς γε μὴν ἀνοσιότητος ἐρασταῖς, καὶ ῥο-
παῖς ἐθελαστοῖς εἰς τῆτο γνώμης ἴσσι, τὸ εὐθυνε-
σθαι δεῖν, καὶ τοῖς νόμοις ἀπολογεῖσθαι· εἰ μὲν ἔν,
ὡς ἐφης, ἔτε τὰ βελτίω φρονεῖν τε καὶ δεῶν, ἢ
γενετὰ ἀσχίω μελὸν αὐτοῖς, ἢ ἀγαθοὶ γεγονόνα-
σιν ἢ πονηροὶ τῆς τρέψης, οἱ περιὼν λόγος ἀπο-
σῆσομεν ἀναγκάως τῶν μὲν ἀγαθῶν τῆς ἐπαμύσης,
τῶν δὲ μὴ τοιούτων, τὰς ἐπ' αὐτῶν δὴ τῆτω δια-
βολίας. Νεθεσία δὲ ἔναι παρὰ πατέρων εἰς παῖ-
δας, εἶεν ἂν ἤδη πῶς εἰκόλον τι χρεῖμα, καὶ
ὀλοτρόπως ἀνόητον· παιδαγωγία δὲ πάλιν, αἰ
παρὰ τῶν εἰδότην εἰσηγεῖσθαι τὰ κάλλιστα περι-
ταί τάχα περὶ ῥαψώδημα κενόν. ἀναμύσομεν
δὲ πρὸς τῆτοις καὶ αὐτῆς τῆς νόμους, οἱ τῶν
προκλήων, ἢ μὴ, γεγονόνασι βραβεύσασιν. εἰ μὴ
γὰρ ἐκάσω μέτεσιν ἢ ἂν βέλοιο τῆ βίβ διατλεῖν
ὁδόν· ἀγέλα δὲ μᾶλλον τοῖς ἐτέρων νεύμασι, καὶ
δυσδιάφικτον ἔχει, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνεξίτητον
παντελῶς τὸν ἐπὶ τῆτω δεσμόν, περιαρτέσον ἢ
δὴ καὶ νόμους καὶ τὰ λοιπὰ τῶν χρησίμων, ὡς ἐφην.
Ἐροίμην δ' ἂν ἠδιστα τὸν δι' ἐναντίας. πλεῖστα μὲν
γὰρ καὶ ἀριθμῶς κρείττονες αἱ κατὰ πᾶσαν εἰσι
τὴν ὕψ' Ἡλιον τῶν ἐθνῶν ἀγέλα. καὶ τὰ μὲν, τῆς
τρέψης ἐκλεθηρίωνται, καὶ μελετᾶ τὸ ἀτίθαστον,
καὶ πρὸς εὐκλείας ποιεῖται τὴν ἀπάσης διαβολῆς
ἐμπλεω ζῶν τὰ δὲ καλοκαγαθίας ἀπάσης ἐ-
πίμεσον ἔχει τὴν πολιτείαν, καὶ τὸ ὡς ἀριστα τε καὶ
ἐπιεικέστα διαζῆν, ποιεῖται περὶ πολλῶν. Πο-
λιάρχοις γε μὴν καὶ ἐπιστάταις θεοῖς καὶ δαίμοσι,
καὶ μὴν ἀγγελοῖς καὶ ψυχῶν ἰδίω γένει διανεμεῖσθαι
πᾶσας, ὁ σοφὸς ἔτος διαικίειται. Πότερα δὲ
ἔναι ἐπαμύει τὰ Ἑλλήνων, καὶ τοῖς Ῥωμαίων ἐπιγάν-
νυται νόμοις, ἢ τοῖς ἐκείνων ἔθεσί τε καὶ τρέποις

A citati feruiant: Scythis, vt cædes patrent,
& homicidiis crudeliter exultent: Ro-
manis, vt egregia facinora præcipue lau-
danda putent; Quid istud rei est, vir e-
gregie, dicet aliquis, aut cuius demum
providentiæ hoc opus? Quid vero gen-
tes ultra jure accusemus, licet postremis
illas sceleribus implicatas videamus? aut
quomodo optimæ disciplinæ cultores
ob egregia facta laudabimus, si nec il-
lis, neque porro aliis, licebat libere fa-
cere quod vellent, sed Deorum cujus-
que vrbis tutelarium moribus ac legibus
necessitate veluti quadam constricta, vi-
tium aut virtutem operabantur. Quip-
pe laudandi sunt, ac merito sane, qui sua
sponte bonum amplexi fuerint, verun-
tamen impietatis cultores, qui que vo-
luntatis impulsu id consilii susceperint,
plecti debent ac legibus judicari. Cete-
rum si aut boni fuerint hi, de quibus
verba facimus, aut mali moribus; quum
nec iis, vt dixisti, meliora sapere & fa-
cere, nec turpiora licuerit; necessario
bonorum laudibus abstinebimus juxta
ac malorum reprehensionibus. Ergo
patrum ad liberos cohortationes futilis
quædam res erit & vana prorsus: insti-
tutiones item eorum per magistratos eru-
ditos, superuacaneæ forsan erunt, & ina-
nis cantilena. Tollemus præterea leges
ipsas, quæ rerum agendarum aut non-
agendarum sunt arbitræ. Si enim vni-
cuique fas non est, quodcumque velit vi-
tæ iter exsequi, sed aliorum nutu po-
tius impellitur, immo vero effugere aut
expedire se hoc vinculo plane nequit;
tollendæ jam sunt leges, & cetera quæ-
cumque vtilia sunt, vti dixi. Lubet ita-
que aduersarium compellere his verbis:
Multi enimvero ac innumerabiles gen-
tium græges terram, quæ sub Sole est,
incolunt: inter quas aliæ quidem effe-
ratis sunt moribus, ac prorsus intracta-
biles, vitamque quouis crimine infamem
laudi ducunt; aliæ honeste & laudabiliter
viuunt, probitatem & æquitatem pluri-
mi facientes. Atqui vrbium
curatoribus ac præsidibus Diis ac Dæmo-
nibus, atque etiam Angelis, & animarum
peculiaris generi, omnes adsignatos esse sa-
piens ille pertendit. Vtrum igitur res Græ-
corum laudat, & Romanorum legibus
gloriat, aut illorum consuetudinibus

ae moribus primas partes deferet? An miratur Barbarorum audaciam, & intractabile ingenium, aut propensos ad mansuetudinem iure ceteris praeferebendos putabit? Sed illorum, opinor, ipse res vituperat; horum autem instituta admirationi potius habet. At quo pacto omnium opifex ac parens, aliis quidem feroces & asperos praefides dedit, quique suos ad nullam partem adducere queant honesti; lenes autem aliis ac cordatos? Numquid ergo superam eam mentem perperam consuluisse, vel inuitus aliquis dicet, & ex rebus ipsis quodammodo vociferabitur? Plane enim videre licet omnibus, si modo velint, gentes barbaras ad effrenatos impetus facile acui, sic autem in homicidia ruere, ut nihil melius existiment. Hac omnia nempe suo nutu administrat natum malum Mars furens, homicida & mortalium ille perditor. Sic enim a Poetis, qui eum norant, nuncupatus est. Verum quo pacto Deus virtutis amans nato illi malo & perditori hominum tantos gentium greges subiecit? Nam si propositum illi erat, omni genere virtutis naturam hominum exornare, quidni peritissimis ac æquissimis veluti quibusdam magistris erudiendos illos tradebat? Sin autem pro nihilo nos habebat, sed nequitiae doctoribus plane nos obiiciebat, immo vero Diis ac Daemonibus & Angelis subiiciebat, qui nos ad quoduis improbitatis genus reducere moliantur; quid peccantes accusat, & non recte viuentes criminari amat? His enim verbis opinor vtetur aliquis, cui hac in mentem venerint. Cordati patres, quos ad magistros suos liberos deducunt? numquid ad eos qui rebus optimis exculsi sunt? Quosnam domesticos ceteris praeficere solemus? nonne probos ac modestos, & qui heri obsequium praere ceteris solent? Quos autem ex iis, qui clauum tractare soliti sunt, onerariam nauem regere decet? non peritissimos, & rei maritimae scientissimos? Et quos ex agri cultoribus pomarii cura deceat? num ignauos & colenda terrae, quidque vtilissimum ac fructuosissimum sit, plane rudes; an peritos eius rei artifices? Numquid ergo Deum minoris quam nos putabimus, & illum rebus humanis postponemus? An non hic stupor, & furore plenae cogitationes? Per

Α ἐπιψηφίζεται τὰ κάλλιπα. Ἄρα θαυμάζει βαρβάρων τὸ θρασὺ καὶ ἀτεγκλον, ἢ τοῖς ἐπὶ τὸ ἡμέρον νενευκόσι καταλογίζεται δικαίως τὸ ἐν ἀμείνοσι τῶν ἄλλων κείσθαι; ἀλλ' οἶμά γε δὴ κατὰ φύσιν μὲν τὰ ἐκείνων αὐτὸς, θαυμάζει δὲ μάλλον τὰ τῶν. εἶτα πῶς ὁ πάντων δημοκρετὸς καὶ πατήρ, τοῖς μὲν ἀγρίαις ἐδίδε καὶ ἀτιθάστας ἐπιστάτας, καὶ πρὸς ἕδεν τῶν ἐπαναμένων εἰδότας ἀποκομίζειν, τοῖς γε μὴν ἡμέτεροι καὶ ἐμφρονες; ἄρ' ἔν ἐχὶ τὸ μὴ βεβηλεῦσθαι καλῶς τὸν πάντων ἐπέκεινα νῦν, καὶ ἐχ' ἐκῶν τις ἐρεῖ, καὶ δι' αὐτῶν ὡς περ τῶν πραγμάτων ἀνακεκραζέται; Μέτεσι γὰρ τοῖς ἐβελισσιῶσι ἰδεῖν, ὅτι τὸ βάρβαρον γένος κατὰ θῆγεται μὲν εὐκόλως εἰς ἀχαλίνους ὀρμάς· ἴστα δὲ ἔτω πρὸς ἀνδροκλασίας, ὡς ἕδεν ἠγείσθαι τὸ ἀμείνον. τῶν δὲ ἔν ἀπάντων, κατὰ γε τὸ αὐτῶ δοκῶν, ἐπιπροπεύει τὸ τυκλὸν κακὸν, ὁ μαινόμενος Ἄρης, ὁ μιαυφόνος τε καὶ βρολοιογός. ἠνόμασαι γὰρ ἔτω παρὰ τοῖς εἰδόσι αὐτὸν ποιηταῖς. εἶτα πῶς ὁ φιλάρετος παρεῖκε θεὸς ὑπὸ τυκλῶ κακῶ καὶ βρολοιογῶ τοσαύτας ἀγέλας ἐβνῶν; εἰ μὲν γὰρ σκοπὸς ἦν αὐτῶ διαπάσης ἀρετῆς τὴν τῶ ἀνθρώπου κατὰ καλλιπέσθαι φύσιν, τί μὴ τοῖς ταῦτα διδάσκων οἷοις τε παιδαγωγοῖς ὡς περ ἴσισιν ἐπιεικῆσιν ἐδίδε; εἰ δὲ λόγος αὐτῶ τῶν κατ' ἡμᾶς ἦν ἕδεις, παρερρίπτει δὲ ἀπλῶς τοῖς τῶν φαύλων εἰσηγηταῖς, μᾶλλον δὲ καὶ θεοῖς, καὶ δαίμοσι, καὶ ἀγγέλοις ὑπετίθει τοῖς πρὸς πᾶν ὅτι ἐν τῶν ἐκτόπων κατὰ βιάζεσθαι μεμελετηκόσι τί παρανομῶντας γράφει, καὶ ἐκ ὀρθῶς βιοτεύουσας αἰτιάσθαι φιλεῖ; φαίη γὰρ ἂν οἶμά τις κατὰ νῦν εἰ λάβη ταυτὶ. οἱ τῶν πατέρων ἀρετῆ φρονες τίσι ἄρα τῶν διδασκάλων τῶς ἰδίαις παιδας προσάγασιν; ἐχὶ τοῖς ἀρίστοις κατεσπευδασμένοις; τίσι τῶν οἰκείων τὸ κατηγεῖσθαι τῶν ἄλλων ἐπιτρέπειν εἰσὶν μεθα; ἐχὶ τοῖς γνησίοις, καὶ μὴν καὶ ἐπιεικῆσιν, καὶ πρὸς τὸ τοῖς δεσπόταις δοκῶν ποδηγεῖν εἰωθόσι; τίσι δὲ, εἰπέ μοι, τῶν εἰωθότων πηδαλιεχῆν πρέπῃ ἂν παρευθύνῃ ὀλκιάδα; ἐχὶ τοῖς εὐτεχνῆσιν ἀτοῖς καὶ θαλασσεύειν εἰδόσι εὐμάλα καὶ σοφῶς; καὶ τίσι τῶν γηπόνων ἀρμόση ἂν ἡ τῶν ὀρχάτων φροντίς; ἄρα τοῖς ἡμελημένοις καὶ ἡμοιρηκόσι παντελῶς τῶ εἰδένασθαι δρᾶν τὸ, ὅτι μάλιστα χρήσιμόν τε καὶ ὠφελῶν ἢ τοῖς ταῦτα τεχνίταις; ἄρ' ἔν ἐν μείοσι τῶν κατ' ἡμᾶς τὰ τῶ θεῶ λογισμεθα, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων καλόπιν τὰ αὐτῶ θῆσομεν; εἶτα πῶς ὄκα ἀποπληξία τῶτό γε, καὶ μαρίας γέμοντες λογισμοί. κατὰ φωρᾶται μὲν γὰρ

ἐναργῶς διὰ τῶν δὴ, κατ' ἐδένα μὲν τρώ-
 πον ὀνήσας τὰ ἀνθρώπινα, προσαδικήσας ἱμάλλ-
 λον, καὶ ἔκ ἐφείς ὅλως τῆς παγκάλῃς ἐφικέσθαι
 ζωῆς, εἰπερ' ἕκαστος τῶν ἐφεσηκότων θεῶν, ἢ δαι-
 μόνων, καὶ ἔχ' ἐκόντας καταδιάζεται τοῖς αὐτῶν
 θελήμασι κατακολληθεῖν. Ἐφη γὰρ ὅτι Ἄρης μὲν,
 ἐπιτροπεύει τὰ πολεμικὰ τῶν ἐθνῶν. Ἀθηναῖ δὲ,
 τὰ μετὰ φρονήσεως πολεμικὰ. Ἐρμῆς δ' ἴλασσε-
 τώτερον μᾶλλον, ἢ τολμηρότερον, καὶ καθ' ἑκά-
 στην ἐσίαν τῶν οἰκείων θεῶν, ἐπέλαυε τὰ ἐπιτρο-
 πεύόμενα. Ἀλλ' ἦν ἀμεινον, ὡς τῶν, τοῖς εὖ ἐσο-
 μένοις κατὰ τὸ θεῶν δοκῶν, τὸ μὴ τῆ φύσει καὶ
 τῆ γνώμῃ τῶν ἐπιτροπευόντων ἀκολληθεῖν, ὑπο-
 κείσθαι δὲ μᾶλλον τῶν ὅλων δημισεργῶ. καὶ τίνα
 τρόπον, ἐρῶ. Ἐφη μὲν γὰρ αὐτός. ἐπειδὴ γ' ἐν μὲν
 τῷ πατρὶ πάντα τέλεια καὶ ἐν πάντα, ἐν δὲ τοῖς
 μεριστοῖς, ἄλλη παρ' ἄλλω κρατεῖ δυνάμις. Ἄ-
 ρης μὲν ἐπιτροπεύει τὰ πολεμικὰ, Ἀθηναῖ δὲ καὶ
 Ἐρμῆς τὰ ἕτερα. ἔκιν' ἐπειδήπερ ἐν τῷ πα-
 τρὶ πάντα μὲν τέλειά τε καὶ ἐν. ἐν δὲ γε τοῖς με-
 ριστοῖς ἢ ἐνός ὅτις ἐπισημὴ πράγματος. ἀρ-
 ἔκιν' ἔκιν' τοῖς ἐθνεσιν ἀμεινόν τε καὶ λυσιτελέστερον
 ἦν τὸ πρᾶττεν ὑπὸ θεῶν, καὶ ὑπ' αὐτῶ μόν-
 ω παραγωγέσθαι, ἐν ᾧ πάντα τελείως τὰ ἀ-
 γαθὰ, ἦσαν ἐφ' ἑτέροις καὶ ἔκ πάντως ἀγαθοῖς,
 καὶ πρὸς ἐν τι καὶ μόνον ἔχουσιν ἐπιτηδεύειν, καθά-
 περ ἀμέλει, καὶ οἱ τὰς βαναυσικὰς ἐπιτηδεύοντες
 τέχνας, σιδηρεὰ δὲ λέγω καὶ κεραμευτὴν. καίτοι
 καταδείξειεν ἂν τις καὶ τὸ αὐτὸς ἐκόντας θεός.
 ὁ γὰρ τοὶ κατὰ ἀλήθειαν φύσει λευπάρχων θεός,
 χρῆμά τι νοεῖται παγκάλῃς καὶ αὐτοτελές, καὶ
 πρὸς πᾶν ὅτις τῶν ἰδίων ἀπροσδεές, πηγὴ
 παντὸς ἀγαθοῦ καὶ γενέσις. τὸ δὲ μῆ τοις τῶν ἔχον,
 ἐν δὲ τι καὶ μόνον, καὶ μοχθηρᾶς διανοίας εὐρημα
 φορῶν, πῶς ἂν νοεῖτο θεός; Ἐξεσι δὲ τοῖς ἐθέλ-
 σι καταθρεῖν τῆς Ἑλλήνων δόξης τὸ ἀκαλλῆς καὶ
 ἐκτῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων. οἱ γὰρ τοῖς θά-
 κοις ἐμπρέποντες βασιλείας τῆς ἐπηγεῖς, καὶ τὸ
 κατὰ πάντων λαχόντες κράτος, ἔς ἂν εἰδέειν τῶν
 ὑπὸ σκῆπτρα σοφῆς καὶ πραγμάτων ἀρίστων
 ἐπισήμονας, χειροῖσι ταῖς χώραις κηδεμόνας
 αὐτῶν, καὶ ταῖς τῆς ἀρχῆς σεφανῶσι μαῖς. οἱ δὲ
 τῶν ἔτω λαμπρῶν ἠξιομένους γερωῶν, τὸ ὑπή-
 κοον ἐπιτροπεύουσιν, καὶ ἰδίους αὐτονόμοις διθύνον-
 τες, ἀλλὰ τοῖς τῶν τεθεσπικότητων, καὶ τῆς παρὰ
 πάντων εὐφημίας ταῖς ἀνωτάτω παρὰ πέμπτασι
 κορυφαῖς, καὶ τῆ βασιλέως τιμῆ τὸ χρεῶν ἀπο-
 νέμει, τῶν δασμῶν, τὰ τέλη, τὰς εἰσφορὰς,

A hæc enim manifeste deprehenditur, nul-
 lo modo res humanas iuuare, sed da-
 mnium potius insuper afferre, nec plane
 finire optimam vitam consequi, si v-
 nusquisque Deorum tutelarium, aut
 Dæmonum, etiam nolentes obsequi
 cogit suæ voluntati. Dixit enim, Mar-
 tem quidem curare res bellicas genti-
 um; Mineruam autem, easdem, adhi-
 bita prudentia; Mercurium vero, quæ
 prudentiæ magis, quam audaciæ sunt:
 & vt natura fert cuiusque peculiaris Dei,
 singula curari ab iis. Atqui fatius erat,
 o bone, quibus ex Dei nutu bene futu-
 rum erat, non præfectorum naturam &
 voluntatem sequi, sed subiici potius
 omnium Opifici. Quo autem pacto,
 dicam: ipse quippe dixit Iulianus. Quan-
 do enim in patre quidem omnia perfe-
 cta & vnum omnia, in particularibus
 vero alia apud alium viget potentia:
 Mars quidem res bellicas curat: Miner-
 ua & Mercurius ceteras; idcirco quum
 in patre quidem omnia perfecta & vnum:
 in particularibus vero sit vnus cuiusuis
 rei scientia: numquid gentibus fatius &
 vtilius erat sub Deo agere, & ab eo solo
 regi, in quo omnia perfecte bona; an
 sub aliis, & non omnino bonis, sed ad
 vnâ aliquam rem ac solam idoneis,
 quemadmodum nempe qui quæstuaris
 artes exercent, faber ferrarius, verbi
 gratia, ac figulus. Quanquam & hoc
 quidem demonstrauerit, ipsos non esse
 Deos. Enimuero qui re & natura Deus
 est, res quædam intelligitur per bona &
 in se perfecta, & ad vnumquodque eo-
 rum quæ sua sunt nullius indigens, fons
 & caput omnis boni. Quod vero non
 ita se habet, sed vnum ac solum, idque
 malignæ mentis inuentum gerit, quo
 pacto tandem Deus esse intelligeretur?
 At vel ex nostris rebus Græcicæ opi-
 nionis foeditatem perspicere cuius li-
 cet. Nam qui regni terreni folio subli-
 mes sedent, & in omnes imperium
 nacti sunt, quos e sua dititione sapientes
 nouerint, & rerum præstantissimarum
 peritos, eos prouinciarum rectores con-
 stituunt, & magistratus insignibus exor-
 nant. Qui vero præclaris adeo mu-
 neribus honestati sunt, subditos gu-
 bernant non suis, sed Regum eos re-
 gentium legibus, illorumque nomen
 summis passim laudibus euehunt, ac
 regiæ dignitati debitum officium red-
 dunt, vectigalia, tributa, stipendia;

eorum statuas erigunt & domi & forte publice, ipsoque spectaculo ciuibus perpetuam maiestatis principis memoriam obiciunt. Age ergo videamus, num. accepto a Deo, quemadmodum ait ille, principatu, tutelares Dii ac Dæmones, & Angeli praterea, honores ei seruaerint, adorationem, cultum, dona, gloriam, ac non illa suis potius capitibus imposuerint. Quanquam qui obscurum esse potest quod dixi? Plane enim homines abduxerunt, ne omnino cognoscerent quis natura ac vere vniuersorum opifex sit ac dominus: sibi autem honores arripiunt ab omnibus, sacrificia, festos dies, hymnos, gratiarum actiones, hominibusque persuaferunt, vt ipsorum cultui tantum incumberent. Quid igitur in templis simulacra, dixerit aliquis, non multiplici forma ac specie Dei gloriam impie lædunt? Naturam enim omni forma carentem, non forma tantum ac specie humanorum corporum, sed & brutorum animalium, natatiliū & volatiliū, figurarunt earum rerum artifices. At si præfides urbium Dii ac Dæmones hæc fecerunt, omnium parente Deo nihil aduersante; constabit vtique, cognosci a nobis profus nolle, & adorationem reuicere. Quo pacto igitur pios nos esse arbitramur quum illum adoramus, eoque vitæ genere colimus quæ ab ipso commendatur? Quomodo vero eius cognitioni potissimas partes tribuimus, & beatos esse dicimus eos, qui vel in speculo & ænigmate videant? At si Deus mortales errare noluit, illi vero hos in fraudem pertraxerunt etiam inuitos; quænam eos oratio affectata in Deum tyrannidis crimine liberabit? aut quibus non lacrymis prosequendi sunt qui in illud inciderint? Erant enim, in numerum sanctorum Angelorum olim adscripti, & supremorum spirituum choris allecti, beatam & sanctam vtique vitam degentes; sed, vt sacra Scriptura loquitur, non seruarunt suum principatum, & Dei consortio quasi valedicentes, in deteriora prolapsi sunt, ac fortem sibi attributam miseri repudiarunt, Deoq; debita subiectione reiecta, duri ac superbi à sanctorum multitudine separati sunt, diuisosque mortales ab omni virtute

Ατάς αὐτῶν ἐγείρῃσιν εἰκόνας, οἰκοῖτε καὶ δημοσίᾳ τάχα πᾶς, καὶ δι' αὐτῆς τῆς θεᾶς εἰς ὑπόμνησιν αἰετῆς ὑπὸ χεῖρα φέροντες τῆς τῆ κρατῆν τῆ ὑπεροχῆς. Φέρε δὴ ἔν καλαθρήσωμεν, εἰ τὸ ἀρχεῖν παραλαβόντες παρὰ θεῶν, καθά φησιν ἐκεῖν, οἱ πολιῆχοι θεοὶ, καὶ δαίμονες, ἀγγελοῖτε, πρὸς τῆτοις αὐτῶ τετηρηκασί. Πάσιμας, τὴν προσκωήσιν, τὸ σέβας, τὰς δωροφοεῖας, τὴν δόξαν, καὶ ἔχι δὴ μᾶλλον ταῖς σφῶν αὐτῶν ἀνατεθείκασι κεφαλαῖς. Καίτοι πῶς ἔν ἐναργῆς ὁπερ ἔφην; ἀπεικόμισαν γὰρ εἰς ἅπαν τῆς ἐπὶ τῆς γῆς, τῆ ἢ ὅλως εἰδέναί τίς ὁ φύσει ἢ ἀληθῶς τῶν ὄλων ἐσὶ δὴμιεργός ἢ δεασότης. Ἐαυτοῖς δὲ τὰ παρὰ πάντων ἀρπάξῃσι γέρα, τὰς φυσίας, τὰς ἐορίας, τῆς ὕμνης, τὰ χαριστήρια, ἢ τῆς αὐτῶν θεραπεῖας ἀνακείσθαι μόνως ἀναπεπείκασι τῆς ἐπὶ τῆς γῆς. Τί δὲ δὴ τὰ ἐν σηκοῖς ἔδῃ, φάη τίς ἂν, ἔ πολύμορφα ἢ πολυειδῆ τὴν δόξαν τῆ θεῶ ἀνοσίως περιυβρίζοντα; τὴν γὰρ ἀνείδεον φύσιν ὑπὸ σχῆμα μόνον ἢ εἶδος ἔν ἀθρωπέων σωματῶν, ἀλλὰ γὰρ ἢ ἀλόγων ζῶων νηκῶν τε ἢ πέλειων, καλεικάζειν ἤθελον οἱ τεχνεργῆντες αὐτά. Ἀλλὰ εἰ μὲν οἱ πολιῆχοι θεοὶ ἢ δαίμονες ταῦτα ἔδρων, ἔν ἀπαδόντως τῶ πάντων πατρὶ, δῆλον ἂν εἴη δὴ πᾶθεν ὡς ἀπόβλητον ποιῆται, ἢ τὸ γινώσκεισθαι πρὸς ἡμῶν ἢ ἀπαξιοῖ τὴν προσκωήσιν. πῶς ἔν εὐσεβεῖν οἰόμεθα προσκωῆντες αὐτῶ, ἢ διὰ τῆς ἐπαυγμένης παρ' αὐτῶ θεραπεύοντες ζωῆς; πῶς δὲ δὴ ἢ τὴν ἐπ' αὐτῶ θεωρίαν προύργια ἰάτην πεποιήμεθα, ἢ μακαρίζεσθαι φημῶν, τῆς καὶ ἔν γῆν ἐν ἐσόπτρῳ ἢ ἀνίγματι βλέποντας; Εἰ δὲ τῶ θεῶ ἀνεθέληον ἦν τὸ πλανᾶσθαι τῆς ἐπὶ γῆς, ἐκεῖνοι δὲ πρὸς τῆτο καὶ ἔχ ἐκόνας εἰλικον αὐτῆς. ποῖν αὐτῆς λόγῳ, τῆς κατὰ θεῶν ὑραυνίδος ἀπαλλάξει; ἢ ποῖον αὐτοῖς δάκρυον ἀρκέσει πεσῆσιν εἰς τῆτο; ἦσαν μὲν γὰρ ἐναριθμοὶ πότε τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις, καὶ τοῖς τῶν ἀνω πνευμάτων χοροῖς ἐγκαλεῖ λεγόμενοι, τὴν μακαρίαν ὄντως καὶ ἀβέβηλον διαδιδῆτες ζωῆν, ἀλλ' ὡς φησὶ τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν, ἔ τέληρηκασί τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν, μονονεχι δὲ ἢ ἐρῶσθαι φράσαντες τῶ εἶναι μετὰ θεῶν, διωλιθῆκασιν ἐπὶ τὰ ἀισχίω, ἢ ἔκνεμηθέντα κληῆρον αὐτοῖς ἀφέντες οἱ δειλαῖοι, ἢ τὸ γέ δὴ δειν ὑποκείσθαι θεῶν παρῶσάμενοι ἢ σκληροὶ, ἢ ἀγέρωχοι, τ' ἢ ἀγίων πληθῦν ἀπενοσφίζον. διενείματο ὅτῃς ἐπὶ τ' γῆς ἢ ἀπάσης [ἀρετῆς]

αὐτὰς ἀποδοκλήσαντες, καὶ ἐκ ἐφίεντες ὅλως ἄ
 εἰδέναι, καὶ γὰρ τίς ὁ φύσει καὶ ἀληθείᾳ τῶν ὄ-
 λων ἐστὶ Θεὸς ἢ κύριος, ἢ τὸ κατὰ πάντων κράτος
 ἔσιωδῶς ἀνημμένος, λατρεύειν ἀναπετείκασι
 παρ' αὐτὸν τῆ κτίσει, ἐκάστω τε τῶν ἐθνῶν τὸ δοκῆν
 ἀπλῶς καὶ ἀπερισκέπτως σέβας ἐπινοήσαντες
 σηκοῖς ἐνιδρύσασθαι παρεσκευάσαν, καὶ βωμῶς
 ἀναδείμασθαι, ἢ σπονδαῖς αὐτὰς ἢ θυσίαις κα-
 ταγεραίρειν. Ἐπειδὴ δὲ εἰκὸς ἦν, ἐμφύτοις κινή-
 μασι παδαγωγούμενοι τὰς ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς γε τὸ
 δεῖν εἰδέναι τὸ ἀληθές, καὶ ἰχνῶ διανοίας κατεῖ-
 δον τίς ὁ τῶν ὄλων ἐστὶ Θεὸς καὶ πατὴρ, ἀποφοι-
 τῆσαι τε ἔτω τῆς ὑπ' αὐτῶν σκιαότητος, μετα-
 μαθεῖν δὲ τὰ χεῖρω, καὶ ἀνθελέσθαι τὸ ὠφελεῖν·
 ἀπάσης αὐτοῖς Φαυλότητος καθηγήσασθαι γεγονόσιν
 καὶ διδάσκαλοι, καὶ πρὸς πᾶν ὅτι ἐν τῶν ἀπηχθη-
 μένων θεῶ καλακομίζοντες ἔ διαλελοίπασιν· ἀ-
 ναγκάειαν γὰρ αὐτοῖς ἐδόκει τὴν ἔχθραν ὡς μελα-
 λαβέσης αἰετῆς ἀμαρτίας, ἀσυναφῆς τῷ Θεῷ
 διαμείναι τὰς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τῶν ὄλων κύ-
 ριος καὶ ἡμιεργὸς τῷ Θεῷ λόγος ἀπάσης ἀγα-
 θουργίας τὸν ἄνθρωπον ἀπεληλαμένον ὄρων, καὶ
 τοῖς ὑπὸ χθόνα μυχοῖς ἀγεληδὸν ἐμπέπλοντα, ἐ-
 πλάτυνε γὰρ ὁ ἄδης τὴν ψυχὴν αὐτῶν, καὶ διήνοιξε
 τὸ σῶμα αὐτῶν μὴ διαλιπεῖν, καθὰ γέγραπται· ἐ-
 πέφανεν ἡμῖν, καὶ τῆς ἐκείνων πλεονεξίας ἐξηγή-
 μεθα· ἢ δὴ ἢ δυνάμεις ἀγίας ἢ λογικὰς λαχέ-
 σασ μὲν παρ' αὐτῶν γενέσιν, ὑπεχέσασ δὲ δι-
 χα μῶμα παντὸς τοῖς σκῆπτροις αὐτῶν τὸ φρό-
 νημα, καὶ δεσποτικοῖς θελήμασιν ὑπερετεῖν ἐί-
 ρισμένας, ἀνεπίπληκτῶν τε παντελῶς ἐν γε δὴ
 σφίσι αὐταῖς τὸ εὐήκοον ἐχέσας συνασπίζειν
 ἐκέλευε τοῖς ἀδικημένοις· ἔ τὸ ἀνακλι παθῶν
 εἰς τὸ σῶζειν αὐτοῖς, πῶς γὰρ, ἢ πόθεν; ἀλλ' οἷόν
 τις βασιλεὺς, γνησίοις ὑπάσπιταῖς ἐφίει, καὶ
 βαρβαρικαῖς ἐφόδοις ἀντανίσασθαι, καὶ τῶν ὑπὸ
 σκῆπτρα κειμένων ἀποσοθεῖν τὰς πλεονεξίας.
 παρεμβαλεῖ γὰρ Φησὶν ἄγγελος κυρεῖς κύκλω
 τῶν φοβεμένων αὐτὸν, ἢ ῥύσεται αὐτοῖς. εἰρηλα
 δὲ καὶ διὰ Φωνῆς ἀγίων ὁσῶ παντὶ καὶ ἀγαθου-
 γεῖν ἡρημένω, ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτῶν ἐντελεῖται
 περὶ σε, τῷ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ὁδοῖς
 σε. καὶ μὴν καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος περὶ αὐ-
 τῶν· ἔχῃ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα,
 Φησὶν, εἰς διακονίαν ἀποσελλόμενα, διὰ τὰς
 μέλλοντας κληρονομεῖν βασιλείαν. Καὶ αὐτοῖς
 δὲ πρὸ Φησὶν ὁ τῶν ὄλων Κύριος ἢ Σωτὴρ· ὅψε-

longe abduxerunt, nec omnino scire
 passi sunt saltem quis natura vereque
 vniuersorum Deus sit ac Dominus, &
 natura sua summo in res omnes imperio
 praditus, ac præ ipso creaturam colere
 persuaserunt, singulisque gentibus im-
 missa cogitatione, ut temere atque in-
 considerate quod visum esset colerent,
 statuas in templis erigere perpulerunt,
 & aras ædificare, & libationibus ac sa-
 crificiis eos venerari. Quoniam autem
 credibile erat homines naturæ impulsu
 ad veri cognitionem instrui, & acumine
 mentis perspicere quis Deus sit ac parens
 omnium, atque ita ab illorum impro-
 bitate discedere, & nequitia studio re-
 licto, id quod vile est præferre; omnis
 improbitatis duces ipsis fuerunt ac ma-
 gistri, & ad quiduis Deo exosum trans-
 ferre non destiterunt. Putabant enim
 hi nunquam homines cum Deo conciliari
 posse, quasi necessariam cum illo
 peccatum inimicitiam susceperit. Post-
 quam autem vniuersi Dominus & opi-
 flex, Dei Verbum, hominem vidit omni
 bene agendi studio destitutum, & in
 profundum inferni gregatim ruere,
Dilatavit enim infernus animam suam, Ier. 5.
Et aperuit os suum ne deficeret, ut scri-
 ptum est: apparuit nobis, & ab illorum
 fraude liberati sumus. Et sane virtu-
 tes sanctas & rationales, ortum ab illo
 nactas, eius sceptris animum perfectissi-
 me subdentes, & eius herilibus manda-
 tis; obtemperare adsuetas, ac citra om-
 nem plane reprehensionem obedien-
 tes, nobis iniuriam passis opitulari ius-
 sit: non quod seruandis impar foret,
 qui enim aut vnde? sed non secus ac
 Rex aliquis suis satellitibus mandat bar-
 barorum incursionibus resistere, & sub-
 ditorum cupiditates comprimere. Ca-
 pit. 77.
strametabitur enim, inquit, *Angelus Do-*
mini in circuitu timentium eum, & libe-
rabit eos. Dictum est autem & per vo-
 cem sanctorum, omni sancto & rectam
 vitam tenenti: *Quoniam Angelis suis*
mandabit de te, ut custodiant te in om-
nibus viis tuis. Quin & sapientissimus
 Paulus de ipsis: *Nonne omnes sunt ad-*
ministratori spiritus in ministerium
missi, propter eos qui heredes futuri
sunt regni? Et ipse alibi Dominus
 omnium ac Seruator inquit: *γρ. σω-*
τηρια.

Joan. 1.

Videbitis calum apertum, & Angelos Dei ascendentes ac descendentes super Filium hominis. Hi implacabiles a nobis bel-luas abigunt, & illorum crudelitate captos eripientes, docent planum ac molle iter facere ad quiduis honestum ac laudabile. Hi nobiscum supremum omnium Dominum celebrant. Scriptum

psal. 103.

est enim: Benedicite Dominum omnes Angeli ejus, Benedicite Dominum omnes virtutes ejus, ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus. Hi cultus docent, & adorationem non sibi, sed soli, qui supra est, Deo deferre. Ex sacris autem scripturis eorum quæ dixi fidem vobis faciam. Gedeoni enim apparuit aliquando Angelus Domini, & dixit ad eum:

Jud. 6.

Dominus tecum erit, & percuties Madiam tanquam virum unum. Et dixit ad eum Gedeon: Si inveni misericordiam in oculis tuis, & facturus es mihi hodie quodcumque locutus es mecum, ne discesseris hinc, donec ego venero ad te, & obtulero sacrificium, & sacrificauero coram te: Et dixit: Ego sum, sedebam donec reuertaris. Et Gedeon ingressus est, & fecit caprarum bædum, & apbi farins, & azyma, & carnes posuit in cophino, & jus misit in ollam, & exportavit ea ad illum sub terebintum. Et appropinquavit. Et dixit ad eum Angelus Domini: Accipe carnes, & azyma, & pone ad petram illam, & additum jus effunde. Atque ita fecit. Quin & Manoe loquutus est olim per Angelum Deus, & aliquid euenturum vtiliter indicavit. Ita autem scriptum est rursus in libro Iudicum: Et dixit Manoe ad Angelum Domini: Detinea-mus te hic, & faciemus coram te bædum caprarum. Et dixit Angelus Domini ad Manoe: Si detinueris me, non edam de panibus tuis, & si feceris holocausta, Domino referes illud. Et accepit Manoe bædum caprarum, & sacrificium obtulit Domino super petram: & quum fecisset, discessit. Audis quo pacto volentes colere rerum omnium Dominum, eique honorem de iis quæ ad manum sunt habere, neutiquam sane prohibent: docent autem par non esse illos subditis & inter ministros adscriptis, sed Domino potius honores reddere.

Judic. 13.

Et dixit Manoe ad Angelum Domini: Detinea-mus te hic, & faciemus coram te bædum caprarum. Et dixit Angelus Domini ad Manoe: Si detinueris me, non edam de panibus tuis, & si feceris holocausta, Domino referes illud. Et accepit Manoe bædum caprarum, & sacrificium obtulit Domino super petram: & quum fecisset, discessit. Audis quo pacto volentes colere rerum omnium Dominum, eique honorem de iis quæ ad manum sunt habere, neutiquam sane prohibent: docent autem par non esse illos subditis & inter ministros adscriptis, sed Domino potius honores reddere.

ὄψεσθε τὸν ἔργον ἀνεωγότα, καὶ τὰς ἀγγέλους τῶ Θεῷ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τῶ ἀνθρώπου. Οὗτοι ἀφισώσιν ἡμῶν τὰς ἀλίη- εἶρας θήρας, καὶ τῆς ἐκείνων ὠμότητος τὰς ἀ- λόγους ἐξέλκοντες, ἀνεμμένην τε καὶ ἀφελὸν ποι- εῖσθαι διδάσκουσι τὴν εἰς πᾶν ὅτιεν τῶν ἐπα- νημένων ὁδόν. ἔτοι τὸν ἐπὶ πάντας μεθ' ἡμῶν δοξολογῶσι Θεόν· γέγραπται γὰρ, ὅτι, εὐλο- γεῖτε τὸν Κύριον πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ· εὐ- λογεῖτε τὸν Κύριον πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ· λειψργοὶ αὐτοῦ οἱ ποιῶντες τὸ θέλημα αὐτοῦ. Οὗτοι διδάσκουσι τὰς τιμὰς, τὴν προσκύνη- σιν, ἔχ' ἑαυτοῖς, μᾶλλον ἀνακομίζεν μόνῳ τῷ ἐπὶ πάντας Θεῷ. ἔψαλα δὲ οἷς ἔφη, ἐκ τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἢ πῶσις. ὠφθη μὲν γὰρ τῷ Γεδεῶν ἀγγέλῳ Κυρίῳ ποτὲ, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν· Κύριε ἔσαι μετὰ σοῦ, καὶ παλάξαι τὸν Μαδιάμ ὡσεὶ ἄνδρα ἓνα. καὶ εἶπε πρὸς αὐ- τὸν Γεδεῶν· εἰ ἔυρον ἔλεῃ ἐν ὀφθαλμοῖς σοῦ, καὶ ποιήσεις μοι σήμερον πᾶν ὅ,τι ἐλάλησας μετ' ἐμοῦ, μὴ χωριθῆς ἐντεῦθεν, ἕως τῶ ἐλθεῖν με πρὸς σέ, καὶ ἐξοίσω τὴν θυσίαν, καὶ θύσω ἐνώ- πιον σοῦ. καὶ εἶπεν· ἐγὼ εἰμι, καθίσταμαι ἕως τῶ ἐπιστρέψαι σε. καὶ Γεδεῶν εἰσήλθε, καὶ ἐ- ποίησεν ἔριφον αἰγῶν, καὶ οἶφι ἀλεύρας, καὶ ἄζυ- μα, καὶ τὰ κρέα τέθεικεν ἐν τῷ κοφίνῳ, καὶ τὸν ζῶμὸν ἔβαλεν ἐν τῇ χύτρᾳ καὶ ἐξήνεγκεν αὐ- τὰ πρὸς αὐτόν ὑπὸ τὴν τερέβινθον. καὶ προσ- ἤγγισε. καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν ὁ ἄγγελος κυρίου· λάβε τὰ κρέα καὶ τὰ ἄζυμα, καὶ θές πρὸς τὴν πέτραν ἐκείνην, καὶ τὸν ζῶμὸν ἐχόμε- να ἔκχεε. καὶ ἐποίησεν ἕτως. Ἀλλὰ καὶ τῷ Μανωὲ λελαληκέ ποτε δι' ἀγγέλῳ Θεοῦ, καὶ τι τῶν ἐσε- ῶσαι μελλόντων χρησίμως διαμεμήνυκε. γέγρα- πται δὲ ἕτω πάλιν ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Κριτῶν καὶ εἶπε Μανωὲ πρὸς τὸν ἄγγελον κυρίου· καλὰσχῶ- μέν σε ὦδε, καὶ ποιήσομεν ἐνώπιόν σοῦ ἔριφον αἰγῶν. καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος κυρίου πρὸς Μανωὲ· εἰάν καλὰ- σχῆς με, ἔφαγομαι ἀπὸ τῶν ἄρτων σοῦ· καὶ εἰάν ποιήσης ὀλοκαύτωμα, τῷ κυρίῳ ἀνοίσεις αὐτό. καὶ ἔλαβε, Φησὶ Μανωὲ τὸν ἔριφον τῶν αἰγῶν, καὶ τὴν θυσίαν ἀνήνεγκε τῷ κυρίῳ ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ διεχώ- ρισε τῶ ποιῆσαι. Ἀκρίεις πῶς ἐλομένους μὲν εὐσε- βεῖν, καὶ τοῖς καλὰ χεῖρα τιμᾶν τὸν τῶν ὅλων δεσπό- την, διακωλύουσι μὲν ἑδαμῶς· διδάσκουσι δὲ, ὅτι πρέποι ἂν αὐτοῖς ἔχει τοῖς ὑπὸ ζυγῶ καὶ τελατμένοις ἐν λειψρτικοῖς, Κυρίῳ ὅ μᾶλλον ἀναλθεῖν τὰ γέγρα-

τὸ γὰρ, θεὸς ὑπὸ τὴν πέτραν ἐκείνην, ἔδεν ἔτε-
 ρον ἦν, ἢ, ὡς γε οἶμαι, λέγοντος ἐναργῶς, ὅτι
 πρόσταγε τῷ Χριστῷ. ἢ πέτρα γὰρ ἦν ὁ Χριστός,
 κατὰ Φησὶν ὁ πάνσοφος Παῦλος. ἀλλὰ καὶ
 εἰάν ποῖς ἐριφον, Φησὶ, κινεῖα ποιήσεις αὐτόν. ὁ
 δὲ καίτοι τῆτο δεδιδραγμένος, πάλιν τῇ πέτρα
 προσεκόμισε τὸ θῦμα, Πέτραν εἰδὼς ὠνομάσθαι
 Χριστόν, διάτοι τὸ ἀκλονήτως τοῖς αὐτῇ πρέπ-
 σιν ἀξιώμασιν τὴν θεῖαν ἐνεργεῖσθαι φύσιν.
 εἰπερ ἐν κατὰ τὸ ἀληθές, πολὺς τοῖς θεοῖς
 ὑπετίθει τὰ ἔθνη θεός, τί μὴ μᾶλλον αὐτῷ τὰς
 δωροφροσίας προσκομίζεσθαι παρ' αὐτῶν προσ-
 τελέασιν; ἀναεγκολήσαντες δὲ εἰς ἅπαν τῆς
 ὑπ' αὐτῷ θεραπείας, μᾶλλον δὲ, ἔδὲ ἐφέντες
 ὅλως γινώσκεσθαι πρὸς ἡμῶν, ἐαυτοῖς ἀναθεῖ-
 νασιν τὰς λατρείας, τὰς παρὰ πάντων λίαν, τὰς
 ὁμολογίας, τὰς εὐφημίας, τὰ δῶρα· χυδαμότη-
 τος δὲ καὶ ἀνοσίων ἐγχειρημάτων καθικέσθαι
 πρὸς τῆτο πεπεύκασιν, ὥστε καὶ φυσίας αὐτοῖς
 τὰς δι' αἱμάτων ἐλέσθαι πληρῆν· ὁ δὲ μάλιστα
 διδάξειεν αὐτῶν, ἢ κίσα μὲν ὄντας ἀγαθῶν, φθονε-
 ρῶν δὲ μᾶλλον, καὶ ἀπάσης ἀγαθουργίας εἰσά-
 παν ἐξωκισμένους. Γράφει γὰρ ὁ Πορφύριος ὡδὲ
 περὶ αὐτῶν ἐν βιβλίῳ δευτέρῳ περὶ ἐμφύχων ἀ-
 ποχῆς· διὰ μὲν τοῖ τῶν ἐναντίων, καὶ ἢ ἅπαντα
 γοητεία ἐκτελείται. τῆτες γὰρ μάλιστα καὶ τὸν
 πρὸς αὐτῶν ἐκλήμωσιν, οἱ τὰ κατὰ διὰ τῶν
 γοητεῶν διαπραττόμενοι πάσης φαντασίας ἐπι-
 τηδεύοντες. ἔτοι γὰρ ἱκανοὶ, διὰ τῆς τερατεργίας
 ἀπατήσασιν. δι' αὐτῶν φίλτρα καὶ ἐρωτικὰ καλα-
 σκευάζουσιν οἱ κακοδαίμονες· ἀκολασία γὰρ
 πᾶσα, καὶ πλέτων ἐλπίς καὶ δόξης διατῆτων, καὶ
 μάλιστα ἢ ἀπάτη. τὸ γὰρ ψεῦδος τῆτοις οἰκείον.
 βέλονται γὰρ εἶναι θεοί, καὶ ἢ πρὸς αὐτῶν δύναμις
 αὐτῶν, δοκεῖν θεός εἶναι ὁ μέγιστος· ἔτοι οἱ χαίρον-
 τες λοιπῇ τε καὶ κινεῖα, δι' ὧν αὐτῶν τὸ πνευματι-
 κὸν καὶ σωματικὸν πιαμεῖται. ζῆ γὰρ τῆτο, ἀτμοῖς καὶ
 ἀναθυμιάσεσι, καὶ ποικίλως διὰ τῶν ποικίλων, καὶ
 δωμαμεται τὰς ἐκ τῶν αἱμάτων καὶ σαρκῶν κινε-
 σασιν. διὸ συνέλος ἀνὴρ καὶ σώφρων εὐλαβηθήσεται
 τοιαύτας χρεῖσθαι θυσίας, δι' ὧν πρὸς ἐαυτόν ἐπι-
 σπᾶσεται τῆς τοῖς τῆς· σπᾶσεται δὲ τὴν ψυχὴν
 καθαίρειν παντοίας. καθαρεῖ γὰρ ὁσὶ ἐπιτίθεν-
 ται ψυχῇ διὰ τὸ αὐτοῖς ἀνόμοιον. καὶ ἐτέρωθε
 δὲ προσποιεῖται τῶν ἐξ' Αἰγύπτου τινὰ ψευδο-
 προφητῶν, ἢ γὰρ ἱερέων, διερωτῶν βέλεσθαι
 τὰς αἰτίας, καὶ ἀναμανθάνειν ἀξίον τῆς τῶν
 δαιμόνων δυστροπίας τὸ ἀπηνές, ὡδὲ δὲ λέγων·

A Nam quod ait, *Pone super petram illam,*
 nihil aliud erat, opinor, quam si mani-
 feste diceret, offer Christo. *Petra enim*
erat Christus, ut Paulus sapientissimus ait.
At si feceris haedum, inquit, *Domino fa-*
cies illum. Is autem quamvis id edoctus,
 rursus petrae sacrificium intulit, quum
 sciret Christum Petram esse nuncupa-
 rum, ex eo quod natura diuina conue-
 nienti sibi maiestate firmissime stabilita
 sit. Si ergo urbium praesidibus Diis gen-
 tes reipsa Deus subjecit, quidni potius ei
 oblationes munerum afferri iusserunt
 ab ipsis? sed ab ejus cultu prorsus eos
 abducentes, immo vero ne quidem agno-
 sci a nobis sinentes, cultum sibi aroga-
 runt, preces ab omnibus, vota, omina,
 dona: eoque confusionis ac impietatis
 venire persuaferunt, ut & cruenta sibi sa-
 cra fieri voluerint. Quo facto maxime
 probarunt, neutiquam se bonos esse, ve-
 rum potius invidos, & ab omni boni-
 tate alienos. Igitur Porphyrius ita de
 illis scribit in libro secundo de abstinencia
 ab animatis: *Contrariis quidem omnes*
etiam praestigia perficiuntur. Hos enim
maxime & eorum praesidem colunt, qui per
praestigiarum omne genus malis facinori-
bus student. Hi enim prodigiis decipere
queunt: per bos philtrea & amatoria ve-
nesicia preparant mali demones: intem-
perantia enim omnis, & divitiarum &
gloriae spes per bos, & fraus potissimum.
Mendacium enim, ipsis peculiare: Diu si-
quidem esse volunt, & primaria virtus eo-
rum est, ut Deus esse videantur. Hi sunt
qui libationibus & nidoribus oblectantur,
quibus quod in iis est spiritale & corpo-
reum pinguescit. Hoc enim vaporibus ac
suffimentis vivit, idque varie variis, & san-
guinis carniisque nidoribus roboratur.
Quapropter consultus vir ac sapiens ca-
uebit talibus uti sacrificiis, quibus eos ad
se eliciat: curabit autem animum purga-
re penitus; purum siquidem animum non
aggreuntur, quippe dissimilem ipsis. Et
 alio loco fingit vnum aliquem ex Egy-
 pti falsis vatibus, siue sacerdotibus, ro-
 gare causas, ac discere velle quamobrem
 Demones maligne saeviant, his verbis:

Quomodo affectibus illos obnoxios esse re-
rum diuinarum periti ostendunt, & ob-
scenitate verborum oblectari, aliisque
flagitiis eiusmodi? Hic autem illorum
nequitia discrimen exponit, dicens: Hi
statuunt, inquit, extrinsecus obnoxium,
quidem esse genus fallacis natura, quod in
omnes formas ac modos se mutat, Deos-
que ementitur ac Demonas, & mortuo-
rum animas, & omnia posse per hac, quae
bona aut mala putentur. Nam ea quae
reapse bona sunt, cuiusmodi sunt animi
bona, nihil omnino conferre posse, neque
vero illa quidem nosse, verum malis ar-
tibus vacare, ac ludificari, & impedimen-
to sepius esse ad virtutem contendentibus,
& fastu plenos esse, nidoribus ac sacrifi-
ciis oblectari. Clare igitur videat Iulia-
nus Porphyrium, eadem secum opinione
ac superstitione irretitum, veras de Da-
monibus opiniones proponentem. Ma-
lis enim artibus occupari ipsos ait, &
obfistere his, qui cum virtute ac laude
aliquid facere statuunt, & nidoribus
cruentisque victimis supra modum oble-
ctari. Quinetiam apud Homerum De-
os reperiemus tam spurcum honorem
ambire, siquidem honoris hic modus et-
iam aliquis intelligatur. Iupiter ait:

*Nunquam mihi altare vacabat conuiuio
aquali,*

*Libamineque & nidore, hunc enim hono-
rem nos sortiti sumus.*

Sacrificabant porro Argiui etiam

*Taurus omnino nigros Neptuno ceruleos
crines habenti.*

Molestum vero forte fuerit singula perfe-
qui, quum neminem lateat libationibus
nidoribusque Deos illos omnes, ac potius
execrabiles & impuros Demones, oblecta-
ri. Neque enim mentitur diuinus David
quum ait: *Omnes Dii gentium demonia.*
Enimvero, inquit, si Graecorum sacrificia
reprehendis, & non parui criminis loco
rem ducis, omnino necesse est nos etiam
Mosis legem accusare. Iussit enim oues
mactare, iisdemque ritibus Deo munera
offerre. Age vero quoad licet subtiliter
inquiramus, quae ratio fuerit legalis
disciplinae, & quonam demum respi-
ciens Deus, maioribus permisit cruen-
tis vti sacrificiis. Nimirum diuina dis-
positio quaedam erat, non veluti rei ne-
cessariae inuentum. Etenim admitte-
re quidem ea lubenter, & nunquam non
permittere, vt ea faciant offerantque
qui velint, eximiisque laudibus rem or-
nare, ac velut necessario exigere, tan-
quam sibi debitus sit honor ab omnibus,

Psal. 95.

Α πῶς ἐμπαθεῖς αὐτὰς οἱ θεόσοφοι περιώσι, καὶ
χαίρειν ἀσχρορημοσύνας, καὶ ἐτέροις ἰσιλοῖσιν τοῖς
κακοῖς; ὁ δὲ τῆς ἐνέσης αὐτοῖς Φαυλότητος τὴν
διαφορὰν ἀφηγεῖται, λέγων· οἱ δὲ εἶναι μὲν ἔ-
ξωθεν τίθενται τοῦ πῆκοον γένος ἀπαληλῆς φύσε-
ως, παντόμορφόν τε καὶ πολύτροπον, ὑποκρινόμενον
καὶ θεῶν, καὶ δαίμονας, καὶ ψυχὰς τεθνηκότων· καὶ διὰ
τῶν πάντων δυνάσασθαι τῶν δοκουῦτων ἀγαθῶν
ἢ κακῶν εἶναι. ἐπεὶ εἰς τὰ γε ὄντως ἀγαθὰ, ἀπερ-
εἶναι κατὰ ψυχὴν, μηδὲν καθάπαξ συμβάλλει οὐδὲ
δυνάσασθαι, μηδὲ εἰδέναι ταῦτα, ἀλλὰ κακοσχο-
λεύεσθαι, καὶ τωθάζειν, καὶ ἐμποδίζειν πολλὰς τοῖς
εἰς ἀρετὴν ἀφικνεύμενοις· πλήρεις τε εἶναι τύφου,
καὶ χαίρειν αἰμοῖς, καὶ θυσίαις. Ὁράτω δὴ ἔν ἐναρ-
γῶς τὸν ὁμόφρονά τε καὶ σιωδισιδάμονα αὐτῶν
γεγονότα Πορφύριον, τὰς περὶ τῶν δαιμόνων ἀ-
ληθεῖς ἐκφῆναντα δόξας. κακοσχολεύεσθαι γὰρ
φησὶν αὐτοῖς, καὶ τοῖς καθορθῶν ἐθέλῃσι τὴν ἀρε-
τὴν ἀντανίσασθαι, καὶ χαίρειν αἰμοῖς θυσίαις τε
C τῶν δὲ αἰμάτων ἐπιγάννουσθαι σφόδρα· Εὐρέσο-
μεν δὲ καὶ τὰς παρὰ Ὀμήρω θεῶν τῆς ἔτιως ἀσ-
χεῖς ἐφειμένους τιμῆς. εἰπέρις ὅλως· τιμῆς ἂν
νοοῖτο καὶ ἔτος ἰ τρόπος· ὁ μὲν γὰρ Ζεὺς φησὶν·

Οὐ γὰρ μοι ποτὲ βωμὸς ἐδέυετο δαῖτός ἐΐσης Iliad. Δ.

Λοιβῆς ἰεκνίσηστέ, ἵδ' ἄρα λάχομεν γέρας ἡμεῖς. v. 48.

Ἐθυον δὲ καὶ Ἀργεῖοι

Τάυρας παμμέλανας ἐνοσίχθονι κυανοχαίτη. Odyss. Γ.

Ὁχληρὸν δὲ ἴσως τὰ καθ' ἑκάστα λέγειν, ἔδενός
ἠγνοσηότος ὅτι λοιβῆς τε καὶ κνίσησας, οἱ παρὰ
D σφίσι πάντες ἠδονταί θεοί, μᾶλλον δὲ βδελυ-
ροὶ καὶ ἀκάθαρτοι δαίμονες. Οὐ γὰρ ἂν διαφεύσαι-
το Δαβὶδ ὁ θεοπέσιος λέγων· ὅτι πάντες οἱ θεοὶ
τῶν ἐθνῶν δαιμόνια. Ἀλλὰ ναὶ φησὶν, εἰ τῶν Ἑλ-
λῆνων θυσίαις ἐπιτιμᾶς, καὶ ἐν αἰτίαις ἔμικραῖς τὸ
πρᾶγμα τίθης, πᾶσα πῶς ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς τὸν
διὰ Μωσέως γράφουσαν νόμον. μηλοσφαγεῖν
γὰρ προσέταχε, καὶ διὰ τῶν ἴσων τρόπων εἶναι
προσκομίζουσαν τῶν θεῶν τὰς δωροφορίας. Φέρε δὲ
ἐξετάσωμεν ἰσχυρομυθῶντες, ὡς ἐνι, τίς ὁ τρόπος
E ἦν τῆς κατὰ νόμον παιδαγωγίας, καὶ ὅπη πολὲ βλέ-
πων ἐφῆκε θεὸς τοῖς ἀρχαιοτέροις ταῖς δὲ αἰμά-
των θυσίαις κεχερῆσθαι. Οὐκ ἔν ὀικονομία τις ἦν, ἔχ-
ὡς ἀνάγκαις πράγματος εὐρεσις. τὰ μὲν γὰρ τὰς
δὲ αἰμάτων θυσίας ἀγαπῶντος ἦν προσίεσθαι μὲν
ἀσμένως, καὶ ἀκαταλήκτως ἐφείναι δρᾶν τὸς ἐθέλον-
τας ἀποπεράνθην καὶ προσκομίζην αὐτοῖς, ψήφω τε τῇ
παγκάλῃ τὸ χρεῖμα ἱμᾶν καὶ μᾶλλον ὡς ἐξ ἀνάγκης
αὐτεῖν, ὀφειλομένης αὐτῶν τὴν παρὰ πάντων ἱμῆς·

ἢ ἐκ ἀζήμιον ἔχοντες τὸν ἐπὶ τέτοις ὄκνον τῶν
 πεσόντων εἰς ραθυμίαν. Τῶ γε μὴν ἐκ ἀναγ-
 καῖον εἰς ὄνησιν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀβέλγητον αὐτῶν
 τὸ πρᾶγμα δεικνύοντες, τὸ μὴ ἀμωμήτως εἶναι,
 τῶν ὡδὲ λατρευούσας, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπιτιμᾶν
 αὐτοῖς, καὶ κατ' ὄν ἐδει καμρὸν ἀνακοφῆσαι προσ-
 Φέροντας, ἢ οἷον πονεῦσας εἰκῆ καὶ ἐπ' ἔδρην τῶν
 χρησίμων εὐδοκίμειν οἰόμενος, μεταστῆσαι πρὸς
 τὰ βελτίω. Φησὶ γὰρ ἰνατί μοι λίβανον προσε-
 Φέρετε ἐκ Σαβᾶ, ἢ κινάμωμον ἐκ γῆς μακρό-
 θεν; τὰ ὀλοκαυτώματα ὑμῶν ἐκ εἰσὶ δεκτὰ,
 καὶ αἰθυσία ὑμῶν ἔχ' ἠδωάν μοι. καὶ αὐτὸ ἐπὶ
 τέτοις τίς γὰρ ἐξεζητήσεταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν
 ὑμῶν; παλεῖν τὴν αὐλήν μὲν ἔπροδῆσεθε. εἰάν
 Φέρητε σεμίδαλι, μάταρον. θυμίαμα βδέλυμα
 μοι εἰσὶ. ἢ διέτερες δὲ προφήτης ἐφη τὰ ὀλοκαυτώ-
 ματα ὑμῶν, μετὰ τῶν θυσιῶν ὑμῶν, σπυράγετε, ἢ
 Φάγετε κρέα· ὅτι ἐκ ἐλάλησα πρὸς τοὺς πατέρας
 ὑμῶν περὶ ὀλοκαυμάτων καὶ θυσιῶν, ἐν ἡμέρᾳ
 ἣ ἀνήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου. ἔ γὰρ ἦν
 αἱμάτων ἐν χρεῖα Θεός· ἔτε μὴν τὴν ἔτω πα-
 χεῖαν καὶ ἔνυλον ἐζήτητε λαθραῖαν· ἀλλ' ἰσχυρὴν τε,
 καὶ νοερὰν, τὴν ἐν πνεύματι δηλονότι, τὴν δια-
 πάσης ἀρετῆς ἐπιλεχμένην· τὴν εὐφροσύνην καὶ
 ἀβέβηλον πολιτείαν, καὶ τοῖς ἐξ ἀγαθουργίας αὐ-
 χήμασιν ἐμπρεπῆ· καὶ τῆς ἐφ' ἑαυτῶν θεωρίας
 τὸ ἀκραιφνές, καὶ δογμάτων τῶν ἀπεξεσμένων,
 εἰς τὸ εὐθύ τε καὶ ἀληθές τὴν νοητὴν εὐσομίαν·
 καὶ τῶ ὄντως ὄντων ἀγαθῶν, τὴν ἀψευδῆ τε καὶ
 ἀνεπίπληκτον ἐπιστήμην. Ἐπειδὴ δὲ ἦν πῶς ἀμῆ-
 χανον ἀρεῖν καὶ μόλις τῆς ἐν Αἰγύπτῳ θητείας,
 ἀσχερῶν τε καὶ ἀνοσιῶν ἐθῶν, καὶ τῆς τῶν αὐτοῖς
 βδελυρίας ἐκκομιθέντα τὸν Ἰσραὴλ, καὶ ἀδρα-
 νῆ πῶς ἐτι καὶ ἀναλκίαν ἔχοντα νέον, καὶ ἔπω βαί-
 νειν εἰδότα νεανικῶς πρὸς γε τὸ δῶμα Φημι
 τὴν ἔτως ἀνωκισμένην τῆς ἐξαρέτης ζωῆς διατ-
 τειν ὁδόν, καὶ τὸν εἰς λῆξιν ἀφικέσθαι κατορθω-
 μάτων· δῆλον δὲ ὅτι πνευματικῶς τὸν διὰ Μωσέ-
 ως ἐπιστήσας νόμον αὐτοῖς ὡσπερ ἴνα παιδοκόμον
 ἀποφοιῆται μὲν τῆς πολυθέου κλάνης προστέ-
 ταχεν· ἐφῆκε δὲ τέως, τοῖς κατὰ χεῖρα, καὶ ὡς ἐν
 ἔθει τῆς παλαιτιμῆς προσκομίζοντος αὐτῶν χα-
 ρεισῆα καὶ θυσίας σαφῶς τε καὶ ἐντέλως δια-
 τελαγμένας, ἵν' ὡς ἐν τύποις καὶ σκιαῖς προα-
 ναφαρῶσι τὴν ἀλήθειαν. Μόρφωσιν γὰρ ἔχει τῆς
 ἀληθείας ὁ νόμος, καὶ γράφεται δι' αὐτῶ τὸ
 Χεῖρ μυστήριον. Αἰεὶ δὲ πῶς αἰ τῶν ἐπιστημῶν
 ἀρχαὶ τῆς εὐτελῆς εὐμαθείας ἀπολιμπάνονται,

A sacrificia cruenta amantis esset, & eius,
 qui negligentius illa peregerit, ignaviam
 castigantis. At vero obiurgare eiusmodi
 cultores, eosque increpare, & oppor-
 tuno tempore prohibere offerentes, &
 veluti frustra laborantes atque ex re in-
 utili gloriam aucupantes ad meliora re-
 uocare, argumentum est rem usu ne-
 cessariam non esse, & prater eius fieri
 voluntatem. Ait enim: *Vt quid mihi* Ierem. 6.
thbus ex Saba affertis, & cinamomum ex
terra longinqua? holocaustomata vestra
non sunt mihi accepta, & sacrificia vestra
insuavia. Ad hæc rursus: *Quis enim* Eia. 1.
quesiuit hæc de manibus vestris? calcare
atrium meum non aducietis; si obtuleri-
tis simillam, frustra; thymiam, abomi-
natio mihi est. Dixit autem & per alium
 prophetam: *Holocaustomata vestra cum* Ierem. 7.
sacrificiis vestris colligite, & comedite car-
nes: quia non sum locutus cum patribus
vestris de holocaustomatibus & sacrificiis,
in die qua adduxi eos de terra Egypti.
 Non enim cruore Deus indigebat: ne-
 que vero tam crassum & materialem
 cultum requirebat; sed subtilem & spi-
 ritualem, qui nimirum spiritu constat,
 & omni virtute perficitur, probum & in-
 tegrum vitæ genus, & operum bono-
 rum laude conspicuum, ac sinceram
 Dei contemplationem, & eximia do-
 ctrinæ ad rectum verumque vitæ genus
 spiritualem fragrantiam, & eius, quod
 re vera bonum est, veram & inculpa-
 tam scientiam. Quoniam autem ab
 Egyptiorum cultu fœdisque & impiis
 moribus, & execranda istorum super-
 stitione, abductus Israel vix ac ne vix
 quidem reuocari poterat; quippe quum
 infirma & imbecilli adhuc mente præ-
 ditus esset, neque dum impigre ad tam
 excelsum iter eximia vitæ & egregiorum
 operum cacumen eniti posset; apparet
 Deum instar pædagogi lege per Mosem
 lata, spirituali quadam ratione primum
 ab illo multitudinis Deum errore vt re-
 cederent iussisse: permisisse interim suis,
 vt ex consuetudine prisca cultus gratia-
 rum actiones & sacrificia rite sapienter-
 que instituta offerrent, vt tanquam in-
 figuris & vmbri veritatem præmon-
 strarent. Lex enim figuram habet ver-
 ritatis, & per illam Christi mysterium
 describitur. Scientiarum autem initia
 perfecta eruditione semper carent,

fenfim vero ad id quod perfectum est prouehunt, paruum addentes paruo, ac quibusdam veluti gradibus mentis nostra vigorem ad praestantiora promouent ac corroborant. Atqui, vt dixi, posteaquam nobis opportuno tempore Seruator omnium Christus affulsit; abrogatae quidem sunt figurae, & vero cessauit umbrae utpote in literis infirmitas. Ipse enim per illam priscis hominibus adumbratus est. Ideo cruenta sacrificia repressit, quasi veteribus singulari quodam consilio concessa, vt in iis exercitarentur, & instar puerilis institutionis essent. Dixit enim Christus: *Spiritus Deus, & adorantes illum in spiritu & ueritate oportet adorare. Quod autem initio vis cultus legalis apud ipsum probro & crimine non vacabat, ipsius sapientissimi Mosis ore declaravit qui legis interpres fuit: Si autem exterminauerit Dominus Deus gentes, ad quas tu ingrederis illuc, vt hereditate accipias terram illorum, & hereditate acceperis eos, & habitaueris in terra eorum; attende tibi ipsi, ne inquiras, vt sequaris illos. Postquam autem exterminati fuerint ipsi a facie tua, ne requiras Deos illorum, dicens: Quomodo faciunt gentes istae Diis suis, faciam & ego. Non facies sic Domino Deo tuo; abominationes enim, quas Dominus odio habuit, fecerunt Diis suis, quoniam & filios suos & filias suas comburunt in igni Diis suis. Igitur sacrificia cruenta repudiat. Hac enim fecerunt Diis suis qui non nouerant ipsum. Porro graue omnino crimen & reuera impium, & ab ipsis naturae legibus abhorrens subiicit, eos nimirum mactare filios & filias. O magnam tutelarium Deorum immanitatem! o crudelitatem nefariam, & ferinum ingenium! Homines plerumque feruntur in eos a quibus molestiam acceperint, & vltice ira inimicis obsistunt; at quum ad pueros vltio peruenit, iram cohibent, & mutua miseratione teneram atatem prosequuntur. Hi autem, vt ait Iulianus, pro sua quisque ratione, ingenio, ac natura, res mortalium administrantes, illos, quamuis nihil plane nocuerint, sed potius honore Deos prosequi in animo habeant, liberum interfectores faciunt: & humano cruore gaudent, & quum suum adorantem,*

πλὴν ἀναβιβάζουσι κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ ἀρετίως ἔχον, σμικρὸν ἐπὶ σμικρὸν τιθεῖσά τε καὶ προσεπάγεται, ἢ οἷόν τισιν ἀναβαθμοῖς, ταῖς εἰς τὸ ἀμεινον ἐπιδόσει τῆς ἐν ἡμῖν διανοίας τὸ κίνημα εἰς τὸ ἀδρότερον ἀναφέρειται. Καὶ γὰρ, ὡς ἔφην, ἐπὶ κατὰ τὸ δέον ἐπιλάμψαντες ἡμῖν τὸ πάντων σωτῆρος Χριστῶ, κατήργηται μὲν τὰ ἐν τύποις, ὑπέστυλαι δὲ τῆς σκιάς, τὸ ὡς ἐν γράμμασιν ἀδρανές. ἢ γὰρ αὐλός ἐστιν ὁ δι' ἐκείνης τοῖς πάλαι γραφόμενος. τοίνυν ἀνεκοψεῖται διαίματων θυσίας, ὡς μελέτης ἔργα συγκεχωρημένας τοῖς ἀρχαίοις, οἰκονομικῶς, ἢ παιδείας νεοπρεπῆς ἀποπληρῶσας ἰσόπον. Ἐφη γὰρ ὁ Χριστός. πνεῦμα ὁ Θεός, ἢ τὰς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι ἢ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. Ὅτι δὲ ἢ ἐν ἀρχαῖς, τῆς κατὰ νόμον λατρείας ἢ δύναμις αὐτῶ μώμης ἢ αἰτίας ἐν ἐλευθέρα, σαφηνεῖ λέγων δι' αὐτῶ τὸ πανσόφου Μωσέως, ὃς ἦν τὸ νόμος μεσίτης. εἰ δὲ ἐξολοθρευθῆναι κύριος ὁ Θεός τὰ ἔθνη, εἰς ἃς σὺ εἰσπορεύῃ, ἐκεῖ κληρονομήσαι τὴν γῆν αὐτῶν, ἢ κατὰ κληρονομήσεις αὐτῶν, ἢ καλοικήσεις ἐν τῇ γῇ αὐτῶν, ἢ πρόσεχε σεαυτῶ, μὴ ἐκζητήσης ἐπακολοθῆσαι αὐτοῖς. μετὰ τὸ ἐξολοθρευθῆναι αὐτῶ ἀπὸ προσώπου σου, μὴ ἐκζητήσης τὰς θεὰς αὐτῶν, λέγων, πῶς ποῖσιν τὰ ἔθνη ταῦτα τοῖς θεοῖς αὐτῶν, ποιήσω καὶ γὰρ. ἢ ποιήσεις ἔτι κυρίως τῶ Θεῷ σου. ἢ γὰρ βδελύγματα, ἢ κύριος ἐμίσησεν, ἐποίησαν τοῖς θεοῖς αὐτῶν, ὅτι ἢ τὰς ὑἷας αὐτῶν, ἢ τὰς θυγατέρας αὐτῶν, κατὰ κίχασιν ἐν πυρὶ τοῖς θεοῖς αὐτῶν. Ἀποφάσκει δὲ ἐν ταῖς διαίματων θυσίας. πεποιήμασι γὰρ ταῦτα τοῖς παρὰ σφίσι θεοῖς, οἱ μὴ εἰδότες αὐτὸν. προσεπάγει δὲ τὸ ἀληθῶς πασχάλεπον ἢ ἀνόσιον ἔτηλημα, ἢ αὐτοῖς ἀπάδον τοῖς νόμοις τῆς φύσεως, τὸ κατὰ σφάττειν αὐτῶν ὑἷας τε ἢ θυγατέρας. ἢ πολλῆς ἀπανθρωπίας τῶν πολιτῶν θεῶν! ἢ δεινῆς ὀμότητος ἢ διανοίας θηριοπρεπῆς! ἢ ἄνθρωποι μὲν πλειστάκις ἀντιφέρουσι τοῖς λελυπηκόσι, ἢ ἰσορρόποις ὀργαῖς ἀνθίστανται τοῖς ἐχθροῖς. ἢ ἄλλ' ὅταν ἐπὶ παιδάς ἴοι τὸ βλάβη, ἀνακόπτουσι τὰς θυμῶν, ἢ τὰς ἀλλήλων οἰκτεῖρας ἰγνάς. Οἱ ἢ, κατὰ φησὶν Ἰουλιανός, οἰκείως ἐαυτοῖς, καὶ ὡς ἀνεκὰς ἔχοι φύσεως τε ἢ γνώμης, διοικῶντες τὰ ἀνθρώπινα, τὰς ἔδεν τὸ σύμπαν ἠδικηκότας, μᾶλλον δὲ ἢ τὰς τιμῶν ἠρημένους ἀποφάνουσι παιδοκτόνους. ἢ ἀνθρώπων ἄμασιν ἐπιγάννουται, ἢ τὸν οἰκείον προσκυνητὴν τοῖς ἀνοσίοις βωμοῖς

έντεθνεώτα βλέποντες, τρυφήν ήγώντο το
 χρεήμα. Πεφλυαρηκέναι δέ ίσως έρεϊ τις ήμας, ή
 γραφήν είκαίαν έντήσαοθαίκατ' αυτών. ε' γάρ
 λοι γενέοθαι τ' ετο πόλε. Ίδωμεν τούνν ένλών παρ'
 Έλλησι ισοειών, εί μή τοίς ανθρώπων αίμασί τε
 ή λύθροις κατεμάρνολο βωμοί, καί τεμένη τών
 παρασφίσι θεών. Άρειομένης μέν γ' ο Μεσή-
 νι τ' επίκλην Ίθωμήτη Δι' τριακοσίς όμς
 νεκρς έχαιζέλο. προσετίθει δέ τέτοις ή τ' Λα-
 κεδαιμονίων βασιλεύσαντα. Θεόπομπ' ε' τ'
 ήν. αξιάγας ένλεϋθεν ό τών θεών ύπατός τε ή
 ύπέριαι. έπεμειδία γ' καλά το είώθος άνδράσι
 αθλίως διολωλόσι, ή πλήρη βλέπων τον εκείνων
 βωμόν, δαιτός είσης. ένλεϋθάν γ' έθ' αύλοίς τών
 ανθρώπων συμφοραίς. Σκύθα δέ οί περϊ Ταυρι-
 κήν Χερσόνησου τς τών Ξένων ένειλημμένς τή
 παρ' αυτοίς Άρτέμιδι καλασφάτλοντες, τας τς
 ναε πύλαις ένήπλον τας κεφαλας, καλον τή
 Θεώ θήρημα, Ξένιον τε θυμηρες αυτη τήν άν-
 δροκτασίαν προσάγοντες, ίνα ή θαλάττης άπη-
 νεέρα ή κυμάτων αύλών διαφάινηται, τς δια-
 φυγόντας άρπάξοσα, ή τήν έλπίδα τς σώζε-
 οθαι, θανάτε περ' φασιν άποφάνοσα τοίς τή
 γή προσορμιζόμενοις. Έρεχθέα τον Άθήνησι τοίς
 ύποχθονίοις δαίμοσι τήν έαυτς θυγατέρα ώμως
 άποσφάξαί φησι Δωρόθε' ο ίσορικός έν τή τε-
 τάρτη τών Ίταλικών. Ίσορς δέ καί Μώνυμ' έν
 τή τών Θαυμασιών συναγωγή, Πηλεϊ ή Χείρωνι
 καλαθύεοθαι τινάς έν Πελλήνη τής Θρακίης. καί
 μην ή Λεσείς, Διονύς βωμόν αίμασι άν-
 δρών καλαδεϋσαι φασίν. Έν άκμαίς δέ ε'σης έτι
 τής Έλληνικής δεισιδαιμονίας, άμιλλα μονομα-
 χίας έπετελέοντο παρ' Ρωμαίοις καλά καρς.
 κέρυωλο δέ τις ύπό γήν Κρόν', λίθοις τετρη-
 μέιοις ύποκεχηνώς, ίνα τ' τς πεσονί' κα-
 ταμαίνοιτο λύθρω. Γράφει δέ ή Πορφύρι' έν
 βιβλίω δευτέρω περϊ άποχής έμφύχων, ώδίπη
 πάλιν ή γ' έν ίσοεία, ε' μόνον ών Θεόφρας
 έμνήοθη, αλλά ή έτέρων πλειόνων τήν μνήμην
 παρέδωκεν. ώς ή άνθρώπος θυόνας πάλαι, ή
 ότι ταύλα ε'χ άπλως, αλλά πλήρης ε'σης τής
 ίσορίας λέγομεν, αυτάρκη ή ταύλα παρασησα.
 έθύετο γάρ έν Ρόδω μηνι Μελαγεινιώνι εκτη ίσα-
 μένς άνθρωπ' τ' Κρόνω. έν δέ τή νήν Σα-
 λαμίνι, πρότερον δέ Κορωνίδι όνομαζόμενη,
 μηνι καλά Κυπρίς Αφροδισίω, έθύετο άνθρωπος
 τή Αγραύλω τή Κέκροπος, ή νύμφης Αγραυλί-
 δως. ή διέμεινε το έθος άχρι τών Διομήδς καί

impis aris immortuum adspiciunt, rem
 in deliciis habent. Sed nos forte nu-
 gari dicet aliquis, & temerariam in il-
 los intendere criminationem: nec
 enim id vnquam accidisse. Videamus
 igitur ex Græcorum historiis, an non
 humano cruore & sanguine pollueren-
 tur altaria, ac delubra Deorum, quos
 colebant. Aristomenes quidem ille
 Messenius Ioui, cui cognomen Ithome-
 ta, trecenta simul mortuorum corpora
 gratificatus est, quibus & Lacedæmoni-
 orum Regem addidit. Is erat Theopom-
 pus. Inde admirabilis ille Deorum
 princeps ac supremus. Viris enim mi-
 sere dispereuntibus de more illudebat
 maxime, quum illorum aras videret
 conuiuio æquali refertas. Illi enim ho-
 minum casus delicias suas facere solent.
 Scythæ vero, qui circa Tauricam Cher-
 sonesum habitabant, hospites quoscun-
 que intercipere poterant, Dianæ suæ
 immolabant, eorumque capita pro tem-
 pli foribus appendebant, opimam Deæ
 prædam & hospitale munus ipsi pergra-
 tum hominum cadem offerentes; vt &
 mari & fluctibus ipsis crudelior illa vide-
 retur, quæ raperet elapsos, & salutis
 spem, causam mortis faceret ad terram
 appellentibus. Erechtheum Athenien-
 sem subterraneis Damonibus filiam su-
 am crudeliter mactasse refert Dorothe-
 us historiarum scriptor in quarto rerum
 Italicarum. Refert item Monymus in
 Mirabilium collectione, Peleo & Chi-
 roni quosdam immolari, in vrbe Thra-
 ciæ Pellene. Quinetiam Lesbios Bac-
 chi aram cruore virorum imbuisse per-
 hibeat. Quum autem vigeret adhuc
 Gentilium superstitione, gladiatoria apud
 Romanos stas temporibus fiebant cer-
 tamina: subtus terram autem occultaba-
 tur Saturnus quidam, perforatis lapidibus
 subhians, vt cadentis sanguine pollueretur.
 Porphyrius libro secundo de ab-
 stinentia ab animatis, ita rursus scribit:
*Historia igitur, non solum ea quorum
 Theophrastus meminit, sed & alia plera-
 que memoria prodidit, vt homines olim
 immolatos esse. Neque hac temere a nobis,
 sed tanquam plena horum sint historia di-
 ci, vel hac satis declarent. Apud Rho-
 dios enim sacrificabatur homo Saturno,
 sexta die Maii mensis ineuntis. In vrbe
 vero, quæ nunc Salamis, prius autem Co-
 ronis dicebatur, mense, iuxta Cyprios, A-
 pbrodisio, sacrificabatur homo Agraulo
 Cecropis, & nympha Agraulidis filia.*

Qua ad Diomedis tempora consuetudo in-
ualuit, postea mutata est, adeo ut Dio-
medi homo sacrificaretur: vno vero am-
bitu Minerua templum & Agrauli ac
Diomedis clauderetur. Porro, is qui im-
molandus erat, ab ephebis adductus, ter-
ram circuibat; tum sacerdos ipsum
mucrone in stomachum percutiebat, atque
ita succensa pyra totum comburebat. Et
post alia: Sacrificabant etiam in Cbio in-
sula Baccho discriptum hominem: & apud
Tenedum, ut ait Euelpis Carystius. Quin-
etiam Apollodorus Lacedaemonios ait Marti
sacrificare hominem. Phoenices autem in
maximis bellorum, aut pestilentia, aut
succitatis calamitatibus, quendam sibi ca-
rissimum, facta sortitione, Saturno sacrifi-
cabant. Et post alia: Ister vero in col-
lectione Creticorum sacrificiorum, ait Cu-
retas pridem Saturno pueros sacrificare.
Cruore igitur miserorum hominum,
polluebantur altaria Deorum, quos cole-
bant. Sed forsan dicent nonnulli, qui-
bus res Graecorum curae sint: Omnino,
certis temporibus hominum caedes fue-
runt; non tamen Diis illas offerebant
quibus faciendi erat consuetudo, sed
improbis potius & abominandis Dæ-
monibus. Vbi Saturnum igitur & Io-
uem collocabimus, Martemque, &
Apollinis sororem, superbam illam &
sagittis gaudentem, & Semeles filium
stupidum Bacchum, qui hactenus ado-
rantur, aut vsipiam forte principem inter
Deos locum obtinent: quibus cruenta
sacrificia oblata fuisse, vel inter Graecos
eximii quique aiunt; Aut igitur Dæmo-
nes abominandos, impios, & scelestos il-
los esse fateantur; aut, si Deos asseuerant,
nobiscum illos accusent, ut qui ad ex-
tremum vsque peruenerint crudelitatis,
ac nihil Dæmoniorum nequitiae conce-
dant; immo vero ex ipsis iam rebus cer-
tissimum sit, illos, non alios, inuisos &
execrabiles esse Dæmones. Sciscitantibus
autem id dicant, quis demum sacrifican-
tibus scopus esset. An enim, ut nequid
ipsis dirum contingeret, homicidae erant?
At qui eiusmodi sit, impurum ac profa-
num & extremi sceleris omnes esse dici-
mus. Quod si quis esset scelestus suorum
liberorum interfector, an non illi ad sum-
mum infelicitatis, & ad malorum fundum
res deuenerint? Quid enim peius illi pos-
sit accidere filio perduto, & patris dextra
misere iugulato? Scythica illa & fera
mulier, Aetæ dico execantatricem & ma-
gam, initio quidem viri sui amans erat:

Αῤῥῶν· εἶτα μετέβαλεν, ὥστε τῷ Διομήδει τὸν
ἄνδρα θύεσθαι· ὑφ' ἑναδὲ περὶ βῶλον, ὅτε τῆς
Ἀθηνᾶς νεώς, καὶ ὅτῃς Ἀγραύλης καὶ Διομήδους·
ὁ δὲ σφάζομεν ὅτι τῶν ἐφέδων ἀγόμεν ὅτι τρίς
περιέθει τὸν βωμόν. εἶτα ὁ ἱερεὺς αὐτὸν λόγχῃ ἐ-
παγε κατὰ τὸ σμάχος, καὶ ἔταως αὐτὸν ἐπὶ τὴν
ἀφθεῖσαν πυρρῶν ὠλοκαύτιζε. καὶ μετ' ἕτερα. ἔ-
θεν καὶ ἐν Χίῳ τῷ Διονύσῳ ἄνθρωπον διαπαῶν-
τες· καὶ ἐν Τενέδῳ, ὡς Φησὶν Ἐυελπίς ὁ Καρύ-
σιος· ἐπεὶ καὶ Λακεδαιμονίους Φησὶν Ἀπολλόδωρ ὅτι
τῷ Ἀρεῖ θύειν ἄνθρωπον. Φοίνικες δὲ ἐν ταῖς με-
γάλαις συμφοραῖς, ἢ πολέμων, ἢ λοιμῶν, ἢ
ἀνυχμῶν, ἔθυσον τῶν φιλοτάτων τινὰ ψηφίζοντες
Κρήνῳ. καὶ μετ' ἕτερα· Ἴσρ ὅτι ἐν τῇ σιναίῳ τῇ
τῶν Κρητικῶν θυσιῶν, Φησὶ τὸς Κρητὰς τὸ πα-
λαιὸν τῷ Κρόνῳ θύειν παῖδας. Ἄμμασι μὲν ἔν
ἀνθρώπων ἀθλίῳ οἰτῶν παρὰ σφίσι Θεῶν κατ-
εμιαίνοντο βωμοί. φαίειν δ' ἂν ἴσως, οἷς ἂν τὰ
Ἑλλήνων μέλοι ναί, γέγονασιν ἀνδροκτασία καὶ
καρῆς. ἔ μὴν καὶ θεοῖς αὐτὸς προσεκόμιζον οἱ
δραὲν εἰσθότες, πονηροῖς δὲ μᾶλλον, καὶ ἀποτροπαί-
οις δαίμοσι. Πῶ τοιγαρῶν Κρόνον τε καὶ Δία
θύσομεν, Ἄρεά τε καὶ τὴν Ἀπόλλων ὅτι ἀδελφὴν
τὴν σοβάδα τε καὶ ἰοχέαρον. καὶ τὸν Σεμέλης υἱὸν
τὸν παραπλήγῃ Διόνυσον, ἵς εἰς δεῦρο προκυ-
νεμένους, ἢ τάχα πρὸ καὶ πρὸ χονίας ἐν θεοῖς·
οἷς τὰς δαίματων προσκεκομίσθαι θυσίας, καὶ αὐ-
τοῖ φασὶν οἱ Ἑλλήνων λογάδες. Ἡ τοῖνυν δαίμονας
ἀποτροπαίς, ἀνοσίς τε καὶ πονηρὸς ὁμολογῶν-
των ὑπάρχειν αὐτὸς, ἢ θεὸς εἶναι διαβεβαί-
μενοι, γράφοντα μετ' ἡμῶν, ὡς τῆς εἰς λῆξιν ὠ-
μότη ὅτι ἐπίπαν ἠγμένους καὶ τοῖς τῶν δαίμονίων
βδελυγίας παραχωρῶντες ἔδεν· μᾶλλον δὲ καὶ
ἐξ αὐτῶν ἠδὴ τῶν πραγμάτων ἐληλεγμένους, ὡς
εἶεν αὐτοῖ, καὶ ἔκ ἕτεροι παρ' αὐτῶν, οἱ συνητοῖ τε
καὶ ἀποτροπαῖοι δαίμονες. Ἐρομένοις δὲ Φραζόντων
ἐκεῖνο, ποδαπὸς ἦν ἄρα τοῖς θύεσθαι ὁ σκοπός.
ἄρα γὰρ ἵνα μή τι συμβαίνοι τῶν ἀπεικτῶν αὐ-
τοῖς γέγονασιν ἀνδροκτόνοι; καί τοι τὸν τοῖστον,
μιαρὸν, καὶ βέβηλον, καὶ ἐν ταῖς ἐσχάταις αἰτίας
ἄπαντας ποιεῖσθαι πεφῆκαμεν. εἰ δὲ δή τις γένοι-
το καὶ τῶν αὐτῶν τέκνων ἀνοσί ὅτι φονευτῆς, πῶς
ἔκ εἰς ἄκρον αὐτῶν ταλαιπωρίας, καὶ εἰς πύθ-
μένα τῶν κακῶν τὰ πράγματα καταρῆ; τί γὰρ
ἂν πάθοι τὸ χεῖρον διολωκότ ὅτι ἀπὸ τῶν παίδος,
καὶ τῇ δεξιᾷ τῶν πατρὸς ἀθλίως πεσοντῶν; ἢ Σκυ-
θὶς ἐκεῖνη καὶ ἀγρία γυνή, τῶν Αἰήτης λέγω τὴν
ψίθυρόν τε καὶ μάγον, ἀνδρεράστρια μὲν ἦν ἐν

ἀρχαῖς. ἐπειδὴ δὲ διημάθηκεν, εἰς τὸ παρ' ἐλπίδα ἄ
 τὰ τῆς ἀσελγείας αὐτῆ γέγονε παιδοκτόν, καὶ τὸ
 βίω μῦθ, καὶ σκηνῆς ὑπόθεσις τραγικῆς. Ταῦτα
 τοῖς ἰδίους προσκυνηταῖς οἱ μιαιοὶ, καὶ βέβηλοι,
 καὶ ἀπάσης φαυλότητος εὐρεταὶ χαρίζονται δαί-
 μονες. τῆς οὐκ εὐσεβείας καὶ ἀγέλοις φασὶν ἐφε-
 σῆσαι τοὺς κατ' ἡμᾶς, ἐφέν, Θεὸς τῶν ὅλων
 δημιεργῶ. ἀλλ' ὡ βέλτιστοι, φάμεν ἂν, εἰ μὴ θεοῖς
 μάλλον, καθάπερ αὐτοὶ διατείνεσθε, δαίμοσι δὲ
 πονηροῖς καὶ ἀποτροπαίοις τὰς δεινὰς φύσεις
 προσεκρίνοντες οἱ παλαιοὶ, καὶ ἀνθρώπων μόνον
 ἀλλὰ καὶ ζώων ἀλόγων. τίσιν ἄρα τῆς ἀνάπα-
 σαν χῶραν τε καὶ πόλιν ἀνεδείμασθε ναῖς, καὶ
 τῆς ἐν αὐτοῖς ἰδρύσασθε βωμοῖς; καίτοι πῶς ἔχ-
 ῶσιν ἀναργεῖς, ὡς ἐν ἱεροῖς παντὶ, καὶ μέχρι
 τῶν κατ' ἡμᾶς κατὰ τὰς φύσεις ἐτέλεον, καὶ ἐκ
 ἦν ἐν αὐτοῖς ἢ μικροῖς, ἢ μέγας, ἢ ἰδιώτης, ἢ
 σοφός, ἢ τῶν ἐν ὑπεροχῆς ἀξιωματῶν, ἢ τῶν ἐν
 ὑφέσει καὶ ἐδὲν ἐχόντων ἀξιώματων, ἢ τῶν ἐν
 τε καὶ πάντως τῆς ἔτι ἀγχοῦ καὶ φιλαίματος
 φύσεως ἐχρήσατο. δαίμοσι ἔν ἄρα πονηροῖς
 λελαϊρεύσασιν, ἔς ἔπειτα ἀναγκάσιον ἢ ἀποτρο-
 πιάζεσθαι, καθά φασιν αὐτοὶ. πῶς ἐκ ἔδει τῆ-
 το πειρᾶσθαι καλοῦσθαι, διὰ τῆς φιλεῖν προσ-
 ερηγεῖσθαι τῶ τῶν ὅλων παρὶ καὶ δημιεργῶ; τῆ-
 το δὲ ἂν γένοιτο καὶ μάλα ὀρθῶς, εἰ ἐν λόγῳ
 ποιοῖτό τις τὸ διαβῖναι θέλειν εὐσεβῶς καὶ ἀνε-
 πιπλήκτως, καὶ διὰ τῆς εἰς πᾶν ὅτι ἐν τῶν ἀγα-
 θῶν ἐφείσεως τε καὶ προθυμίας ἀφομοιοῦσθαι
 ζητεῖν τῶ πανάγνω θεῶ. ἀμείνως γὰρ ἔτι τῆς
 ἐκείνων ἐσόμεθα δυσροπίας, καὶ τῆς παρ' αὐτῶν
 ἐφόδοις ἀνάλωτοι. Καὶ πλήρης μὲν ἡ γραφὴ τῶν
 εἰς τῆτο μαρτυριῶν γέγραπται γὰρ, ὅτι παρεμ-
 βαλεῖ ἀγγελὸς κυρίως κύκλω τῶν φοβεμένων
 αὐτῶν, καὶ ῥύσει αὐτοὺς. Παροῖσω δὲ καὶ τὰς αὐτῶν
 τῶν Ἑλλήνων φωνὰς. ἦδη μὲν ἐν διημνημονεύ-
 σαμεν γεγραφὸς ὡς Περφουρίης· διὸ συνελὸς
 ἀνὴρ καὶ σώφρων εὐλαβηθήσεται τοιαύτης χρεῖδος
 φύσεως, δι' ἧν πρὸς αὐτὸν ἐπισπάσεται τῆς
 τοιαύτης· ἀποδάσει δὲ τὴν ψυχὴν καθαίρειν παν-
 τοίως. καθαρὰ γὰρ ἐκ ἐπιτίθενται ψυχῇ, διά-
 τοι τὸ αὐτοῖς ἀνόμοιον. Ἐδοκεῖ δὲ ἔτι φρονεῖν καὶ
 τῶ κατ' αὐτῆς τρισμεγίστῳ Ἑρμῇ· γράφει δὲ
 ὡς καὶ αὐτὸς ἐν τῶ πρὸς Ἀσκληπιόν, περὶ τῶν
 ἀνοσίων δαμόνων, ἔς δὲ φυλάττεσθαι τε καὶ φεύ-
 γειν ἀποτροπάδην· μία δὲ φυλακὴ ἐστὶ, καὶ αὐτὴ
 ἀναγκάσια, ἢ εὐσεβεία· εὐσεβῆς γὰρ ἀνθρώπος, καὶ
 ἀγνῶς, καὶ σεμνῶς ἔτ' ἂν δαίμων τις κακός, ἔτε

postquam autem libido sua spe decidit,
 tum liberis necem intulit, & facta est
 seculi fabula, & scenæ tragicæ argu-
 mentum. Ista cultoribus suis spurci &
 execrandi & totius nequitiae auctores
 Dæmones largiuntur. Hos vna cum
 Diis & Angelis aiunt præesse rebus no-
 stris, Dei rerum omnium creatoris &
 opificis permisso. Sed o viri boni, in-
 quiet aliquis, si non Diis, vt ipsi con-
 tenditis, sed improbis Dæmonibus &
 detestandis cruentas victimas veteres of-
 ferebant, non hominum tantum, sed
 etiam belluarum; quibusnam demum
 per omnes regiones & ciuitates templa
 construxistis, & in iis aras erexistis? Cui
 enim exploratum non est, in omni tem-
 plo etiam ad nostram vsque ætatem
 sacra perpetrasse, & neminem inter eos
 summum, imum, rudem, aut doctum,
 neminem honoribus conspicuum, aut
 e plebe & nullius numeri, qui non vs-
 quequaque tam fœdis cruentisque sa-
 crificiis vsus sit. Improbos igitur Dæ-
 mones coluerunt, quos si, quemadmo-
 dum illi perhibent, placare oportebat,
 quomodo, vt id rite fieret, vniuersorum
 patri & opifici adiungere se non stude-
 bant? Id enim quam rectissime fiet, si
 pie & inculpate viuendi voluntatem
 magni fecerimus, & boni capessendi
 studio & alacritate purissimo Deo assi-
 milari quæramus. Sic enim istorum
 peruersitatem vincemus, nec eorum
 incurfionibus patebimus. Et plena-
 quidem est Scriptura testimoniis, quibus
 id ostendi possit. Scriptum est enim:
*Castra metabitur Angelus Domini in cir- P^{sal.} 33.
 cuitu timentium eum, & liberabit eos.*
 Sed & ipsorum Græcorum verba profe-
 ram; maxime Porphyrii, cuius antea
 mentionem fecimus, qui scripsit hunc
 in modum: *Quapropter vir prudens
 ac sapiens cauebit talibus vti sacrificiis,
 per quæ ad se illos eliciat: curabit au-
 tem animum purgare omnifariam. Pu-
 rum enim animum non aggrediuntur,
 propterea quod ipsis sit dissimilis.* Idem
 etiam sentiendum putabat Hermes illo-
 rum ter maximus, qui ad Asclepium sic
 scribit, de impiis Dæmonibus, quos o-
 portet cauere, & fugere ocyus. *Vna vero
 cauendi ratio, eaque necessaria, pietas est.*
*Pium enim & castum & innocentem ho-
 minem, non malus aliquis Genius, non*

fatum ipsum vincet aut ei dominabitur. Deus enim ipsum, si re vera pius sit, ab omni malo eripit. Quid igitur, relicto eo quod est haud dubie omni laude dignum, ad peiora conuersi detestandis & scelestis Dæmonibus sacrificia peragi oportere dixerunt? Quando autem, ut dixi, Saturno, & Ioui, Baccho item ac Mineræ, Marti, & aliis, ea offerebant, ipsi nimirum, non autem alii præter ipsos, erunt nefarii & scelesti & inuidi dæmones, qui diuinitatis nomen suffurantur. Instat porro, & ad prauas opiniones, quas instituit, addit alia his verbis:

IVLIANVS.

Constat enim naturam hominum leges statuiffe sibi naturæ suæ consentaneas: quibus plurimum humanitatis insitum erat, ciuiles & humanas; quibus natura moresque contrarii inerant, duras & inhumanas. Legislatores enim in vitæ institutione pauca naturis & studiis addiderunt. Quare suum Anarchiam Scythæ ut infanientem exceperunt. Neque gentium, quæ ad occidentem pertinent, vllam facile inuenies, nisi paucas admodum, ad Philosophiam, aut Geometriam, aut aliquod aliud eiusmodi studium aptam, tametsi Romanorum iam imperium tam late dominetur; sed sermonem modo & dicendi nonnullum artificium, qui horum sunt ingeniosissimi, perceperunt, omnium plane disciplinarum expertes. Ea naturæ vis est. Quodnam igitur morum discrimen inter gentes & leges?

CYRILLVS.

Tu igitur naturæ hominum differentiam argues, neque de omnibus vnam esse prædicandam substantiæ rationem dices? Non enim, ut videtur, omnes simili modo facti sumus: quin potius ad aliam atque aliam rem natura discrepamus: adeo ut quidam ingenium forte nactus sit liberale virtutisque studiosum; alius, spurcius & nequissimum. At quoniam demum pacto quis agnoscat animi cuiusque libertatem? Nec enim integrum nobis amplius erit bene facere, vel male; sed ferri temere & inconsiderate necesse erit, vel inuitos, quocumque nos naturalis propensionis lex rapuerit.

Αείμαρμένη κρατῆσαι πόλιν, ἢ ἀρξάμεν. ὁ Θεός γὰρ ρύεται τὸν τοιῶτον ὄντα ὅλης εὐσεβῆ ἐκ πάντος κακῆ. Τί τῶν παρέντες ὅπερ ἐστὶν ὁμολογημένως ἄξιον ἐπάμνε πάντος, ἀπονενεύκασιν πρὸς τὰ χεῖρω βδελυρῶς καὶ ἀποτροπαίους δαίμοσι δὲν ἐπιτελεῖσθαι λέγοντες παρ' αὐτῶν τὰς θυσίας; ἐπειδὴ δὲ, ὡς ἔφην, Κρόνω, καὶ Διὶ. Διονύσω τε καὶ Ἀθηνᾶ, καὶ μὲν τοὶ καὶ Ἀρεῖ, καὶ τοῖς ἑτέροις, αὐτὰς προσεκόμενον, αὐτοὶ δηλονότι, καὶ ἄλλοι, παρ' αὐτῶν εἶεν ἂν οἱ πονηροὶ τε καὶ ἀποτροπαῖοι καὶ φθονεροὶ δαίμονες, τὸ τῆς θεότητος ὄνομα παρακλέπτοντες. Ἐνιστάμεν δὲ καὶ ἑτέρως οἷς ἐκ ὁρθῶς δοξάζειν ἐπιχειρεῖ προσεπάγει, καὶ Φησί.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Τὸς μὲν γὰρ νόμους εὐδὴλον, ὡς ἡ τῶν ἀνθρώπων ἔθετο φύσις οἰκείως ἐαυτῇ· πολιτικὸς μὲν καὶ φιλανθρώπος, οἷς ἐπὶ πλεῖστον ἐντέθραπτο τὸ φιλάνθρωπον· ἀγρίος δὲ καὶ ἀπανθρώπος, τοῖς ἐναντία φύσις ὑπὴν καὶ ἐνυπῆρχε τῶν ἡθῶν. Οἱ γὰρ νομοθέται μικρὰ τὰς φύσεσι καὶ τὰς ἐπιτηδεύουσι, διὰ τῆς ἀγωγῆς προσέθεσαν. ἔκιν' Ἀνάχαρσι οἱ Σκύθαι βαρβαρὸντα παρεδέξαντο. Οὐδὲ τῶν ἑσπερίων ἐθνῶν εὐροὶς ἀντιπᾶς εὐκόλως, πλὴν ὀλίγων σφόδρα, ἐπὶ τὸ φιλοσοφεῖν ἠγμένους, ἢ τὸ γεωμετρεῖν, ἢ ἐπὶ τῶν τοιῶτων ἡυτρεπισμένους, καὶ τοὶ κρατῆσαι ἐπὶ τοσούτον ἡδὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡγεμονίας. ἀλλ' ἀπολάυσαι μόνον τῆς διαλέξεως, καὶ τῆς ῥητορείας οἱ Λίαν εὐφροῖς, ἀλλ' ἔδὲ ἔδενός μελαλαμβάνουσι μαθήματος. ἔτως ἰσχυρὸν ἔοικεν ἡ φύσις εἶναι. Τίς ἐν ἡ διαφορᾷ τῶν ἐθῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς νομίμοις;

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Καταγορεύσεις ἐν τῆς ἀνθρώπου φύσεως τὸ διάφορον, καὶ τότε μὴ δεῖν ἕνα κατὰ πάντων τὸν τῆς φύσεως λόγον κατηγορεῖσθαι; πεποιήμεθα γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἐκ ἐν ἴσῳ τρόπῳ· διεννηγμένα δὲ μᾶλλον ἔσιωδῶς, πρὸς ἕτερον τι καὶ ἕτερον· ὡς τὸν δαίνα μὲν τυχόν, εὐφροῖα καὶ φιλάρετον ἀποκληρώσασθαι φύσιν, τὸν δαίνα δὲ αὐτὴν ἀσχίω καὶ βδελυρωτάτην. Εἴτα ὅπη πόλιν κατίδοι τις ἂν τῆς ἐκείνης διανοίας τὸ ἐλεύθερον; κείσεται γὰρ ἐκέτι τὸ δρᾶν ἐφ' ἡμῖν, ἢ τὸ ἀγαθόν, ἢ τὸ φαῦλον· ἰέναι δὲ χρῆ, καὶ ἔκ ἐκόντας ἀκαλασκέπως, οἷπερ ἂν ὁ τῆς φύσεως ἐπιτηδεύουσι ἡμᾶς ἀποκομίζοι νόμοι.

ἔργον δὲ τὸ μάχεσθαι φύσει, μᾶλλον δὲ καὶ ἀ-
 μήχανον. Οὐκ ἔν ἐι καὶ τις εἴη τυχόν, ὡμός
 τε καὶ ἀπηνής, φυσικοῖς εἰς τῆτο νόμοις κατε-
 θιάσθη, καὶ ἀπηλλάχθω μὲν ὁ Σκύθης τῆς
 ἐπὶ τῆτω διαβολῆς, ἀπηλλάχθω δὲ καὶ πᾶς
 ὅτω ἔν πρὸς τὸ ἀνήμερόν τε καὶ πικρὸν ἀπο-
 νένευκεν ὁ νῆς. Καὶ εἰ τᾶς τῶν φύσεων ἐπιτη-
 δεϊότησιν εἰοικότας τίθενται τῆς νόμοις οἱ αὐτᾶ σο-
 φοί, Ἐπαρ' ἄλλοι μὲν καὶ Ῥωμαίοις βαρβαρι-
 ζέτω μηδεῖς, τό γε ἦκον εἰς τρόπας καὶ ἐγ-
 χειρήματα λέγω. ἔσω δὲ παρ' ἐκείνοις πράων
 καὶ σοφῶν, ἢ καὶ τῶν δικαιοσύνης ἐπιμελητῶν,
 ἀπορία πολλή. ἀμήχανον γὰρ κατὰ διαδοχῆναι
 τὴν φύσιν, εἰς τὸ μὴ εἶναι τυχόν τῆς ὅπερ
 ἐσίν· εἰ δὲ δὴ καθάπερ ἔν οἶεται, φυσικὴν
 φαυλότητα νοσῶσι τινες, εἴη ἂν, ὡς οἶμαι, τὸ
 χρῆμα κατὰ ῥήσις ἐναργῆς τῆ παρενεγκόντος
 εἰς ὑπαρξίν. δεδημιέργηκε γὰρ τὰ πονηρὰ,
 καὶ τοι κατὰ φύσιν ὑπάρχων ἀγαθός. Εἶτα
 πᾶς ὁ τὰ δίκαια βραβεύειν εἰδὼς πεποιήται
 μὲν ἐν λόγῳ τὰ κατ' ἡμᾶς, προενοήσῃ δὲ τῶν
 ἰδίων κτισμάτων, μᾶλλον δὲ πᾶς ἐναργῶς ἐκ
 ἡδίκησεν, εἰπέρισι ὅλωις εἰκατέβαλετο φυσικῶς
 τὸ πλημμελές ἢ ἀνήμερον, ἀφιλομαθές τε καὶ
 ἄσοφον; καὶ τοι φησὶν ὁ Ἀριστοτελικὸς Ἀλέξαν-
 δρος, ἐν τῆ περὶ προνοίας λόγῳ περὶ Θεῶν
 αὐτὸν μὲν γὰρ συνεχῶς τε καὶ ἀδιαλείπτως
 τὰς ἀρίστας τε καὶ μακαρίας ἐνεργείας ἐνεργεῖν
 ἐρεῖ λόγος, κατ' ἄς καὶ τὸ εἶναι αὐτῆ ἐσὶ γίνε-
 σθαι δὲ τὴν τῶν ἐνλαυθᾶ ὑπ' αὐτῆ προνοίαν,
 κατ' ὅσον ἀγαθόν τε ἐσὶ καὶ ἀγαθοποιόν. ἴδιον
 γὰρ παντός ἀγαθῆ τὸ ὠφελεῖν. Πᾶς ἔν ὠφέ-
 λησεν ὁ ἀγαθουργός τῆς φύσει παρ' αὐτῆ λα-
 χόντας τὸ μὴ ἀρέσκον αὐτῆ· ἀγαθῆ γὰρ δὴ,
 τὸ θέλειν τὰ ἀγαθὰ. ἀλλ' ἴσως, ἐκ ἐνεῖναι μὲν
 τῆ φύσει τὸ φαῦλον ὡς ἐξ ἀνάγκης ἐρεῖ, εἰοικό-
 τας δὲ μᾶλλον τῆ τῶν ἡθῶν φύσει γενέσθαι τῆς νό-
 μοις. Εἶτα τί τῆτο σωλελέσειεν ἂν αὐτῆ πρὸς
 ἀπόδειξιν τῆ πολιάρχους ἰσὶ καὶ ἐθνάρχους θεοῖς,
 ἢ δάμοσι καὶ ἀγγέλοις ἐκνεμεμῆσθαι τὰ ἔθνη;
 ἀλλὰ γὰρ οἶμαι τοῖς τῶν λαχόντων κρατεῖν ἐ-
 θεσι τε καὶ τρόποις συμβῆναι φησὶ τῆς τῶν ὑπ'
 αὐτοῖς διανοίας τὴν ῥοπὴν· κατ' ἐκάστην γὰρ φησὶν
 ἔσσαν θεῶν ἐπεταῖ καὶ τὰ ἐπιτροπευόμενα παρὰ
 σοφῶν ἔθνη. Οὐκ ἔν ἐπειδήπερ Σκύθαι μὲν καὶ
 ἕτεροί τινες ὡμοὶ καὶ ἀγέρωχοι καὶ θηριώδεις εἰσὶ
 τῆς τρόπας, ἕτερον δὲ τῶν ἀγαν ἀσχερῶν, καὶ κατ-
 εσκιωμένων παρὰ πολλοῖς τ' ἐθνῶν ἐκτελίμηται

A Difficile autem est naturæ repugnare, immo vero impossibile. Quamobrem licet quis crudelis & atrox forsitan sit, naturæ legibus ad hoc coactus est, & ab hac criminatione Scythæ liber sit, & quivis item alius propenso ad immanitatem & atrocitatem ingenio. At si periti legumlatores ingeniorum propensionibus congruas leges accommodant, nullus apud Græcos aut Romanos barbarus habebitur, quantum ad mores nempe ac instituta pertinet; sed pauci admodum apud ipsos sapientes, humani, & iustitiæ cultores reperientur. Neque enim eo adigi natura potest, ut non sit id quod est: sin autem, ut existimat, improbitate naturali quidam laborant, erit hoc, opinor, eius, a quo sunt in lucem educti, condemnatio manifesta. Mala enim fecit, tametsi natura ipse bonus est. At quomodo qui iustitiæ remunerator est, nos ratione creavit, creaturisque suis prouidit, ac non potius manifesta iniuria affecit, si nonnullis naturaliter iniecit peccatum & immanitatem ab omni cultu & sapientia abhorrentem? Quamquam Aristotelicus ille Alexander in libro de Prouidentia de Deo ita scribit: *Ipsam continenter ac perpetuo optimos ac beatos actus patrare dicemus, in quibus est ipsi eius essentia est: rerum autem, qua hic sunt singularum curam habere, in quantum bonus est ac beneficus. Inuare enim proprium est omnis boni.* Quomodo igitur eos iuuat ille beneficus, qui natura ab ipso habuerunt quod ei non placet? velle enim bona utique boni est. Sed fortassis dicet, malum naturæ velut ex necessitate non inesse: immo vero leges potius factas esse morum naturæ consentaneas. Et quid hoc ei profuerit, ut demonstrat vrbium præsidibus Diis quibusdam, aut Dæmonibus & Angelis, gentes esse distributas? Sed enim moribus & institutis eorum, quibus demandatum est imperium, congruere ait, opinor, subditorum propensiones: vnamquamque enim Deorum naturam, inquit, sequuntur gentes illorum tutelæ commissæ. Quare quum Scythæ, & alii quidam crudeles & superbi ac petulantes & feris sint moribus; & alia quædam spurcissima & ridicula apud plerasque gentes in pretio

omnino necesse est tales esse praefectos earum ac praesides. Et his ille virtutis amans Deus subiecisset ad virtutem natum hominem? Sed Scythae, inquit, non exceperunt bacchantem Anacharsim. Quam ob causam, o bone? Nonne quod natura sua ab humanitate erant alieni? At quomodo Scythae bacchabatur? Scythae enim genere ipse quoque Anacharsis erat: tanta autem apud Graecos in admiratione sapientiae fuit, ut nonnulli septem sapientum numero adscribendum illum putaverint. Quoniam autem ad ea defendenda, quae perperam censuit, gentium occidentalium ignorantiam condemnat, nec fere vllum apud eas liberales artes calluisse contendit, praeter admodum paucos: agedum respondeamus, quo pacto demum paucos discendi desiderium incessit, quamvis id a natura non habeant. Si enim constat, ea, quae sunt praeter naturam, nec comparari, nec capi posse, quomodo eo admissi sunt? Nos igitur non carpemus uniuersi Opificem, quasi nonnullis naturalem nequitiam immiserit?

Genes. i. *Vidit, enim inquit, Deus cuncta quae fecerat, & ecce valde bona.* Sed illud quod reperitur inter gentes morum discrimen, consuetudinibus & educationibus potius tribuemus, legesque apud singulos populos similes esse gentium principibus, atque ingeniis suis consentaneas. Proinde facile est cuivis videre, si modo velit, improbos & pessime moratos esse Graecorum quosdam & Romanos, tametsi ad honestissima quaque suae ipsos leges ferant. Barbaros vero non omnes usquequaque feros; eo vero probitatis & aequitatis interdum quosdam progressos, ut nomen inde sibi compararint laude dignum. Narrat siquidem Alexander cognomento Polyhistor, libro de symbolis Pythagoricis, Pythagoram ad Zaram itasse genere Assyrium: philosophi autem sunt apud Aegyptios, qui Propheta dicebantur. Quinetiam Assyriorum sunt Chaldaei, Gallorum Druidae, & Bactrorum Persicorum Samanai, & Celtarum non pauci, & apud Persas Magi, & apud Indos Gymnosophistae, & apud Scythas ipse Anacharsis,

Α πᾶσα πῶς ἀνάγκη τοιούτους εἶναι τῆς ἐφεσηκότας αὐτοῖς καὶ ἐπιπροπεύοντας. εἶτα τῆτοις ὁ Φιλάρητος Θεὸς ὑπέξευξεν ἂν τὸν ἐπ' ἀρετῇ γενόμενον ἄνθρωπον; Ἀλλὰ Σκύθαι, Φησὶν, ἐκ ἐδέξαντο βακχέουοντα τὸν Ἀνάχαρσιν. διὰ ποίαν αἰτίαν, ὡ κρᾶτισε· ἀρα γὰρ ὅτι φύσεως ἦσαν λαχούσης ἐφ' ἑαυτῆ τοῦ ἀπάνθρωπον; εἶτα πῶς ὁ Σκύθης ἐβάκχευε; Σκύθης γὰρ τὸ γένος καὶ αὐτὸς Ἀνάχαρσις ἦν. τεθαύμασαι δὲ οὕτω παρ' Ἑλλήσιν ὡς σοφός, ὥστε καὶ τινὰς οἰεσθαι τοῖς ἐπιτὰ καὶ αὐτὸν ἐναριθμεῖσθαι δεῖν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἐπικουρίαν ὧν πεφρόνηκεν ἐκ ὀρθῶς τῶν ἐσπερίων ἐθνῶν ἀμαθίαν καταψηφίζεται, καὶ ἔδνα Φησὶ τῶν ἐγκυκλίων τετῶνι μαθημάτων παρ' αὐτοῖς γενέσθαι πῶς ἐπισήμονα, πλὴν εὐαριθμήτων κομιδῆ φέρε λέγωμεν πρὸς τῆτο αὐτῶ, καὶ πῶς οἱ βραχεῖς ἐν ἐφέσει γεγόνασιν ὅλως τῆ μαθῆν, καίτοι τῆτο μὴ λαχόντες οὐσιωδῶς. εἰ γὰρ ἐσιν ἀραρότως ἀπερόσβλητα καὶ ἀνάλατα τὰ παρὰ τὴν φύσιν, πῶς εἰσω τῆτων ἐκείνοι γεγόνασιν; Οὐκὲν αἰτιασόμεθα μὲν ἡμεῖς ἠικιά γε τὸν τῶν ὅλων δημιεργόν, ὡς Φυσικὴν ἐνιέντα τισὶ τὴν φαυλότητα· εἶδε γὰρ, Φησὶν, ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. Προσνεμῶμεν δὲ μᾶλλον τὴν τῶν ἐν τοῖς ἐθνεσι τρέπων διαφορὰν, ἐθεσί τε καὶ ἀνατροφᾶς καὶ τῆς τῶν γενῶν ἀρχηγέταις εἰκότας τάχα πῶς, ταῖς ἑαυτῶν γνώμαις καὶ αὐτῆς τεθεικότων, τῆς παρ' ἐκάστω νόμου. Ἀταλαίπωρον οὖν τοῖς ἐθέλουσιν ἰδεῖν φαύλης μὲν ὄντας καὶ δυστροπωτάτης Ἑλλήνων τε καὶ Ῥωμαίων τινὰς, καίτοι πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν τεθαυμασμένων ἀποκομιζόντων αὐτῆς τῶν νόμων. βαρβάρως γε μὴν, οὐχὶ δὲ πάντας ἀπλῶς ἀγρίως, ἠκοντας δὲ πρὸς τῆτο χηροσύνητος, καὶ ἐπιεικείας ἐσθ' ὅτε τινὰς, ὡς τε καὶ ἀξιοζήλωτον ὄνομα λαχῆν. Ἴσορεῖ γοῦν Ἀλέξανδρος ὁ ἐπίκλην Πολυῖσως, ἐν τῶ περὶ Πυθαγορικῶν συμβόλων, Ἀσσυρίῳ τὸ γένος ὄντι τῶ Ζάρα Φοιτῆσαι τὸν Πυθαγόραν. ἐφιλοσόφησαν δὲ καὶ παρ' Αἰγυπτίοις οἱ κελημένοι προφῆται. καὶ μὴν καὶ Ἀσσυρίων Χαλδαῖοι, καὶ Γαλατῶν οἱ Δρυῖδαί, καὶ ἐκ Βάκτρων τῶν Περσικῶν Σαμαναῖοι, καὶ Κελτῶν ἐκ ὀλίγοι, καὶ παρὰ Πέρσαις οἱ Μάγοι, καὶ παρ' Ἰνδοῖς οἱ Γυμνοσοφισταί, καὶ αὐτὸς Ἀνάχαρσις παρὰ Σκύθαις,

Ζάμολξις ἐν Θρακίῃ, Φασίδέ τινας καὶ τὴν ὑπερ-
βοραίων ἐθνῶν, τὰς ὑπὲρ τὰ Ῥίπαια κατωκηκό-
τας ὄρη δικαιοσύνης γενέσθαι μελεδωνέας, καὶ ὄψοφα-
γίας ἀποφοιτᾶν, καὶ διαίτης μὲν ἐν ἀνέχεσθαι Συ-
βαριτικῆς, ἀγαπᾶν δὲ μόνον τὴν ἀπροδύων τὴν χρῆ-
σιν. Ἀριστόβουλος δὲ ἔρω του Φησίῳ ὁ περιπατη-
τικός· ἀπαντα μὲν τοιαῦτα περὶ φύσεως εἰρημένα
παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω
τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφῶσι· τὰ μὲν παρὰ Ἰνδοῖς ὑπὸ
τῶν Βραχμαίων, τὰ δὲ ἐν τῇ Συρίᾳ ὑπὸ τῶν κα-
λυμένων Ἰσδαίων. Ἰσὸρηλαδὲ καλεῖται. Ἰππην
ἤδη Φασί τὴν Χείρωνος τῆς Κενταύρου θυγατέρα
συνοικισθεῖσαν Ἀιόλω, φιλοσοφίαν αὐτὸν διδά-
ξαι τὴν φυσικὴν, ὡς πέρ τινα κληρὸν πατρῶων λα-
χέσαν τὴν ἐπιστήμην. Εὐριπίδης δὲ περὶ αὐτῆς
Φησί·

Ἡ πρώτη μὲν τὰ θεῖα προύμαντεύσατο
Χρησμοῖσι σαφέσιν ἀσέρων ἐπ' ἀντολαῖς.

Καὶ τῶν μὲν ἄλλῃ· ἵνα μὴ ταῖς τῶν ἐπιπλειό-
νων ἐπιφοραῖς, φορτικός εἶναι πῶς τοῖς ἀκρω-
μένοις ὁ λόγος δοκῇ· ὅτι δὲ ἐστὶν ἀμαθίας ἐμπλεω-
τῆς ἐκείνων διανοίας τὰ εὐρήματα, δῆλον ἂν εἴη
δή πῶθεν ἔγάρτοι φύσεως νόμοις ὡς ἐξ ἀνάγ-
κης καὶ βίας, εἰς τὸ εἶναι φαυλοὶ τε καὶ ἀγαθοὶ κα-
τεσφίγμεθα φρονήμασι· ὁ μᾶλλον ἀνεκίμενοις τε
καὶ ἐλευθέροις ἢ τῶν ἐπὶ τὰν ἰέναι πεφύκαμεν.
Ὁ δὲ φιλαίτιός τε καὶ φιλοσκόμμων καὶ δεινός
ἡμῶν ἐνσάτης διαρρίπτεται πανταχῇ, καὶ ἐξ
ἐτέρων εἰς ἕτερα τοὺς λόγους μεθίσταται, κατὰ τὸ
ἀεὶ προστυχόν, τῆς θεοπνεύσεως μὲν γραφῆς κατε-
ρυνεῖται· συνίεις δὲ παντελῶς ἔδεν τῶν ἐν αὐ-
τῇ, ἐπιφέρει πάλιν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ὁ μὲν ἦ Μωσῆς αἰτίαν ἀποδέδωκε κομιδῆ
μυθώδη τῆς περιτῆς διαλέκτους ἀνομοιότητος.
ἔφη γὰρ, τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων συνελθόντας πό-
λιν ἐθέλειν οἰκοδομεῖν, καὶ πύργον ἐν αὐτῇ μέ-
γαν φᾶναι δὲ τὸν Θεόν, ὅτι χρὴ κατελθεῖν, καὶ
τὰς διαλέκτους αὐτῶν συγχέαι· καὶ ὅπως μή τις
μὲ νομίσῃ ταῦτα συκοφαντεῖν, ἐν τῶν Μωσέως
τὰ ἐφεξῆς ἀναγνωσόμεθα. καὶ εἶπον δεῦτε οἰκο-
δομήσωμεν ἑαυτοῖς πόλιν καὶ πύργον, ἕξασθαι ἢ
κεφαλῆ ἕως τῆς ἑρανῆς, καὶ ποιήσωμεν ἑαυτοῖς ὄνομα
πρὸς τὴν διασπαρῆναι ἐπὶ προσώπῳ πάσης τῆς γῆς
καὶ κατέβη κύριος ἰδεῖν τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον, ὅτι
οἰκοδόμησαν οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων. καὶ εἶπε κύριος
ἰδοὺ γένεθαι ἐν, καὶ χεῖλος ἐν πάντων, καὶ τὸ ἦρ-

A Zamolxis in Thracia, nonnullos etiam
ex Hyperboreis gentibus, quæ ultra Rhi-
pæos montes habitant, iustitiam colere,
ingluviem & edacitatem auerfari, ac
Sybariticum victum non pati, solo
fructuum usu contentos. Aristobulus
autem Peripateticus alicubi sic ait: *Quæ-
cunque apud antiquos de natura dicta
sunt, eadem etiam dicuntur apud illos,
qui extra Græciam philosophantur, par-
tim quidem apud Indos a Brachmanis,
partim in Syria ab iis qui Iudæi nominan-
tur.* Quinetiam illud narratur: Hip-
pen Chironis Centauri filiam nuptam
Æolo, naturalem philosophiam ei tra-
didisse, quam a patre scientiam ut pa-
ternam quandam hæreditatem acceperat.
Euripides vero de ipsa scribit:

*Prior quidem diuina pronunciauit
Claris oraculis ex astrorum ortu.*

Et horum quidem abunde; ne plurimum
C interiectu grauis oratio auditoribus vi-
deatur. At eorum commenta ignora-
tione plena esse, utique patebit. Non
enim naturæ legibus velut ex vi & ne-
cessitate cogimur, ut boni maliue simus,
sed mentibus potius solutis ac liberis,
aut huc aut illuc ire solemus. Porro
ille vitilitigator, & grauis aduersarius, in
omnem partem se versat, & ex alio in
aliud oratione mutata quoties se dat oc-
casio, Scripturam diuinitus inspiratam
subfannat, & quum nihil profus intel-
ligat eorum quæ illa continentur, rur-
sus subiicit:

IULIANVS.

Moses siquidem causam valde fa-
bulosam intulit linguarum varietatis.
Dixit enim filios hominum, quum coi-
issent, urbem ædificare voluisse, & tur-
rim in ea magnam. Deum autem di-
xisse, sibi descendendum esse, & lin-
guas ipsorum confundendas. Atque uti
nemo me putet hæc comminisci, ex
Mosis scriptis legemus quæ sequuntur:
*Et dixerunt: Venite, ædificemus nobis ci-
uitatem ac turrim, cuius caput in calum
pertinet: & faciamus nobis nomen, ante-
quam dispergamur super faciem vniuersæ
terre. Et descendit Dominus, ut videret ci-
uitatem & turrim, quam ædificauerant fi-
lii hominum. Et dixit Dominus: Ecce genus
vnum, & labium vnum omnium, & hoc fa-*

Gen. 11.

cere coeperunt: & nunc non deficient ab iis omnibus, quaecumque facere aggressi fuerint. Venite descendentes illuc confundamus eorum linguam, ut non audiant unusquisque vocem proximi. Et dispersit eos dominus Deus super faciem uniuersae terra, & cessarunt aedificare ciuitatem & turrim. Et his scilicet fidem adhibere dignamini; vos vero quae de Aloadis ab Homero dicuntur non creditis, qui nempe tres montes superimponere cogitabant, ut in caelum aditus esset. B Aio enim ego, hoc perinde ac illud esse commentitium. Vos vero admissio priori, eccur per Deos Homeri fabulam reiicitis? Illud enim, opinor, tacere oportet apud imperitos homines, quod licet vna voce ac lingua homines quotquot orbem incolunt vtantur, urbem tamen ad caelum vsque pertinentem neutiquam aedificare poterunt, quamuis uniuersam terram in lateres coquant. Infinitis enim lateribus opus erit uniuersae terrae aequalibus, qui ad lunae orbis pertingere queant. Ponamus enim, cunctos homines coisse vna voce ac lingua vtentes: cunctam vero terram lateribus & lapidibus exhaustisse; quando nam demum ad caelum vsque peruenerint, licet filo subtilius ducta protendantur? Hanc igitur fabulam, adeo manifestam, quum veram esse putetis, Deumque timuisse arbitremini, ne homines eiusdem linguae commercio vterentur, & eam ob rem illorum linguas confundisse; adhuc audetis Dei cognitionem vobis arrogare.

CYRILLVS.

Quid his cogitationibus vanius? Putauit enim Deum illum rerum omnium supremum, veritum hominum impetus, descendisse vt eorum linguas confunderet, ne ad caelum vsque exaedificata turri deregni solio forsan ipsum detruderent. At quomodo qui eo vsque timiditatis delatus esset, sicut idicaculus ille autumat, descendit vt eorum linguas confunderet, videretq; urbem ac turrim illam asurgentem? An forte verisimile est, in caelo si mansisset, & in sua sede haesisset, damnatum passurum a maleuolis: si vero cum illis in terra pugnaret, facile victorem euasurum? Quaquam timidi erat, non congregari potius cum paratis ad oppugnandum; sed refuge-re, ac quam longissime recedere.

Αξάντο ποιῆσαι, καὶ νῦν ἐκ ἐκλείπει ἀπ' αὐτῶν πάντων, ὅσα ἀν' ἐπίθωνται ποιεῖν. δεῦτε καταβάντες ἐκεῖ, συγχέωμεν αὐτῶν τὴν γλῶσσαν, ἵνα μὴ ἕκαστος ἀκούσῃ τῆς φωνῆς τῶ πλησίον. καὶ διέσπειρεν αὐτὰς κύριος ὁ θεὸς ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς γῆς, καὶ ἐπαύσαντο οἰκοδομῶντες τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον. εἶτα τοῦτοις ἀξίστε πιστεύειν, ἀπιστεῖτε δὲ ὑμεῖς τοῖς ὑφ' Ὀμήρου λεγομένοις ὑπὲρ τῶν Ἀλωάδων, ὡς ἄρα τρία ἐπ' ἀλλήλοις ὄρη θεῶν αἰνοῦντο, --- ἢ οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη. Odyss. Λ. v. 315. Φημι μὲν ἄγεγά, καὶ τὸτο εἶναι παραπλησίως ἐκείνῳ μῦθῳ, ὑμεῖς δὲ τὸ πρότερον ἀποδεχόμενοι, ἀνδ' ὅτου πρὸς θεῶν ἀποδοκιμάζετε τὸν Ὀμήρου μῦθον; ἐκείνο γ' οἶμαι δεῖν σιωπᾶν πρὸς ἀνδράσ ἀμαθεῖς, ὅτι καὶ μᾶ Φωνῆ καὶ γλῶσση πάντες οἱ καὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνθρώποι χρεῖσονται, πόλιν πρὸς τὸν ἔραν ἀφικνουμένην οἰκοδομῆν οὐ δυνήσονται, καὶ ἐκπληθεύσονται τὴν γῆν ἅπασαν. ἀπείρων γ' δεήσει πλίνθων ἰσομεγέθων τῆ γῆ συμπασητ δυνησομένων ἀχρεῖτων τῆς Σελήνης ἐφικέσθαι κύκλων. Ὑποκείσθω γ', συνελθὺ θεῶν μὲν ἀνθρώπων πάντα γλῶσση καὶ φωνῆ μιᾷ χρωμένους πᾶσαν δὲ τὴν γῆν ἐκπληθεύσαι καὶ ἐκλατομήσαι πότε ἐν μέτρει ἔραν φθάσειεν, εἰ καὶ λεπτότερον ἀρεπέδονος ἐκμηρουμένων αὐτῶν ἐκταθείη; Τὸτον ἐν τὸν μῦθον φανερόν οὕτως ὄντα, νενομικότες ἀληθῆ; καὶ περὶ τῶ θεοῦ δοξάζοντες, ὅτι πεφόβηται τῶν ἀνθρώπων ὁμοφώνιαν, τὸττε D χάριν τὰς διαλέκτους αὐτῶν συγχέη ἐτι τολμάτε θεὸς γνῶσιν ἔχων.

ΚΥΡΙΑΛΟΣ.

Τί τῶν τοιούτων χυδαιότερον ἐννοιαῶν; αἴθη γὰρ ὅτι τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἐφοδὸν πεφόβηται μὲν ὁ ὑπὲρ πάντα θεὸς, καταπεφοίτηκε δ' συγχέαι τὰς γλῶσσας αὐτῶν, ἵνα μὴ πύργον ἔρανομήκη παραδόξως ἀναδειμάμενοι τάχα πρὸς τὴ βασιλείας αὐτῶν ἀναστήσειαν θάκων. εἶτα πῶς, ὁ πρὸς γε τῶ δειλίας ἐλάσας, καδὰ νενομικεὶν ὁ δεινὸς εἰς λόγους, E κατέβη συγχέαι τὰς γλῶσσας αὐτῶν, ἐποπλεύσων τε τὴν πόλιν καὶ τὸν πύργον τ' ἀνισάμενον ἢ τάχα πρὸς μένοντα μὲν ὑψῶ, καὶ τοῖς ἰδίοις ἐμφιλοχωροῦντα φρόνοις, ὑπομεῖναι μὲν τὰ ἐκ τῶν ἐθελοκακούντων βλάβη, τὸ ἀπεικὸς ἔδεν εἰ δὲ ἐν γῆ μάχοιτο πρὸς αὐτὰς, κατευμεγεθήσειν εὐκόλως; Καίτοι τῶ δεδιότος ἦν, ἐκ αὐτομολῆσαι μᾶλλον, πρὸς τὰς ἀντιφέρεσθαι πρὸτε θυμημένους, ἀπανίστασθαι δὲ καὶ χωρεῖν ἀπωτάτω.

Καὶ ἐκ ἠγνόηκα μὲν ἀσυνέτως ἐμαυτὸν ἐνίοις A
 τοῖς περὶ τῶν λόγων. παναλκῆς ᾧ τὸ θεῖον,
 καὶ εἶδεν ἀνήνυτον αὐτῷ, καὶ ἦ κατανεύσιμον.
 ἦν δὲ ἀναγκαῖον ἀποφῆναι τὸν δι' ἐναντίας ἐκ
 πολλῆς ἀθανάτου φιλομαθίας καὶ φιλοσοφῆς εἰωθό-
 τα, καὶ νοῦ παραπλήγος, καὶ φρενὸς ἐκκεκρουμέ-
 νης εἰκότος ἀποεράττοντα λόγος. Σκήπτεται δὲ
 πως καὶ τό γε δὴ δεῖν πιθανὸς εἶναι δοκεῖν, μὴ ἀν-
 ἰσχύσαι λέγων τοὺς ἐπὶ τῆ γῆς, καὶ ἐπ' ἅσαν αὐ-
 τὴν ἐκπλινθεύσειαν, μέχρι τῆ Σελήνης ἐφι-
 κέου κύκλων. ἀνεφικλον ἢ καὶ ἡμεῖς εἶναι φασκόμεν τὸ
 ἐλχειρηματῆς τὸ ττηνικάδε. Τὴν δὲ γε εἰ πράγμα-
 τῶ αἰτίαν ἀναγκαῖον εἰπεῖν. εἰ γὰρ τοι πεφοβη-
 μένον, καθάπερ οὐνοῖεται, τὸ ὅλων θεὸν κα-
 ταμεῖν εἰς πολυγλωσσίαν τῆς τὴν πόλινοῖκοδο-
 μοῦντας, ἢ τοι τὸ ἐν αὐτῇ πύργον ἀνισάντας φασκόμεν,
 εὐεργετῆντα δὲ μάλλον καὶ εἰκαίαν αὐτῆς ἀνακό-
 ποντα πόνων. Ἐπειδὴ ᾧ οἱ βραχὺ πρὸ αὐτῶν γε-
 γονότες ἀνθρώποι, διὰ πλείστην ὄσσην τὴν ἐνδῶσαν
 αὐτοῖς δυσσέβειαν ἀρδὴν ἀπαντῆς διολώλασι, τὸ C
 κατακλυσμὸν αὐτοῖς ἐπαφέντες θεῶ, ταύτην
 δεδιότες μὴ ἄρα πως τῶτο παθόντες τὸν αὐτὸν
 ἐκείνοις ὄλεθρον ὑπομείνωσιν εἰσαυθῆς, ἀσ-
 χρῶν τε καὶ ἀνοήτων ἢ πλοῦτοσπεδασμάτων. μονο-
 νεχλῆ ᾧ τοῖς θεοῖς σκέμμασι τὸ οἰκείον ἀντανι-
 σάντες φρόνημα, πύργον ἑαυτοῖς ὑπερνεφέλων ἐ-
 γείρειν ἐσπεύδαζον, ἀσυνετοῦντες οἱ δέιλαιοι
 ὄντο ᾧ ἴσως ἀμείνης γενέου τῶ παθεῖν τὸ κατα-
 κλυσμὸν, εἰ δὴ γένοιτο πως καὶ εἰσαυθῆς αὐτοῖς, ὡς
 ἔφην, ἀναδραμόντες ὑψῆ. Ὁρᾶς τὸ πλημμέλη D
 μα τῶν ττηνικάδε, τὰς ἀνήνυτους βελάς, τὸ εἰ-
 καῖον ἐλχειρηματῆ ἐπὶ θεῶ δόξης τὸ κατημελη-
 μένον. ἀμήχανον μὲν ᾧ ἦν ψευδοεπῆσαι πώ-
 ποτε, κατακλυσμὸν μὴ ἐπαφῆναι δεύτερον τοῖς
 ἐπὶ τῆ γῆς τὸν ἐπηγεγμένον. Ἐφῆ ᾧ ἔτω πρὸς
 τὸν θεαπέσιον Νῶε· εἰ προδήσω ἔτι καταράσα-
 σθαι τὴν γῆν διὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἐγ-
 κείται ἡ διάνοια τῶ ἀνθρώπου ἐπιμελῶς ἐπὶ
 τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητῶ. Ἀμήχανον δὲ καὶ ἐτέ-
 ρως τὴν παναλκῆ θεῶ χεῖρα διαδραῖναι τι E
 νὰς, εἰ κολάζειν τοὺς ἀλιτηρίους ἔλοιτο. ἵνα τοῖ-
 νυ μῆ τῶν ἀναγκαῖων εἰς ὄνησιν σπεδασμά-
 των ἐφέμενοι ἰδροῦν ἔλοιτο κενὰ, διασκίδ-
 νησι θεός, καὶ πολύχην αὐτοῖς ἐνήκεν ἡχῆν,
 ἀντὶ ποιῆς καὶ δίκης τὸ τῆς ἑτερογλωσσίας
 φάρμακον ἐπινοήσας. Εἰ δὲ δὴ λέγοι τὸ
 γράμμα τὸ ἱερὸν, βεβεληῶσθαι τοὺς τὸ ττην-
 κὰδε μέχρις ἔραντ τὸν πύργον ὑψοῦν,

Et quidem haud nescius sum, impru-
 denter meipsum his sermonibus intulif-
 se. Deus enim omnia potest, nec quic-
 quam est quod ab illo vel solo nutu per-
 fici nequeat. Necessse autem erat osten-
 dere, aduersarium præ nimia ignorantia
 & caullari solitum, & mentis a vero de-
 motæ vacordisque animi sermones ve-
 lut astu quodam effundere. Fingit au-
 tem, vt verisimilia quadam proferre vi-
 deatur, non posse mortales, quamuis
 terram vniuersam lateribus exhauerint,
 ad Lunæ orbis pertingere. At nos quo-
 que idipsum assequi non potuisse illius
 temporis homines dicimus. Rei vero
 causam operæ pretium est exponere.
 Non enim dicimus, sicut ille nimirum
 existimat, vniuersi Deum multiplicitate
 linguarum eos, qui ciuitatem ædifica-
 bant, aut turrim excitabant, quod illos
 reformidaret conscidisse, sed potius vt
 eis bene faceret, & a vanis laboribus re-
 vocaret. Quum enim omnes homines,
 qui paulo ante illos vixerant, ob pluri-
 mam impietatem immissa a Deo eluui-
 one funditus periissent, idcirco veriti ne
 simili casu idem exitium rursus pateren-
 tur, indignis ac stultis conatibus ani-
 mum adiecerunt. Diuinis enim con-
 siliis sua velut opponentes turrim nu-
 bibus excelsiorem sibi struere tentabant,
 imprudenter id quidem miseri. Puta-
 bant enim forte se eluuiationem superatu-
 ros, si rursus illa, vt dixi, ingruente
 in altum se recepissent. Vides homi-
 num temporis illius peccatum, infecta
 consilia, conatus irritos, gloriæ diuinæ
 contemptum. Nec enim falsum esse
 potest omnino quod a Deo promissum
 est, eluuiationem alteram in orbem non
 immisurum. Sic enim diuinum Noe
 alloquutus est: *Non adiciam ultra ma-* Genes. 8
ledicere terra propter opera hominum,
quia intenta est cogitatio hominis studio-
se ad mala a iuuentute. Alioqui fieri non
 potest, vt præpotentem Dei manum qui-
 dam effugiant, si punire scelestos volue-
 rit. Ne igitur relictis studiis ad vsum
 necessariis, frustra sudarent, dissipauit
 illos Deus, & multiplicem vocem
 immisit, poenæ loco ac supplicii
 diuersæ linguæ excogitato reme-
 dio. Quod si Scriptura sacra dicat
 temporis illius homines voluisse
 ad cælum vsque turrim excitare,

non tamen omnino in animum illos induxisse dici mus, vt ad cælum vsque substructionem hanc attollerent, id enim fieri nequaquam potest. Sed diuinitus inspirata Scriptura solet communi nostro loquendi more, in cælum dicere, pro, in altum. Ergo diuinus Dauid etiam hyperbolico orationis genere vsus canit de nauis in mari nauigantibus: *Qui descendunt in mare nauibus, facientes operationem in aquis multis: ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia iues in profundo. Ascendunt vsque ad celos, & descendent vsque ad abyssos.* Porro quandoquidem Aloidarum mentionem fecit, & fabula auctorem nominat, quem sane miratur, qui & ipsi, quorum cultor est, Deorum originem tradidit, age & nos aliquid de hoc dicamus. Quid adeo mirum, o bone, si olim iuuenes fuerunt corporis robore præstantes, arden-tes & superbi, fastu pleni, & supercilium in cælum tollentes, quorum mores cuiusmodi fuerint, significare volens, velut exempli vice, vt opinor, magnum quiddam & amplum supra modum eis tribuit, quasi id sibi nempe proposuissent, cælum sibi peruium reddere, si demum fieri posset, vt qui montes altitudine ceteros maxime superant, alii aliis imponerentur. Sed siue Homerus hoc commentus sit, ac velut fabulosum repudiatum sit, siue aliter se habeat, nihil ad nos. Ceterum quum scribat, nos Mosis historiis animum adiicere, ac nihilominus de Dei cognitione gloriari aude- re, dic quaeso quid factum sit quod fieri nequeat? Detur enim, eos qui turrim nubibus altio-rem excitare præ nimia vancordia in animum induxerant a vero aberrasse, & damnatis consiliis adhæsisse, quemadmodum & Aloi duo filii; quid ad Deum? Nam si conatum hunc pertinuit, idque Mosis scriptum reliquit, argumentis ostendat, & mox cessabo. Sin autem vanis sudoribus dementes quosdam liberavit, quid frustra conui-

IULIANVS.

Rursus ad illud redeo. Linguas quo pacto Deus confudit, a Mose dictum est. Allata causa est, quod timuit, ne quid contra se molirentur, parato sibi ad cælum adscensu, quum lingua inter se & animo conue-

Α ἔχει δὴ πάντως εἰς αὐτὸν ἄραι τὸν ἕρανὸν τὸ κα-
 τασκένευασμα διεσκέφθαι Φαυφὴ αὐτῆς. ἀμύχανον γὰρ ἔθος δὲ μᾶλλον τῆ θεοπνεύσω γραφῆ καὶ τὸν κοινὸν δὴ τῶν καὶ κατ' ἡμᾶς λόγον, ἀντὶ τῆ ὑψῆ, δέχεσθαι τὸ, εἰς ἕρανόν. ψαλλει γοῦν ὁ θεοπέσιος Δαβὶδ, καὶ ὑπερβολητικῶς χεῖλαι λό-
 γω περὶ τῶν ἐν τῆ θαλάσση ναυιλλομένων· οἱ καλαβαῶνες εἰς θάλασσαν ἐν πλοίοις, ποι-
 οῦντες ἐργασίαν ἐν ὕδασι πολλοῖς· αὐτοὶ εἶδον τὰ ἔργα κυρίως, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτῶ ἐν τῷ βυθῷ ἀναβαίνουσιν ἕως τῶν ἕρανῶν, καὶ καλαβαῖ-
 νουσιν ἕως τῶν ἀβύσσων. Ἐπεὶ δὲ διαμνηστικῶς Ἰσραηλῶν, καὶ μυθοποιῶν εἰναί φησιν, ὅν δὴ ἔχει θαυμάσιον τὸν καὶ αὐτῶν τῶν θεῶν, ὃν γέγονε λά-
 τρις, παραδόντα αὐτῶ τὴν γένεσιν· Φέρε βραχὺ τι καὶ ἡμεῖς περὶ τῶν λέγωμεν. Τί τὸ παράδοξον, ὡτ' ἂν, εἰ καὶ καιρὸς γεγόνασιν ἰτινες νεανία, τῆ σῶμα εὐρωσία διαπρεπέως, θερμοὶ καὶ ἀγέρω-
 χοι, καὶ ὑπεροφίας ἐμπλεῶ, δὲ τὴν ὄφρυν ἀί-
 ροντες εἰς ἕρανόν, ὃν φὺς τρόπους ὁποῖοί τινες ἦ-
 σαν καλασημῆναι βεβηλημένος, ὡς ἐν εἶδει πα-
 ραδείγματι, κατὰ πᾶρ ἐγῶμαι, μέγα τι καὶ ἐξαισίον ὑπερβολικῶς αὐτοῖς ἀνάπτει λέγων, ὡς ἦν δὴ πρὸς σκοπὸς αὐτοῖς τάχα πρὸς καὶ βᾶσιμον ἑαυτοῖς ἀποφῆναι τὸν ἕρανόν, εἶπερ ἦν πῶς ἐ-
 Φικλόν, τὰ ὅτι μάλιστα τῶν ὄρων ἡμέμενα τὴν ἐπ' ἄλληλα θέσει δύνασθαι λαβεῖν. Ἀλλ' εἴ οὖν Ὁ-
 μῆρω ταῦτα διέψευσαι, καὶ προσερίπται καὶ τὸ μυθῶδες, εἴ οὖν καὶ ἑτέρως ἔχει, πρὸς ἡμᾶς
 D ἔδεν. Ἐπειδὴ δὲ φησιν, ὅτι τοῖς Μωσέως διηγήμα-
 σω ἐνιέντες τ' νοῦν, εἴ τι βλάπτει Θεὸς γνῶτιν ἀνχεῖν, πῶς, εἶπέ μοι, τί τῶν ἀμύχανων γενέ-
 σθαι φησίν; ὡμολογήσθω ὅτι οἱ τὸν ὑπερνε-
 Φελον ἀνασῆσαι πύργον ἐκ πολλῆς ἀγαν ἀπο-
 πληξίας προλεθυμημένοι, τῶ εἰκότι δημαρ-
 τήμασι, καὶ ἐννοιῶν εἴτω γεγόνασιν καλεγνωσμέ-
 νων, κατὰ πᾶρ ἀμέλει καὶ οἱ δύο παῖδες Ἀλωέως, τί οὖν πρὸς Θεῶ; Εἰ μὲν οὖν πεφόβηται τὸ ἐγ-
 χείρημα, καὶ τῶτο γέγραφεν ὁ Μωσῆς, ἐλεῖ χέ-
 E τω, καὶ πεπαύσομαι. εἰ δὲ ἰδρώτων κενῶν ἐ-
 παυσειν ἀσυνελοῦντας τινὰς, τί διαλοιδορεῖται
 μάτην, καὶ ἀμέτρως ἀθυροσομεῖ, προσεπάγων

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ἐπ' ἀνεμι δὲ αὐτῆς πρὸς ἐκεῖνο. τὰς μὲν γὰρ δια-
 λέκτους ὅπως συνέχεεν ὁ Θεός, εἰρηκεν ὁ Μω-
 σῆς τὴν μὲν αἰτίαν, ὅτι φοβηθεῖς μή τι κατ' αὐ-
 τῶ πράξωσιν, ἑαυτοῖς προσβατὸν τὸν ἕρανόν
 ἀπεργασάμενοι, ὁμολογῶντες ὅτι καὶ ὁμοφρο-

νες ἀλλήλοις. τὸ πρᾶγμα δὲ ὅπως ἐποίησεν; ἄνθρωπος ὅτι κατελθὼν ἐξ οὐρανῶν, μὴ δυνάμενος ἀνω-
 θέναι τὸ ποιεῖν, ὡς εἴκειν, εἰ μὴ κατήλθεν ἐπὶ τῆς
 γῆς. ὑπὲρ δὲ τῆς κατὰ τὰ ἔδη καὶ τὰ νόμιμα
 διαφορᾶς, ἕτε Μωσῆς, οὔτε ἄλλος ἀπεστά-
 φησέ τις καὶ τοῖς παντὶ μείζων ἐστὶν ἢ περὶ
 τὰ νόμιμα καὶ τὰ πολιτικά τῶν ἐθνῶν ἐν τοῖς ἀν-
 θρώποις, τῆς περὶ τὰς διαλέκτους διαφορᾶς.
 Τίς γὰρ Ἑλλήνων ἀδελφῆ, τίς δὲ θυγατρὶ, τίς
 δὲ μητρὶ Φησι δεῖν μίγνυσθαι; τῆτο δὲ ἀγαθὸν
 Πέρσαις κρινεται. τί με χρεὶ κατ' ἕκαστον ἐπιέ-
 ναι τὸ φιλελεύθερον τε καὶ ἀνυπότακτον Γερμα-
 νῶν ἐπεξιώντα, τὸ χειρόηδες καὶ Ἰθακῶν Σύρων, καὶ
 Περσῶν, καὶ Πάρθων, καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν
 πρὸς ἑαυτὴν καὶ πρὸς μεσημβριανὰν βαρβάρων, καὶ
 ὅσα καὶ τὰς βασιλείας ἀγαπᾷ κεντημένα δεσπο-
 τιωτέρας. Εἰ μὲν οὖν προνοίας ἀνευ μείζων
 καὶ θειοτέρας ταῦτα συνήνεχθη, τὰ μείζων καὶ τι-
 μιώτερα τί περιεργαζόμεθα, καὶ μάτην θερα-
 πεύομεν τὸν μηδὲν προνοοῦντα; ὦ γὰρ οὔτε
 βίων, οὔτε ἡθῶν, οὔτε τρόπων, οὔτε εὐνομίας,
 ἕτε πολιτικῆς ἐμέλησε καλασάσεως, ἄρ' ἔτι προσ-
 ἤκει μεταποιεῖσθαι τῆς παρ' ἡμῶν τιμῆς; ἔδα-
 μῶς. Ὁρᾶτε εἰς ὅσην ἡμῶν ἀτοπίαν ὁ λόγος ἔρ-
 χεται. τῶν ἡμῶν ἀγαθῶν ὅσα περὶ τὸν ἀνθρώπινον
 βίον θεωρεῖται, ἡγεῖται μὲν τὰ τῆς ψυχῆς, ἔπε-
 ται δὲ τὰ τῆς σώματος. εἰ τοῖνυν τῶν ψυχικῶν
 ἡμῶν ἀγαθῶν καλωλιγώρησεν, ἕτε τῆς φυσικῆς
 ἡμῶν καλασιευῆς προνοησάμεν, ἕτε ἡμῶν
 πέμψας διδασκάλους καὶ νομοθέτας, ὡς περ τοῖς Ἑ-
 βραίοις κατὰ τὸν Μωσέα, καὶ τῆς ἐπ' ἐκείνῳ προ-
 φήτας ὑπὲρ τίνος ἔξομεν αὐτῶν καλῶς εὐχα-
 ρισεῖν;

ΚΥΡΙΑΛΟΣ.

Ὅτι μὲν οὖν καὶ ψευδηγορεῖ καὶ ἀλαζονεύεται,
 καὶ τῶν ἀληθῶν πεφρόνηκεν ἕτεν περὶ Θεοῦ,
 φθᾶσαντες ἡδὴ προείπομεν. Οἶεται γὰρ δὴ καὶ
 δεῖξαι ἡτλησάσθαι ποτὲ τὸν ἀκήρατον νοῦν, καὶ ἕ-
 δὲν ἰσχύσαι διελεῖν εἰς πολυγλωσσίαν τῆς ἐπὶ
 τῆς γῆς, εἰ μὴ καλαβέθηκεν ἐν αὐτῇ, τὰ ἀνω πρὸς
 τὰ χαμηλὰ, καὶ τῶν ὑπερλάτων θρόνων ἀπο-
 πηδήσας. Φαίη δὲ ἂν πρὸς τῆτο οἰμαίτις αὐ-
 τῶν περὶ Θεοῦ σοὶ λόγος, ὦ τῶν, τῆτο δὴ τὸ
 σύμπαν, ἀπορήτοις τισὶν ἐνεργείαις τεκμηνα-
 μέν, καὶ παντός ὄντος ἐπέκεινα νῦν, πρὸς ὃν
 καὶ ὁ θεὸς ἐστὶ ψάλλει Δαβὶδ πῆ πορευθῶ ἀπὸ
 τῆς πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τῆς προσώπης σου,
 πῆ φύγω; εἰάν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ
 εἶ; εἰάν καλαβῶ εἰς τὸν ἄδην, παρεῖ μεσὰ γὰρ

nirent. Rem autem quomodo fecit?
 Descendens e caelo, quum facere non
 posset desuper, ut videtur, nisi in ter-
 ram descendisset. De morum autem
 ac legum differentia, neque Moses,
 nec quivis alius declaravit; licet omni-
 no maius sit discrimen in legibus ac mo-
 ribus hominum, quam lingua. Quis
 enim Graecorum cum sorore, quis cum
 filia, quis cum matre, misceri oportere,
 dicit? Atqui Persae bonum id statuunt.
 Quid me necesse est sigillatim enarrare,
 quam retinentes libertatis & impatien-
 tes iugi sint Germani, quam tractabiles
 & mansueti Syri, Persae, & Parthi, &
 omnes omnino qui ad orientem aut
 meridiem incolunt barbari, & quot-
 quot regios dominatus colunt. Si er-
 go sine providentia maiore aut diu-
 niore haec contigerunt, quid maiora &
 digniora quarimus, & frustra colimus
 eum qui nihil prouidet? Cui enim cura
 nulla est de vita, moribus, consuetudi-
 nibus, institutis, legibus, & statu ciui-
 um, num ultra decet a nobis cultum si-
 bi deposcere? Nequaquam. Videte
 quantam in absurditatem labatur oratio.
 Nam honorum, quaecunque in humana
 vita spectantur, principem locum te-
 nent animi bona: posteriorem, corpo-
 ris. Si ergo nostrarum animarum bo-
 na contemnit, neque naturalis nostrae
 compositionis curam habuit, neque
 doctores misit aut leges, sicut
 Hebraeis tempore Moysis, & post illum
 prophetas; quanquam de re ipsi rite grati-
 as agemus?

CYRILLVS.

Igitur & mentiri eum, & arrogan-
 ter facere, & vere de Deo loqui nihil
 curare, iam antea diximus. Existimat
 nempe etiam timore victam fuisse men-
 tem insuperabilem, neque mortales in
 varias linguas diuidere potuisse, nisi in
 terram forsitan descendisset, supernis se-
 dibus relictis. Sed aliquis, opinor, sic
 illum compellabit: De Deo sermo tibi
 est, amice, qui hoc vniuersum ar-
 cana quadam vi condidit, qui omnem
 mentem superat, ad quem diuinus quo-
 que David canit: Quo ibo a spiritu tuo, &
 a facie tua quo fugiam? Si ascendero in
 caelum, tu illic es; si descendero
 in infernum, ades. Plena enim

illo sunt omnia. Ad hæc nos confirmat Seruator ipse, dicens: *Nunquid cælum & terram ego impleo, dicit Dominus.* Ac quomodo non pudet dicere, nisi descendisset in terram, non potuisse temporis illius homines in varias linguas diuidere? Nisi forte reuera descensum corporeum fuisse putat, & corporum legibus incorpoream naturam subiicit, & de loco in locum progressionem morum existimat, quod & loci, & magnitudinis, & circumscriptionis omnino expers est. Sin autem Mosem irridet, quod scripserit, in terram ex alto venisse vniuersi Deum; humano more loqui nescit, quippe qui sciebat verba ad captum humanæ naturæ attemperari oportere, quum sermones non haberet diuinæ pares maiestati. Quando vero curiosius sciscitatur, quomodo demum & vnde gentes moribus ac legibus differre cernantur: & Mosem quidem, aut qui exceperunt illum prophetæ, nullam de his prorsus facere mentionem ait; tum differentia rationes expendens Græcos quidem & Romanos mirum in modum incestas cum matribus fororibusque nuptias detestari; apud alios tamen ipsum in pretio habitum: probat vero Germanorum effrenatos mores, & aliorum item mansuetos: postea vniuersi Deum negligentia in nos accusat, nisi fuerit ipse auctor ac legislator rerum adeo turpium & ab æquitate abhorrentium: age sic illum compellemus: Erras, o bone. Illius in cælum excelsæ turris insanissimis molitoribus nocebat eiusdem linguæ consensio: proinde linguas eorum confudit, mentis ac sermonis opifex. Quippe gentes, quæ moribus ac ritibus nequaquam inter se consentirent, diuidere, quo pacto Deo conuenisset boni amanti? Quod enim contigit causam habet, & vt ita dicam ortum, ex eo quod non omnes honestam & inculpatam vitam amplecti velint. Naturam enim nullius egentem boni, & rerum vtilium cognitione sponte sua præditam, ab Opifice rerum omnium nos accepisse dicimus. Quam sententiam nostram diuinitus inspirata Scriptura adiuuat. Plurimæ siquidem voluptates & variarum perturbationum impetus corrumpunt cor, & a recta ratione mentem vniuscuiusque deturbant, & quibus quisque malis

Aτὰ πάντα αὐτῶν. ἢ πρὸς γε τῆτοις ἡμᾶς ἐμπεδοῖ λέγων αὐτὸς ὁ σωτὴρ μὴ ἔχῃ τὸν ἔρανον καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει κύριος. εἶτα πῶς ἐκαστὸν λέγων, ὡς εἰ μὴ κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔδῃ ἂν ἰσχυροτέρως ἐλάττωσεν εἰς πολυγλωσσίαν τὸ τὴν κἀδε; ἢ τὰ χαρῆς, καὶ τὸ ἀληθές, καὶ σωματικὴν οἶεται γενέσθαι τὴν κατὰ φύσιν, καὶ σωμάτων νόμοις τὴν ἀσώματον ὑποφέρει φύσιν, καὶ ταῖς καὶ τὸ ποικίλως μεταβαλῆσαι κινήσει κεχρησμένοις τὸ ἄτοπον, καὶ ἀμέγεθες, καὶ ἡμιόρηκός ὁλοκρόπως ἔπεριόριζεσθαι δύναιτο. Εἰ δὲ δὴ τὴν φωνὴν κατὰ τὴν ἐξέλιξιν Μωσέως καθιετέσθαι τὴν φωνὴν ἀνωθεν ἐπὶ τῆς γῆς τὸ ὅλων Θεόν, ἠγνοῦν ὅτι ταῖς ἀνθρώπιναις προσχρητέσθαι φωναῖς τὸ μέτριον εἰς λόγους τῆς ἀνθρώπου φύσεως καὶ ἠγνοῦν ὅτι ἔχει φωνὰς τῆ δόξῃ τῶ Θεῷ φιλονεκῆν δυναμένας. Ἐπειδὴ δὲ πολυπραγμονεῖ, πῶς ἄρα καὶ πόθεν ἐν ταῖς ἐθνετικῇ φωνῶν τε καὶ νόμων ὁραταὶ διαφορὰ. καὶ Μωσέα μὲν ἦτοι καὶ τὸ μετῴριον γεγονόσας προφήτας, ἔδεν τὸ παράπαν περὶ τῶτων εἰπεῖν εἶτα τῆς διαφορᾶς τῶτων τρόπους ἀναμειρούμενος. Ἐλλήσι μὲν, καὶ Ῥωμαίοις διαπέχθεισας γενέσθαι πολλῆς, τὸ μητρογαμεῖν καὶ ἀδελφῶν εὐναῖς ἐπιθήτεσθαι, τελεμῆσθαι γέ μιν αὐτὸ παρ' ἑτέροις ἀποδέχεται δὲ τὸ ἐξ ἡμῶν Γερμανῶν, καὶ μὴ τὸ χειρότερον ἑτέρων. εἶτα γράφεται τῆς ἐφ' ἡμῶν βαθυμίας τὸν τῶν ὅλων Θεόν, εἰ μὴ γέγονεν αὐτὸς ὁρίσθαι τε καὶ νομοθετεῖν τῶν ἔστωσιν αἰσχυρῶν, καὶ τῶν ἐπιεικῶν καὶ ἐσυχνημένων. Φέρε δὴ λέγωμεν αὐτῶ, πλημμελεῖς ἀνθρώπε τοῖς μὲν γὰρ τὸν ἔρανον μήκη πύργον κατὰ τὴν ἀσώματον παραλογώτατα, πρὸς ζῆμίας ἦν τότε τὸ ὁμοφωνίας τὸ χρηματικῆς γὰρ τοῦτ' αὐτῶν συνέχεεν ὁ καλὸς καὶ λόγος δημοκράτης. τὸ γέ μιν εἰς ἦθη καὶ τρόπους καὶ ἔδεν ἀλλήλοις συμβαίνοισιν τὰ ἔθνη διενεγκεῖν, πῶς ἂν ἤρμοσε τῷ φιλαγάθῳ Θεῷ; αἰτίαν γὰρ ἔχει, καὶ ἂν ἔστωσιν εἰπω, γενέσθαι τὸ συμβαῖν τὸ μὴ πάντας ἐλεσθαί μιν τὴν εὐκλεῆ καὶ ἀνώμῃον ζῶν. τὴν μὲν γὰρ ἀνθρώπου φύσιν, ἀνευδεῖα πάντως ἀγαθῆ, καὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς συμφέροντος λαχέσαν, αὐτομαθῆ τὴν κλήσιν γενέσθαι φασὶν παρὰ τῶ πάντων δημοκράτη. Συλλαμβάνεται δὲ τοῖς παρ' ἡμῶν λόγοις ἡ θεόπνευτος γραφή. πλείσται γέ μιν ἠδοναί, καὶ παθῶν ποικίλων ἐπιφορᾶ κατὰ φθειροῦσιν τὴν καρδίαν, καὶ λογισμῶν τὸν ἐκάστω νοῦν ἀποφείροσιν, καὶ οἷς ἂν γενοῖτο τὸ ἀλάστωσθαι τὸ κακῶν,

τούτοις αὐτὸν καὶ ὑποκείσθαι δεῖν ἀναγκαῖον. Αὐτόνομος ᾧ καὶ ἀφειμένη πρὸς δοκοῦν ἢ παντὸς ἀνθρώπου διάνοια. Ὡς τε καὶ εἰ νόμοις Φαύλοις πεπαιδαγωγηῖνται τινες πρὸς τὸ μὴ ἔχον ὄρθως, εὐκόλως ἂν μεταφοιτήσκειαν πρὸς τὰ ἀμείνω καὶ ὀνησιφόρα ἐθέλονται, οὐνόμοις φύσεως κατεργασμένοι πρὸς τὰ αἰσχία, οὔτε μὴ ὀλοκοῖς τισιν ἀναγκάσι πρὸς τὸ παρὰ βούλησιν καταβιάζομενοι ἀλλ' ὡς ἔφην, ἐνὸν ἐλευθέρως μεθορμίζεσθαι πρὸς τὸ ἀμεινον. Ἄνθ' ὅτου δὴ οὐκ ἔστιν ἀθεεὶ δεῖν ἔφη νομίζειν ἡμᾶς τὰ ἔθνη διατεμῆσθαι πρὸς τε τὰς ἡθῶν καὶ νόμων διαφοράς; καὶ τοι πᾶς οὐχ ἀπαστισθῆν συμψήσειεν ἂν, ὡς εἶπερ ἦν ἀπασι τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς σκοπὸς καὶ βέλῃσις κατὰ τὸ Θεῷ δοκῆν διαβιώναι φιλεῖν, τρόπος ἦν ἀπάντων εἷς, ἀπονευκότων ὀλοτρόπως εἰς ἀγαθουργίαν, ἔτι γε μὴν καὶ πολιτεία καὶ νόμος; Ἐπειδὴ δὲ, ὡς ἔφην, τοῖς ἀνθρώποις παρεπέσθη ζωῆς ἀλογήσαντες, καὶ τὴν ἀμείνω μεθέντες καὶ ἐνομοτάτην καὶ θυμῆρη τῷ Θεῷ πολιτείαν, τὴν αἰσχίαν καὶ σωματικὴν κτηνοπρεπῶς ἀντηλάγμεθα, χρύσεια χαλκείων, καὶ τὸν Ὀμήρου μῦθον, καὶ πολὺ ἡδοναῖς ἠττώμενοι κατόπιον ἐρχόμεθα τῶν ὅτι μάλισσιν ἀλυσίπελεσάτων, τὸ παραυτίκατερπνὸν τῆς χρησίμου προσηύοντες, ταύτητοι, πρὸς ἡθῆ καὶ τρόπους διενηγήμεθα· οἱ μὲν, ἔκ εἰς ἅπαν κατεψευγμένους οἱ δ', τὴν χείρην λαχόντας ψῆφον. Μὴ τοίνυν ταυτησί τῆς αἰτίας ἐνεκα γραφέσθω Θεόν, ὡς τῆς ἐφ' ἡμῖν ἡμεληκότα προνοίας, καὶ τῆς φυσικῆς ἡμῶν κατασκευῆς ὀλιγορήσαντα. εἰ μὲν γὰρ ἔγνω τινὰς τῆς τελούτων ἐν οὐρανοῖς λαχόντας γενεσιν ἑτεροφυσῶν καὶ φύσεως ὄντας οὐ τῆς καθ' ἡμᾶς ἔκτετι μὴν ὡς γε οἶμαι περὶ ἀνθρώπων ἐστὶν ὁ λόγος αὐτῶν. εἰ γὰρ ἔξω τέθενται τῆς ἀνθρωπότητος ὄρου τε καὶ λόγου, εἴεν ἀναθ' ἡμᾶς ἔκτετι ποθέν, ἑτεροφυσῶν δὲ τινα ζῶα καὶ κατ' ἐδένα τρόπον ἀνθρώποις προσεικίοντα. Πλὴν εἰς μέσον ἠέκτω, καὶ τινα δεικνύτω τοιοῦτον, ἵνα μὴ δοκῶμεν εἰκαίαν κατ' αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν ἐπίπληξιν, ῥαθυμῆσαι λέγοντες τὸν δημιουργόν, τῆς φυσικῆς ἡμῶν κατασκευῆς. ἀλλ' ἔκ ἂν ἔχοι ποθέν· σφάλλεται δὲ μάλλον, ὡς ἔφην, καὶ τάχα πού τοις ἔθεσί τε καὶ νόμοις εἰς ταυτὸν τίθεται καὶ τὰς φύσεις. Ὅτι δὲ καὶ Μωσέα, καὶ νόμον, καὶ μὴν καὶ προφήτας ταῖς τῶν ἐθνῶν ἀγέλαις δεδωρηται Θεός, διεσάφησεν ἡμῖν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ὁ λόγος διαρκῶς. ἀπεφάνθη γὰρ, ὅτι καὶ οἱ

patet, his ille necessario subiicitur. Sui iuris enim est & ad arbitrium suum mens cuiusvis hominis soluta. Quare licet malis legibus quidam ad id, quod rectum non est, instituti sint; ad meliora facile se transferent & vitia, si velint: quum naturæ legibus ad turpia non sint adstricti, neque vinculis quibusdam inextricabilibus ad aliquid contra voluntatem coacti, sed liceat unicuique, uti dixi, ferri ad id quod melius est. Quam ob causam igitur dixit, non sine numine nobis esse putandum gentes esse distributas iuxta legum ac morum discrimina? At numquid omnes confitebuntur, si omnibus mortalibus propositum ac voluntas fuisset Dei nutu vivere, unum morem omnium futurum fuisse, omnibus ad probe agendum propensius, unam præterea legem ac vivendi rationem? Posteaquam autem, ut dixi, relicta, quæ vere digna est homine, vita, repudiataque meliore legitima & Deo accepta vivendi ratione, turpem & corpoream ac belluinam eius loco suscepimus, & aurea aneis, ut Homerus ait, mutauimus, & voluptatibus victi, res longe vtilissimas a tergo reliquimus, præsentem voluptatem vtili præferentes: eam ob rem sane moribus distincti sumus; alii quidem non omnino vituperandis, alii deterioribus. Ne ergo hanc ob causam Deum accuset, quasi nostri curam neglexerit, & naturalem nostram conditionem contemserit. Si enim norat aliquos eorum qui, in cælis degunt, ortum diuersum sortitos naturamque a nostra diuersam; non amplius, ut opinor, de hominibus loquitur. Nam si extra humanitatis rationem ac nomen positi sunt, non perinde ac nos æstimandi erunt, sed quasi diuersa quædam animalia habendi, nec vlllo modo hominibus similia. Ceterum prodeat in medium, ac talem aliquem ostendat, ne vanam in illum reprehensionem suscepisse videamur, qui Opificem ait negligenter nos condidisse. Sed nunquam id sane poterit; immo vero fallitur, ut dixi, & forte naturas cum moribus ac legibus eodem numero habet. Porrò Mosem ac legem, adeoque prophetas, gentium multitudini a Deo traditos, proximis libris abunde demonstrauimus. Ostendimus enim Abra-

Abrahami progeniem, immo ipsum di-
vinum Abraham, quum esset alienige-
na, & a Chaldaeis oriundus, vocatum ef-
se a Deo ad cognitionem veritatis. Quin
& Aegypti incolas idolorum cultui ad-
dictos intercedente Mose Deus serua-
vit, & ad rectum sincerumque vitaē ge-
nus data lege instituit. Vnde si recte
rem aestimare volumus, primitia voca-
tionis gentium iure merito fuisse intelli-
gitur Abraham, & eius posterii. Missus
item est Jonas propheta Niniuitis praē-
dicaturus; nec vltro sane profectus est,
verum Deo iubente, vt illud iter capesse-
ret, missus est. Omnia enim potesta-
te sua continet, quum sit omnium con-
ditor ac dominus. Iste vero contra-
ctam eius potentiam existimat, & vix
ad fines vsque Iudaicæ regionis pertine-
re, ac ei forte veluti quadam obtigisse,
vt solis Israelitis praesset: ceterum ab
aliis gentium praefectis haud multum
distare, quos vltro citroque Deos appel-
lat ac Dæmonas. Rursus enim inquit:

IVLIANVS.

Sed videte numquid Deus nobis eti-
am dederit eos quos ignoratis, & Deos,
& praesides bonos, nihilo inferiores il-
lo, quem ab initio Hebraei coluerunt,
praeside Iudææ, quam ille vnam regen-
dam nactus est, quemadmodum Moses
dixit, & quotquot illum exceperunt,
ad vos vsque. Quod mundi proximus
sit Opifex ille, quem Hebraei colunt,
quia & nos de illo melius sensimus, bo-
na vtique nobis dedit quam illis amplio-
ra cum animi tum corporis, de quibus
paulo post dicemus; & nobis legumlato-
res misit nihilo Mose deteriores, nedum
plures multo praestantiores.

CYRILLVS.

Quum igitur ex iis, quæ scripsit Mo-
ses, & qui secuti sunt illum sancti Pro-
phetae, ostendere conetur soli Iudææ
Deum praesuisse; agedum retro velut
oratione conuersa mendacium eius
vtilissime ac necessario detegamus.
Quippe Moses vnum quidem natura ac
vere Deum praedicauit, summum, &
supra vniuersos, & vltra id omne quod
ortum habet. Et hoc quidem vniuer-
sum condidisse ipsum ait per Filium
in Spiritu, idque multis antea sermo-
nibus a nobis declaratum est. At bonus

Αἰξ ἁματός Ἀβραάμ, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτός ὁ Θε-
σπέσιος Ἀβραάμ, ἀλλογενῆς ὑπάρχων, καὶ ἐκ
γῆς Χαλδαίων, κέκληται πρὸς ἐπίγνωσιν ἀ-
ληθείας παρὰ Θεῶ. καὶ μὴν καὶ τὰς ἐν Αἰγύ-
πτῳ ταῖς τῶν εἰδώλων λατρείαις ὑπενηνεγμέ-
νης σέσωκε Θεός, διὰ μεσίτη Μωσέως, καὶ
πεπαιδαγωγῆκε νόμῳ πρὸς τὸ εὐθεῖ καὶ ἀδια-
βλήτως ἔχον. Ὡςτε καλὰ γε τὸν ἀκριεῖ ἔπρα-
γματς λογισμὸν, ἀπαρχὴ τῆς τῶν ἐθνῶν κλή-
σεως νοῦτ' ἀνεικότως γεγονώς ὁ Ἀβραάμ, καὶ
μετ' ἐκείνων οἱ ἐξ αὐτῶ. ἀπέσταλα δὲ καὶ ὁ προ-
φήτης Ἰωάνης διακηρύξων τοῖς ἐν Νινευῆ, καὶ ἐκ
αὐτόμολος ἦν, ἀλλὰ Θεὸς προστάτιτος τὴν ἀπο-
δημίαν ἐπέλετο. Καλεῖ οὐσιαζοῦν ᾧ τῶν ὄλων,
ὅτι καὶ ἀπάντων ἐστὶ γενεσιουργὸς καὶ κύριος. ὁ δὲ
συνεσάλθαι μὲν οἴεται τὴν ἐξουσίαν αὐτῶ δὴ κεν
μὲν μόλις ἄχρι τερμάτων δύνασθαι τῆς Ἰουδαίων
χώρας, καὶ κληρὸν ὡς περ' τινα λαχεῖν αὐτὸν τὸ
χεῖναι κρατεῖν τάχα πρὸς μόνων τῶν ἐξ αἱματὶ
Ἰσραήλ. καὶ μὴν καὶ ὀλίγα διενεγκῆν τῶν ἐτέρων
ἐθναρχῶν, ἕως ἀνωτε καὶ κάτω Θεὸς ὀνομάζει
καὶ δαίμονας. ἔφη ᾧ πάλιν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ἄλλ' ὁρᾶτε μὴ πότε καὶ ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεός,
ἕως ὑμεῖς ἠγνοήκατε Θεὸς τε καὶ προσάτας ἀ-
γαθῶς, ἕδεν ἐλάττονας τῶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις
ἐξ ἀρχῆς τιμωμένους τῆς Ἰουδαίας, ἧς περ ἐκεῖ-
νος ἔλαχε μόνος προνοεῖν, ὡς περ ὁ Μωσῆς ἔφη,
καὶ οἱ μετ' ἐκείνων ἄχρις ὑμῶν. Εἰ δὲ ὁ προσε-
χῆς εἴη τῶ κόσμῳ δημιουργὸς ὁ παρὰ τῶν Ἑ-
βραίων τιμώμενος, ὅτι καὶ βέλτιον ὑπὲρ αὐτῶ
διενοήθημεν ἡμεῖς, ἀγαθὰ τε ἡμῖν ἔδωκεν ἐκεῖ-
νων μείζονα, τὰ τε περὶ ψυχῆν καὶ τὰ ἐκτός,
ὑπὲρ ὧν ἐρῶμεν ὀλίγον ὑσερον' ἐσειλέ τε καὶ
ἐφ' ἡμᾶς νομοθέτας, ἕδεν Μωσέως χείρονας,
εἰ μὴ τὰς πολλὰς μακρῶ κρείττονας.

ΚΥΡΙΑΛΟΣ.

Οὐκοῦν ἐπειδή περ ἐξ ὧν γέγραφεν ὁ Μωσῆς,
καὶ οἱ μετ' αὐτὸν γεγονότες ἅγιοι προφήται, πει-
ράται δεικνύειν, ὅτι καὶ μόνος τῆ Ἰουδαίας ἐκράτει
Θεός, φέρε δὲ φέρε χρειωδέσασα καὶ ἀναγκάως
ὡς περ ἀνόπιον τὸν λόγον ἀνασειράζοντες ψευδο-
πῆλα δεικνύομεν. ὁ γὰρ τοῖ Μωσῆς, ἕνα μὲν
τὸν Φύσει καὶ ἀληθῶς διεκήρυξε Θεὸν, τὸν ἀνωτά-
τω, καὶ ὑπὲρ πάντας, καὶ παντὸς ἐπέκεινα γενη-
τῶ. καὶ τὸδε τὸ σύμπαν διαλεκτήνασθαι φη-
σὶν αὐτὸν, δι' ἡδ ἐν πνεύματι, καὶ τῶτο ἡμῖν
διὰ μακρῶν ἤδη σεσαφηνίσασθαι λόγων. Ὁ δὲ χρεῖσός

ἔτος ἰτὸν ἀνωτάτω τε καὶ ὑπὲρ πάντας καὶ παν-
 τὸς ἐπέκεινα γενητῶ, καὶ τῆς καὶ πάντων κυριό-
 τητος ἐσιωδῶς λαχόντα τὴν δόξαν, τοῖς ἀκαθάρ-
 τοις δαίμοσι τιθεὶς ἐναριθμῶν ὁρᾶτε, Φησὶ, μή-
 ποτε καὶ ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεὸς, ὃς ὑμεῖς ἠγνοήκατε
 Θεὸς τε καὶ προσάτας ἀγαθὸς, ὃδὲν ἐλάττωνας
 τῶ παρα τοῖς Ἑβραίοις τιμωμένω. Ἀγαθὸς εἶπέ-
 μοι προσάτας καὶ Θεὸς σαυτῶ τε καὶ τοῖς ὁμο-
 γνώμοσι δεδόσθαι Φῆς; ποῖος ἄρα τίσιν ἐφε-
 σηκότας τῶ ἔθνων; τοῖς τὴν Ταυρικὴν οἰκῶσι Χερ-
 σόνησον, Σκυθαις ἄρα, καὶ τοῖς τῶν βαρβάρων ἀ-
 πανθρωπολάτοις, οἷς καὶ παρ' ὃδὲν λελόγισαι τὸ
 τιθασσόν τε καὶ πρᾶον ἐκτετίμηται δὲ τὸ δύσορ-
 γον καὶ ἀκρατὲς, εἰς τρώπων ἀνοσιότητα, οἷς ἐν
 δόξῃ τὸ μαιφονεῖν; Ἀλλὰ τοῖς Πέρσαις ἐπιπρο-
 πεύοντα, οἷς ἐν λόγῳ καὶ περισπᾶσθαι τὸ μη-
 τρογαμεῖν; Ἀλλὰ ναὶ Φησὶν Ἕλληνες τε καὶ Ῥω-
 μαῖοι, χρηστοὶς τε καὶ ἀνθρωποπρεπέσι νόμοις
 διοικῶνται, καὶ ἀρίστως ἔχουσι τὸς ἐπὶ πάντας
 θεὸς ἢ δαίμονας. εἶτα, ὦ κράτιστε, πῶς ἔχῃ-
 πασιν ἀγαθὸς παιδαγωγὸς ἐφέσθαι ἀμεινον
 ἢν δὴ καὶ σοφὸν, χρηστὸς τε καὶ πρᾶος, καὶ ἀ-
 γαθὸς γὰρ; πρὸς εὐκλείας γὰρ ἦν τὸ χεῖμα
 θεῶ. καὶ ἐπέπερ ἐσὶν ἀγαθὸς, πῶς ἐκ ἀναγκῶν
 εἶναι Φῆς, παντὸς ἀγαθὸς τοῖς ὑπὸ σκῆπτρα
 Φαίρεσθαι βραβευτῆν; Ἀλλ' εἰ μὲν εἶη, Φησὶν, ὁ
 παρα τοῖς Ἑβραίοις τιμωμένω, καὶ ἕνα τῶ ἀλ-
 λων μεμετρημένην ἔχων τὴν ἀρχὴν, ἡμεῖς
 ἐλάχομεν τὸς ἀμεινὸς εἰ δὲ ὁ προσεχῆς εἶη τῶ
 κόσμῳ δημιουργός, βέλτιον ἡμεῖς ὑπὲρ αὐτῶ
 διανοήθημεν. Καλαβιδάζει μὲν ἐν ὧς ἐν δευτέ-
 ρα τάξει τε καὶ φύσει τῶ πρώτῳ τὸν προσεχῆ τῶ
 κόσμῳ δημιουργόν. προαναθέντες γὰρ αὐτῶ
 τ' Ἀγαθὸν, ἀτρεμεῖν τε αὐτό Φασι, καὶ τῆς
 ἐν ἡμῖν φροντίδω ὀλοτρόπως ἀποσοδήσαν-
 τες δεύτερον ἐπινοῶσι Θεόν, ὃν καὶ προσεχῆ κα-
 λῶσι τοῖς κτίσμασιν. ἀλλ' εἶπερ ἔτος εἶη, Φησὶ,
 βέλτιον ἡμεῖς ὑπὲρ αὐτῶ διανοήθημεν. Τὸ μὲν
 ἐν ἠγνομεθεῖν περὶ τῶτων αὐτῶ, παρήσω τέως.
 Φραζέτω δὲ, ὅπως βέλτιον ὑπὲρ αὐτῶ δια-
 νενοήνται θεοῖς ἑτέροις καὶ ἀριθμῶ κρείττοσιν ἐκ-
 νενεμηκότας τὴν καὶ τῶν ἔθνων βασιλείαν. καὶ τοῖ
 πῶς ἐκ ἀμεινον αὐτῶ τὸ πάντων κρατεῖν, καὶ
 ταῖς παρα πάντων εὐφημίας καταρελαίρεσθαι;
 Πῶς δὲ καὶ φίλον αὐτῶ, τὸ παρά τινων τὰ ἔθνη
 παιδαγωγείω, καὶ ἔκαλά γε τὸ ἀρέσκον αὐτῶ
 διαβιώναι δὲ ἔτως, ὡς εἶπερ ἐσὶν ἐν λόγῳ τὸ
 ἀγαθὸν αὐτῶ, καὶ καλαθήγεσθαι πρὸς ὄργας

A iste, supremum illum omnium rerum
 creatarum principem, qui natura sua
 dominatur omnibus, impuris Dæmoni-
 bus adnumerans: Videte, inquit, num-
 quid etiam nobis Deus præferat Deos
 ac præfides bonos, qui vobis ignoti sunt,
 nihilo minores eo quem Hebræi colunt.
 Bonos obsecro præfides ac Deos datos
 esse tibi, tuique similibus, ais? Quales
 vero quibusnam gentibus præpositos?
 An iis quæ Tauricam Chersonesum in-
 colunt, Scythis nempe, & quotquot
 reliquas gentes immanitate superant,
 quibus pro nihilo quoque est humani-
 tas atque benignitas, in pretio autem
 furor & intemperies ad morum impro-
 bitatem, & laudi sunt homicidia? An
 Persis præfectos, apud quos laudabile &
 expetendum est matribus iungi? Enim-
 vero Græci, inquit, ac Romani bo-
 nis & humanæ societati aptis legibus re-
 guntur, ac optimos præ omnibus Deos
 habent aut Dæmones. At, o bone,
 nonne melius erat ac sapientius bo-
 nos, æquos, faciles & benignos omni-
 bus magistratos præficere? Id enim ad Dei
 gloriam pertinebat: qui quum bonus sit,
 quomodo non ais necessarium esse, vt
 suis bonum quodcunque largiatur? Ve-
 runtamen, inquit, si Deus, qui ab He-
 bræis colitur, vt aliorum vnus, defini-
 tum habeat imperium, nos præstantio-
 res nacti sumus: sin autem proximus sit
 mundi opifex, nos de illo melius sensim-
 us. Deducit igitur velut in secundam
 a primo & classem & naturam prox-
 mum mundi Opificem. Bonum etenim
 ei præponentes, immotum illud
 esse aiunt, & prouidentia omnino re-
 pudiat alterum Deum comminiscun-
 tur, quem proximum creaturis appel-
 lant. Sed si hic sit, inquit, nos melius
 de illo sensimus. At de his subtilius
 disputare nunc prætermittam. Dicat
 vero, quo pacto de illo melius senser-
 rint, Diis aliis ac propemodum immu-
 meris imperium in gentes tribuendo.
 Annon enim satius esset ipsum om-
 nes imperio continere, omniumque vo-
 cibus celebrari? Qui fit autem vt gentes
 ab nonnullis, ac non suo nisi potius
 institui velit; sic autem viuere, vt, si
 quam habet ipse boni rationem, etiam
 excandescat, nemine ei obtempe-

obtemperare curante? Iam quod nostri doctores præstiterint Græcorum legislatoribus, aut sapientibus doctoribusque, opportune docebimus. Insuper porro suis commentis, & quasi mendacio patronum se locauerit, rursus ait:

IULIANVS.

Quod dicebamus igitur, nisi unicuique genti Deus aliquis præpositus esset, & huic subditum Angelum, & Dæmonem, ac animarum peculiare genus subseruiens ac subministrans potioribus, in moribus ac legibus differentiam positurum fuisse, ostendatur ab alio quo pacto hæc fuerint. Etenim haud sufficit dicere: *Dixit Deus; & facta sunt*: verum etiam oportet Dei mandatis eorum quæ fiunt naturas consentire. Quod autem dico clarius explicabo. Iussit Deus, verbi gratia, ferri sursum ignem, terram autem deorsum; annon ut Dei mandatum fieret, oportebat illum quidem leuem esse, hanc vero pondere grauem? Ita etiam de reliquis similiter. Et post alia. Eodem modo & de diuinis. Causa vero est, quia hominum corruptibile est & caducum genus. Iure igitur eorum opera quoque corruptibilia, & mutationi ac conuersioni prorsus obnoxia. At quum Deus sit æternus, talia decet etiam esse mandata. Talia vero quum sint, aut ipsa natura sunt rerum, aut rerum naturæ consentiunt. Quomodo enim natura Dei mandato pugnaret? Quomodo vero ab illa consensione excideret? Igitur & si ut linguas, ita etiam respublicas gentium iussisset confundi & inuicem non consentire: non mandato solum id præstitisset, sed nos ad hanc discrepantiam natura etiam comparasset. Oportuisse enim primum differentes subesse naturas eorum, quæ inter gentes discrepare debebant. Spectatur id certe quoque in corporibus. Si quis perspiciat, Germani & Scythæ quantum a Pœnis & Æthiopicibus differant; an hoc etiam nudum est mandatum, & nihil aer, nihil regionis ad cælum respectus ac positio confert?

CYRILLVS.

Abunde mihi videor ostendisse causam morum legumque differentia, ob quam gentes aliæ ab aliis diuersæ inter se discrepant. Voluntatum enim inclinationi & disciplina

Απεφροντικός ἔδενός τῶν ἐν αὐτῷ θελημάτων; ὅτι δὲ τῶν παρ' Ἑλλησι νομοθετῶν ἢ τοισοφῶν τε καὶ διδασκάλων ἀσυγκρίτως ἀμείνους οἱ παρ' ἡμῖν ἐπὶ καιρῷ διδάξομεν. Ἐνιστάμεν δὲ τοῖς ἰδίοις εὐρήμασι, καὶ οἷον ἀπομιμῶσας ἑαυτὸν τῷ ψεύδει συνήγορον, ἔφη πάλιν.

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ὅπερ ἔν ἐλέγομεν, εἰ μὴ καθ' ἕκαστον ἔθνος ἐθναρχῆς τις ὁ θεὸς ἐπιτροπεύων ἦν, ἀγγελός τε ὑπ' αὐτῷ καὶ δαίμων, ἢ ψυχῶν ἰδιόζον γένος ὑπηρετικὸν ἢ υπεργικὸν τοῖς κρείττοσιν, ἔθετο τὴν ἐν τοῖς νόμοις ἢ τοῖς ἡθεσι διαφορότητα, δεικνύσθω παρ' ἄλλῃ πῶς γέγονε ταῦτα. Καὶ γὰρ εἰ ἀπόχρη λέγειν, εἶπεν ὁ θεός, ἢ ἐγένετο. ὁμολογεῖν δὲ χρῆ τοῖς ἐπιτάγμασι τῶν θεῶν γινόμενων τὰ φύσεις ὁδὲ λέγω σαφέτερον ἐρῶ. Ἐκέλευσε θεὸς ἀνω φέρεσθαι τὸ πῦρ εἰ τύχοι, κάτω δὲ τὴν γῆν· ἔχ' ἵνα τὸ πρόσταγμα τῶν θεῶν γένηται, τὸ μὲν ἐχρῆν κῆφον εἶναι, τὸ δὲ βρῖθειν; ἔτω καὶ ἐπὶ τῶν ἐτέρων ὁμοίως, καὶ μεθ' ἕτερα· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν θείων. Αἴτιον δὲ, ὅτι τὸ μὲν τῶν ἀνθρώπων ἐπίκηρόν ἐστι καὶ φθαρτὸν γένος. εἰκότως ἔν αὐτῷ φθαρτὰ καὶ τὰ ἔργα, καὶ μεταβλήτα, ἢ παντοδαπῶς τρεπόμενα. τῶν θεῶν δὲ ὑπάρχοντος αἰδῆς, ἢ τὰ προσάγματα τοιαῦτα εἶναι προσήκει. Τοιαῦτα δὲ ὄντα, ἢ τοῖς φύσεις εἰσὶ τῶν ὄντων, ἢ τῇ φύσει τῶν ὄντων ὁμολογούμενα. πῶς γὰρ ἂν ἡ φύσις τῷ προσάγματι μάχοιτο τῶν θεῶν; πῶς δ' ἂν ἔξω πίπτοι τῆς ὁμολογίας; ἔκ' ἂν καὶ προσέταξεν ὡς περ τὰς γλώσσας συλχυθῆναι καὶ μὴ συμφωνεῖν ἀλλήλαις, ἔτω δὲ καὶ τὰ πολιτικά τῶν ἔθνων, ἔκ' ἐπιτάγματι μόνον ἐποίησεν αὐτὸ, καὶ πεφυκέναι δὲ ἡμᾶς πρὸς ταύτην κατεσκέυασε τὴν διαφωνίαν. ἐχρῆν γὰρ πρῶτον διαφορῆς ὑπεῖναι φύσεις τῶν ἐν τοῖς ἔθνεσι διαφορῶς ἐσομένων. Ὁραταί γ' ἐν τῷτο καὶ τοῖς σώμασιν, εἰ τις ἀπίδοι Γερμανοὶ ἢ Σκύθαι Λιβύων καὶ Ἀιθίοπων ὁπόσον διαφέρουσιν· ἄρα καὶ τῷτο ἐστὶ ψιλὸν ἐπίταγμα, καὶ ἔδεν ὁ αἶψ, εἰ δὲ ἡ χώρας τῷ πῶς ἔχειν πρὸς τὰ ἐξάνια θέσις συμπράττει;

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Τὴν μὲν ἔν αἰτίαν τῆς τ' ἔθων τε καὶ νόμων διαφορᾶς, καθ' ἣν ἀλλήλων τὰ ἔθνη πρὸς ἑτεροῖς ἔχειν ἀπονοσφίζεται, διαρκέσατά μοι φάναι δοκῶ. ταῖς γὰρ ῥοπαῖς τῶν προαιρέσεων,

καὶ ταῖς ἐκ προγόνων παιδαγωγίας ἀνατεθεί-
καμεν τὸ ἔγωγε καὶ κενῶς διαβίῃν εἰθίστα
τινάς. Συλλήφεται δὲ πρὸς τὸτο ἡμῖν ὁ διαβόη-
τος ἐν σκηναῖς, ἢ τὰ πολλῶν τραγωδίας πα-
θεῖ, τὸν Σοφοκλέα λέγω, γέγραφε γὰρ ὧδε·

Πόλις γὰρ ἐστὶ πᾶσα τῶν ἡγεμένων,
στρατός τε ζύμπας οἱ δ' ἀκοσμεῖντες
βροτῶν,

Διδασκάλων λόγοισι γίνονται κακοί.

Ἀκούεις ὅτι τὸ ἀκοσμεῖν, αὐθαρέτων ἢ ἐκ διδα-
σκάλων, καὶ ἐκ ἐξ ἀνάγκης φυσικῆς τισὶν ἐπι-
συμβαίνει. Εἰ δὲ δὴ, καθά φησιν ἄνθρωπος, τὸ τὰ ἔθ-
νη ἐκνεμεῖσθαι ἐθναρχαῖς θεοῖς καὶ δαίμοσιν
ἐπιτρόποις, τὴν ἐν τοῖς νόμοις καὶ τοῖς ἡθεσὶν ἔ-
θελο διαφορέτηλα, φραζέται δὴ πάλιν ἐρησο-
μα γὰρ, πότερα τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἡθεσί τε καὶ
νόμοις ἐκ ἐθελοληθῆ προσηνεύκασιν οἱ πολιτῆ-
χοι δαίμονες ἑτερογνωμονεῖτες αὐτοῖς ἡγεῖν
τοῖς κρείττοσιν οἱ ὑπ' αὐτῶν ἡττώμενοι, καὶ ὑ-
πέκειναι ἡναγκασμένοι, κατὰ γε τὸ ἐκείνοις δο-
κῆν διαζῆν ἀνεπίθουλο, καὶ ἔχι δὴ μᾶλλον
ταῖς ῥοπαῖς τῶν ἰδίων θελημάτων ἐπὶ τὸ δράν
ἤσαν τὰ παρ' ἐνάσοις τελιμημένα. Εἰ μὲν
ἐν τοῖς τῶν ἀνθρώπων ἡθεσί τε καὶ νόμοις συν-
νήχθησαν οἱ θεοί, καὶ ἀβέλητον ἦν αὐτοῖς τὸ
χεῖμα πεπαυδαγώγηται μᾶλλον, ἢ νενική-
κασιν αὐτοῖς, καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα καταζεύξαν-
τες τὸν ἀρχεῖνα, δι' αὐτῶν ἐλέγχουσαι τῶν πρα-
γμάτων. Εἶτα πῶς ὑπέλθει τὰ ἔθνη Θεὸς τοῖς
ἐκ εἰδόσιν ἢ δυναμένοις ἀποκομίζεν αὐτὰ
πρὸς τὸ πᾶν γνώμην αὐτοῖς; τί ἐντεῦθεν ὄφελος
διδασκίτω. εἰ δὲ τοῖς τῶν ἐθναρχῶν νόμοις ἐπε-
ταί τὸ ὑπήκουον, ἀναλεθεὶν εἰκότως αὐτοῖς, τὰς
αἰτίας τῆς τῶν ἐθνῶν ὡς ἐν ποιότητι τρόπων τε
καὶ νόμων, πλείους τε ὄσης καὶ ἀνομοῖς δια-
φοραῖς. Οὐκ ἔν ἐν τοῖς πολιτῆχοις ἡγεῖν ἐθ-
ναρχαῖς θεοῖς καὶ δαίμοσιν, εἰεν ἀνοίτρα χεῖς ἢ
ἀνήμεροι, δύσοργοί τε καὶ μιαιφόνου, καὶ τὰ
πάντων χεῖρις τῶν κακῶν ἀγαπᾶν ἡρημένοι.
ὅποια γὰρ ἂν ὄρατο τὰ ὑπερξυγμένα τῶν ἐθ-
νῶν, τοῖς τε ἀνάγκη νοεῖσθαι τὰς ἐφεσηκότας. Εἶ-
τα ἐκ ἐναργῆς κατὰ Θεὸν δυσφημία τὸ τοῖς
ᾧδε βδερυρωλάτοις καὶ πρὸς πᾶν ὅτις τῶν
ἐλλόπων ἀποκομίζεν εἰδόσι, καθυφῆναι λέ-
γειν ἀπανίας τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὸ ἐπὶ τῶν
των δυσφορηότερον. Ἔδει γὰρ, φησὶ, διαφο-
ρας ὑπεῖναι φύσεις τοῖς μὴ ὁμοίως ἐσομένοις,

A maioribus accepta illam vitæ morum-
que dissimilitudinem tribuimus. Quam
in rem nos iuuabit ille celebratus in
scena, & qui multorum casus per Tragœ-
dias decantauit; Sophoclem dico, scrip-
psit enim in hunc modum:

Ciuitas enim omnis est ducum

Exercitusque omnis: Et qui mortales

inter perperam agunt

Magistrorum sermonibus mali fiunt.

B Audis, a voluntate cuiusque & magistris
proficisci, non autem naturali necessita-
te vlli contingere, vt perperam agat.
Sin autem, vt ait ipse, ex eo quod gen-
tes distributæ sunt Diis ac Damonibus
singularum gentium tutelaribus ac præ-
sidibus, in moribus ac legibus discrimen inductum est, dicat rursus amabo.
Percontabor enim, vtrum moribus ho-
minum ac legibus inuiti annuerint vr-
bium tutelares Damones, quum ipsi ali-
ter sentirent; an vero qui eis subsunt
potioribus cedere coacti illorum arbi-
trio viuere persuasi sint, non autem
suapte nutu ad ea facienda se contule-
rint, quæ vnicuique cordi erant. Si
ergo hominum mores ac leges Dii se-
cuti sunt, idque fecerunt inuiti; alieno
ductu peruenerunt ipsi potius quam vi-
cerunt, & subditis cervicem subiecisse
rebus ipsis arguuntur. At quomodo
subiecit Deus gentes iis, qui nesciant
aut non possint in sententiam suam i-
pfas adducere? Quidnam inde sit com-
modi, nos edoceat. Quod si præfecto-
rum suorum leges subditi sequuntur,
his iure merito referenda caussa est plu-
rimi illius ac diuersi in ratione morum
& legum discriminis. Proinde inter
tutelares aut gentium præfectos Deos
ac Demonas erunt asperi, truces,
iracundi, crudeles, & ad pessima quæ-
que suscipienda comparati. Quales
enim spectantur subdita gentes, tales
necessario præfecti cogitandi. Porro
nonne manifestum est in Deum con-
uitium, adeo impuris, & ad o-
mne probrum præeuntibus, vniuersos
homines subiicere, aliudque
his intolerabilius addere. Oportebat enim, inquit, differentes sub-
esse naturas iis in quibus e-
rat dissimilitudo futura, vt Dei

mandatis res congruerent. Numquid ergo, sicuti necessarium erat leuem esse natura ignem, vt sursum ferri posset, terram autem grauem, vt depressa iaceret, subsideretque: eodem modo nonnullos homines improba natura esse oportebat, itaque ab Opifice fieri, propterea quod necesse erat illos subiici praefectorum arbitrio? Quanam vero satis illi oratio patrocinari poterit, si ab aliquo sanae mentis in disceptationem voceretur? Quomodo enim omnium creatorem defendet, quominus iure merito rideatur, siquidem malarum est naturarum auctor? Nam si praeter voluntatem eo adductum ipsum dicit, subditur forsitan alicui potiori, & cui sit cogendi potestas, & est aliquid ipso praestabilius; sin autem minime praeter voluntatem, sed sua sponte eo adductum contendit, quomodo bonus est, & ex bono? Sic enim de illo Plotinus; neque suam magis quam Platonis explicat sententiam: Causa vero, qua mense est, patrem ait ipsam Bonum, & id quod est ultra mentem, & supra substantiam: plerumque vero Ens, & Mentem, Ideam appellat, Quocirca Platonem nouisse, ex Bono quidem Mentem, & ex Mente Animam existere. Et hos sermones non nouos, neque nunc natos esse, sed olim quidem obscurius esse dictos, at voces harum eorum interpretes esse testatur. Si ergo patrem Opifici ait esse Bonum, naturas autem fecit non bonas; ad Bonum ipsum conuictum redit, idque tanquam proximi mundi Opificis interuentu. Sic enim ille dicere videtur. Ceterum miror ipsum corporum colores accipere, vt demonstrat hinc intelligendum esse diuersam gentibus naturam inesse. Quod si quid in hoc vere sentire & dicere putat, non animaduertit se peccare. Oporteret enim sane, vt arbitrator, omnes quotquot sunt vnus coloris, vnus & eiusdem esse sententia: et si quis albo colore bonus esset, neminem bonum qui non esset huiusmodi; sin autem fuscus ac niger itidem bonus esset, neminem proinde bonum qui albo corpore praeditus esset. An non igitur ridicula sunt ista? Nonne temere has nugae effudit, & extremae confusionis plenissimos sermones eructat? quo-

Αἰὲν ὁμολογῆ τὰ πράγματα τοῖς θεοῖς θεοπίσ-
μασιν. ἄρ' ἐν ὡς περ ἀναγκαῖον ἦν καὶ φόν τε εἶναι
καὶ φύσιν τὸ πῦρ, ἵνα τὸ ἄνω φέρεσθαι λάχῃ
διαβριθῆ δὲ τὴν γῆν, ἵν' ἔχη τὸ κάτω κείσθαι,
καὶ μένειν ἄν καὶ τὸν ἴσον τρόπον, καὶ φύσεως κακῆς
εἶναι τῶν τελευτῶν ἐν ἀνθρώποις τινὰς, ἕτω
τε γενέσθαι παρὰ θεοῦ δημιουργοῦ, διὰ τοιοῦτο χρεῖ-
ναι τοῖς θελήμασι τῶν ἐθναρχῶν ὑποφέρεσθαι;
Καὶ ποῖος αὐτῷ λόγος ἀρκέσει πρὸς ἐπικρίαν
Βεῦθυνομένω πρὸς τινος ἴσθητα φρονεῖν εἰωθότων;
πῶς ᾗ τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν ἀπαλλάξει τῶ
κατεσκευασθαι δεῖν, καὶ μάλα εἰκότως, εἰδὴ φαύ-
λων ἐστὶ φύσεων ποιητής; Εἰ μὲν ᾗ ἀνεθελήτως
εἰς τὸτο παρήχθαι φησὶν αὐτὸν, ἠτῶτα ταχὺ
πρωτὸς ἀνεσηκός τε καὶ πρῶτος, καὶ καλα-
διάζεσθαι δυναμένος, καὶ ἐστὶ τὸ ἀμεινον αὐτῷ.
εἰ δὲ ἤμισα μὲν ἀβελήτως, ἐθελουρῶν δὲ πρὸς
τὸτο ἐλθεῖν διατείνεσθαι πῶς ἀγαθός ἐστι, καὶ ἐκ
ἰσογαθῶ; φησὶ ᾗ ἕτω Πλωτῖνῳ περὶ αὐτῶ, καὶ
C ἐκὶ ἰδίαν μάλλον, ἀλλὰ τὴν Πλάτωνος διερμη-
νεύει δόξαν τῶ δὲ αἰτίῃ καὶ ὄντος, πάλῃ φησὶ
τ' ἀγαθόν, καὶ τὸ ἐπέκεινα τῶ, καὶ ἐπέκει-
να ἰσῆας; πολλαχῶ δὲ τὸ ὄν, καὶ τὸν Νῦν,
τὴν ἰδέαν λέγει. ὡς τε Πλάτωνα εἰδέναι
ἐκ μὲν τὰγαθῶ τὸν νῦν ἐκ δὲ τῶ καὶ τὴν
ψυχῆν. καὶ εἶναι τῶς λόγους τῶς μὴ κα-
νῶς, μηδὲ νῦν, ἀλλὰ πάλαι μὲν εἰρησθαι μὴ
ἀναπεπταμένους. τῶς δὲ νῦν λόγους, ἐξηγη-
τῶς ἐκείνων γεγονέναι μαρτυρεῖ. Εἰ τοίνυν πατέ-
D ρα φησὶ γενέσθαι τὰγαθόν τῷ δημιουργῷ, δε-
δημιουργηκε δὲ φύσεις ἐκ ἀγαθῶς, ἀνεῖσιν ὁ
μῶμος ἐπ' αὐτὸ τὰγαθόν, ὡς διὰ μεσίτη λέ-
γω, τῶ προσεχῶς τῷ κόσμῳ δημιουργῶ. δο-
κεῖ γὰρ ἕτω λέγειν αὐτῶ. Θαυμάζω δὲ ὅτι
καὶ τῶν σωμάτων τὰ χρώματα πρὸς ἀπόδει-
ξιν δέχεσθαι τῶ χρεῖναι καλανοεῖν, ὡς διάφο-
E ρῶ τοῖς ἔθνεσι φύσις ὑπεσθαι; εἰ δὲ οἶσθαι τι
τῶν ἀληθῶν ἐν γε δὴ τῶτο φρονεῖν καὶ λέγειν,
ἐκ ἀσθένειαι πλημμελῶν. ἐχρεῖν γὰρ δὴ
πρ, καθάπερ ἐγῶμαι, τῶς ἐνός ὄντας χρώμα-
τος, ὁμογνωμονεῖν ἀλλήλοις ἀπαντας, καὶ συμ-
φέρεσθαι τοῖς φρονήμασι καὶ εἰ μὲν τις εἶη
λευκόχρους καὶ ἕτος ἀγαθός, μηδεὶς ἀγαθός
τῶν μὴ τοιούτων. εἰ δὲ δὴ φαιός τε καὶ μέ-
λας ἀγαθός ὁμοίως, μηδεὶς ἀγαθός τῶν ἐν λευ-
κότητι σώματος. Ἄρ' ἐν ἕ γέλως ἤδη ταυ-
τί; ἕ πεφλυάρηκεν εἰκῆ, καὶ χυδαμότη; ἕ
ἕσχάτης, καὶ ἐκμεμεσσωμένους λόγους ἐρεῦγείαι;

εἶτα πῶς τὸ ἀμφίλογον; καὶ ἀφρασύνηται ἂν
 δὲ τῶν δογμάτων τῆς εὐσεβείας, ἢ τὸν ἱερὸν συ-
 νοφαντεῖ Μωσέα. οἶεται δὲ ὅτι πεφρόνηκε τὰ
 αὐτῶν, ἢ πεπλάνηται, καὶ ψευδοπεῖ, καὶ πα-
 ρασημαίνει τὴν ἀλήθειαν. Ἐφη ᾤδω πάλιν

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Ὅτι δὲ ὁ Μωσῆς εἰδὼς ἐπεκάλυψε ἢ τοιῶ-
 τον, ἔδδὲ τὴν τῶν διαλέκτων σύγχυσιν ἀνατέ-
 θεικε τῷ Θεῷ μόνον. Φησὶ ᾤδω αὐτὸν ἕμνον κατ-
 ελθεῖν, ἔδδὲ ἕνα συγκατελθεῖν αὐτῶν, πλείο-
 νας δὲ, καὶ τέτρες οἱ τινες εἰσὶν ἔνι εἶπεν εὐδη-
 λον δὲ ὅτι παραπλησίως αὐτῶν τῶν συγκαλιόντας
 ὑπελάμβανε. εἰ τοίνυν πρὸς τὴν τῶν δια-
 λέκτων σύγχυσιν ἔχῃ Κύριον μόνον, ἀλλὰ ἢ
 οἱ σὺν αὐτῶν τὰς διαλέκτους συγχέοντες, εἰκό-
 τως ἂν ὑπολαμβάνοντο ταύτης εἶναι τῆς δια-
 σάσεως αἴτιοι.

ΚΥΡΙΛΛΟΣ.

Οὐκ ἔνι ἐναργῶς ἀμολόγηκεν, ἔδδὲ ὅσον
 εἶπεν ἐλέσθαι Μωσέα συγκαταφοιτῆσά τινας
 τῶ Θεῷ πρὸς τὴν τῶν διαλέκτων σύγχυσιν,
 πλὴν ὅτι τῆτι δὴ ἢ μόνον τὸ, δεῦτε, καὶ κατα-
 βάντες συγχέωμεν αὐτῶν ἐκείτας γλώσσας. Εἶ-
 τα πῶς αὐτὸς τὸ δοκῆν μαντεύεται, καὶ Θεὸς
 εἶναι παραπλησίως, ἢ ἴσος αὐτῶν ἐν δόξῃ τῶ
 καὶ φύσιν Θεῶν, τῶν καθικομένων Φησὶ; καὶ τοι-
 καὶ μάλα σαφῶς καὶ ἔχῃ ἅπαξ, ἀλλὰ πλει-
 σάνκις ὁ Θεοπέσιος Μωσῆς, κατηγορεῖσε μὲν τῶν
 ψευδωνύμων Θεῶν ἕνα δὲ καὶ μόνον δεῖν ἔφη
 προσκυνεῖν. Κύριον ᾤδω, Φησὶ, τὸν Θεόν σε προσ-
 κυνήσεις, καὶ αὐτῶ μόνῳ λατρεύσεις. ἢ πάλιν.
 ὁ θυσιάζων θεοῖς ἑτέροις ἐξολοθρευθήσεται,
 πλὴν κυρίῳ μόνῳ. ἔφη δὲ καὶ ἐκ προσώπου
 Θεῶν. ἔνι ἔσονταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμῶ.
 Εἶτα πῶς οἶδε Θεὸς ἕτερος συγκαλιόντας τε
 ἢ συμπεπραχότας τι τῶ καὶ φύσιν καὶ ἐνὶ καὶ
 μόνῳ ἢ ἀληθινῶ; ἀλλὰ ᾤδω πῶς, τὸ, δεῦτε Φησὶ
 ἢ τὸ, καταβάντες, τὸ φεκεν ἔφῃ ἕνός; ἢ ἠγνόηκεν
 ὁ Μωσῆς ὅτι Θεὸς εἷς, ἢ τοι μίᾳ φύσιν Θεότητος
 ἐν ἀγία καὶ ὁμοσίῳ Τριάδι προσκυνεῖται, ἐν
 τε τῶ πατρὶ, Φημί, καὶ τῶ υἱῶ, καὶ τῶ ἀγίῳ
 πνεύματι. εἰ γὰρ καὶ τῶν ὀνομασμένων ἕκα-
 στον προσώποις τε ἢ ἰδικαῖς ὑποσάσεσι, τῶ
 ὅπερ ἐσὶν, εἶναι πισεύεται Πατὴρ ᾤδω ὁ Πατὴρ,
 ἢ Ἰὼς ὁ Ἰὼς, καὶ Πνεῦμα τὸ Πνεῦμα. ἀλλ᾽
 ἐν ἢ τῆς ἑσίας ταυτότης συλλέγει πρὸς ἕνωσιν.
 Ὅτι δὲ ἢ οἱ αὐτῶ διδάσκαλοι, οἶδὲ μάλισα δο-

quomodo hoc demum ambiguum? At
 contraprietatis placita arrogantius insul-
 tat, & sanctum Mosem calumniis appe-
 tit, eodemque secum opinionis errore
 ac mendacio implicitum fuisse, & adul-
 terare veritatem existimat. Sic enim
 ait rursus:

IULIANVS.

Quod autem Moses istiusmodi quo-
 que rem sciens obscurarit, neque lin-
 guarum confusionem Deo tantum tri-
 buerit, (ait enim, ipsum non solum
 descendisse, neque vnum tantum cum
 eo, sed plures descendisse, & qui sint
 illi, reticuit) manifestum est, similes
 Deo putasse eos, qui vna cum ipso de-
 scenderunt. Si ergo ad linguarum con-
 fusionem non solus Dominus, sed & alii
 cum ipso erant linguas confundentes,
 iure auctores huius discriminis esse cen-
 sebuntur.

CYRILLVS.

Igitur aperte confessus est, ne Mo-
 sem quidem dicere voluisse, quosdam
 Deos vna cum Deo ad linguas confun-
 dendas descendisse, sed hoc solum: *Ve-
 nite, & descendentes confundamus ibi lin-
 guas eorum.* At quomodo demum quod
 lubet addiuvat, & Deos illos, qui de-
 scenderunt, similes ei, qui natura Deus
 est, & eius maiestati pares ait? Nam di-
 fertis omnino verbis Moses diuinus, non
 semel, sed multoties, falsi nominis Deos
 reprehendit, vnum vero ac solum ado-
 randum esse dixit. *Dominum, enim in-*
quit, Deum tuum adorabis, & illi soli ser-
uias. Et rursus: *Qui sacrificat Diis alie-*
nis, exterminabitur, praterquam Domino
soli. *Quin* & ex persona Dei dixit: *Non*
erunt tibi Dei alieni prater me. Iam quo
 pacto nouit Deos alios vna cum vno
 vero ac natura Deo descendisse, eique
 adiutores aliqua in re extitisse? At enim
 quomodo, inquit, *Venite, &, descenden-*
tes, de vno posuit? Non latuit Mosem,
 Deum vnum esse, aut vnam diuinitatis
 naturam in sancta & consubstantiali
 Trinitate adorari, in Patre, inquam, &
 Filio, & Spiritu sancto. Si enim quod-
 libet eorum, quæ laudauimus, personis
 propriisque subsistentiis, id quod est,
 esse creditur: Pater enim est Pater; &
 Filius, Filius; & Spiritus, Spiritus: tamen
 essentia identitas in vnitatem colligit. Et
 sane magistros eius, quos præ opinione

Deut. 6.

Exod. 22.

Exod. 20.

singularis sapientiae vehementer mirantur, etiam ad tres usque hypostasas diuinam & perfectissimam naturam extendere, priore libro ostendimus. Sed non grauabimur hic rursus paucis repetere. Plato igitur Deum supremum ait esse Bonum. Ex illo emicuisse Mentem, & hanc esse attentum mundi Opificem, primo quiescente & vacante. Et tertiam inducit Animam, a qua cuncta cieri animarique ait. Hac ille. Nos autem vere & accurate de suprema diuinitate loquentes, Filium ex Deo & Patre genitum asserimus, aequalis naturae, nec vlla in re ab eo differentem: procedere vero Spiritum sanctum, a quo cuncta vitam accipiunt. Et procedit quidem ineffabili ratione, uti dixi, ex Patre Spiritus sanctus viuificus, praebetur vero creaturae per Filium. Norat igitur Moses adorandam & vnam in sancta Trinitate diuinitatis naturam: ideoque interdum numero utitur singulari, interdum etiam plurali. Cuiusmodi est illud: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram*. Sane enim ut hominem formaret, alios sibi non fecit Deus adiutores. Sed hoc verbo *faciamus*, & ad similitudinem nostram, sanctam & consubstantialem Trinitatem demonstrat. Quapropter etiam hoc loco, *Venite, & Descendentes confundamus linguas eorum*, non significat Deos alios assumptos fuisse. Quomodo enim aut vnde? Nec enim plane ita est; sed sanctae Trinitatis adorandum, ingens, & admirabile mysterium subindicat. Sed & mirum illud. Quippe enim, ut putavit ille ac sensit qui sibi sapiens videtur, non est veritus Deo, virtutis omnis amanti, affectuum humanorum peruersitatem affingere, eumque vna cum aliis auctorem fuisse rerum adeo turpium & improbarum. At linguarum confusio causam habet rationi valde consentaneam. Frustra enim laborantes illius temporis homines coercere voluit vniuersi Opifex, adeoque coercuit, quum diuersitate linguarum eos separauit. Sed nihil ex ea re damni ceperunt, quum nihil eis acciderit, vnde mali ex bonis fierent, & ex optimis moribus ad deteriores conuerterentur. Nemo enim est, qui non praclare & laudabiliter viuere possit, quamuis peregrina lingua utatur.

Ακησισοφίας λαχόντες υπόληψιν θαυμάζονται παρ' αὐτῶ, καὶ μέχρι τριῶν ὑποστάσεων τὴν θεϊαν ἢ ἀκήρατον κατευρύνουσι φύσιν, προαπέφηνεν ὁ λόγος ἡμῖν. λυπεῖ δὲ ἔδὲν προσαναμῆσαι διὰ βραχέων. Ὁ γὰρ Πλάτων Θεὸν μὲν τὸν ἀνωτάτω φησὶ τ' Ἀγαθὸν ἐξ αὐτῶ γε μὴν ἀναλάμψαι Νῆν, καὶ τῆτον εἶναι τὸν προσεχῆ τῶ κόσμῳ δημιουργόν, ὄντος καὶ ἐν ἀκινήσει τῶ πρώτῳ. καὶ τρίτην εἰσφέρει ψυχὴν, ὑφ' ἧς τὰ πάντα κινεῖσθαι τε καὶ ἐψυχῶσθαι φησὶ. ἢ ταυτὶ μὲν ἐκεῖνος. Ἡμεῖς δὲ τὸν ὑγιᾶ ἢ ἀπεξοσμένον εἰς ἀλήθειαν περὶ τῆς ἀνωτάτω θεότητος συντιθέντες λόγον, γεγενῆσθαι φημέν ἐκ τῶ Θεῶ καὶ Πατρὸς τ' Υἱόν, ἰσοφύα ἢ ἀπαραλλάκτως ἔχοντα πρὸς πᾶν ὅτις αὐτῶ προελθεῖν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα ζωοποιεῖται. πρόεισι μὲν ἐν ἀρρήτως, ὡς ἔφην, ἐκ τῶ Πατρὸς, τὸ ζωοποιεῖν ἅγιον Πνεῦμα· χορηγεῖται δὲ τῆ κτίσει δι' Υἱῶ. Οἶδεν ἐν ἄρα Μωσῆς τὴν ἐν ἀγία Τριάδι σεπλὴν τε καὶ μίαν τῆς θεότητος φύσιν. ταύτη τοι πολέμεν ἀριθμῶ χρεῖται τῶ ἐνικῶ, ποτὲ δὲ καὶ πληθυντικῶ. ὅποιόν ἐστὶ τὸ, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ἔγὰρ δὴ τινὰς ἑτέρας συλλήπτορας ἑαυτῶ πρὸς τὴν τῶ ἀνθρώπου κατασκευὴν ἐποιεῖτο Θεός. ἀλλ' ἐν τῶ, ποιήσωμεν, ἢ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν, τ' ἀγίας ἢ ὁμοσῆς Τριάδος ἢ δήλωσις ἦν. ἐκεῖν καὶ θάδε, τὸ δεῦτε, καὶ καλαβάντες συγχέωμεν αὐτῶν τὰς γλώσσας, ἔθ' ἑτέρας συμπαραλήθησθαι δηλοῖ. πῶς γὰρ, ἢ πόθεν; ἔγὰρ ἐστὶ ὅλως. ἀλλὰ τ' ἀγίας Τριάδος τὸ σεπλὸν ἢ μέγα καὶ ἀξιάγασον ὑπεμφάνει μυστήριον. ἀξίον δὲ κἀκεῖνο θαυμάσαι. Καίτοι γὰρ, ὡς γὰρ ὠήθη τάχα πρ, καὶ πεφρόνηκεν ἐφ' ἑαυτῶ, συνέτος ὑπάρχων, ἐκ ἀσχύνεται τῶ Φιλαρέτῳ Θεῶ, τὴν τ' ἀνθρωπίνων ἡθῶν ἀνάπτεν διασροφὴν, καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτὸν συμπαραίτιον λέγων γεγενῆσθαι τ' ἔτως ἀσχερῶν ἢ ἀνοσίων πραγμάτων. Ἡ δ' εὐτυχισ, εὐλογώλια τὴν ἔχει τ' αἰτίας τὴν ἀπόδοσιν. εἰκὴ γὰρ ποιῆσθαι τὰς τὸ τῆνικαδε περὶ τὴν τ' πύργου κατασκευὴν, διακωλύειν ἠθέλεν ὅτ' ὅλων δημιουργός, ἢ δὴ ἢ κενώλυκε καλαλεμων εἰς πολυγλωσσίαν. ἢ δὴ κενώλυκε τὸ χρεῖμα τὰς πεπονθοῦσας ἔδεν, εἰς γε τὸ γενέσθαι Φαύλης ἐξ ἀγαθῶν, ἢ ἐξ ἀρίστων ἡθῶν μέλα φραῖσθαι πρὸς τὰ ἀσχίω. Ἐνεστὶ γὰρ ἀνθρώπῳ παντὶ τὸ εὐδοκιμεῖν δύνασθαι, ἢ λαμπρῶς διαβιῶναι, καὶ ἑτερόθρου ἐχῆ τὴν γλῶσσαν

καὶ ἔχι τὰς Ἑλλήνων εἰς ἡχώ συμβάωσαν. Ἡ δέ γε τῶν ἡθῶν διασροφή, πῶς ἐκ ἐπιζήμιος τοῖς ἐπιτῆς γῆς, εἰ συνητὰ τὰ βαρβάρων, καὶ ἡ παρ' αὐτοῖς ὀμότης, καὶ τὸ ἀκρατὲς εἰς ὄργας, καὶ εἰς ὀρέξεις ἀνάθεκτον, καὶ τὸ ἀνεπίπληκτον εἰς μαιφονίας, καὶ ὅσα τοῖς παρ' ἡμῶν κατέψευκται νόμοις; Εἶτα πῶς ὁ Φιλάγαθ' ἔτω Θεός, τὴν τῶν ἡθῶν διασροφήν εἰργάζετο; Ἀνακεφαλαίωμεν δὲ τὸν σύμπαντα λόγον, πάλιν ὡς Φησί:

ΙΟΥΛΙΑΝΟΣ.

Τί οὖν ἐν μακροῖς εἰπεῖν βεβλόμεν, τοσαῦτα ἐπέξῃλθον, ὡς εἰ μὲν ὁ προσεχῆς εἴη ὁ κόσμος δημιεργός ὁ κηρυττόμενος ὑπὸ τῆς Μωσέως, ἡμεῖς ὑπὲρ αὐτῆς βελτίους ἔχομεν δόξας, οἱ κοινὸν μὲν ἐκείνον ὑπολαμβάνοντες ἀπάντων δεσπότην ἐθνάρχας δὲ ἄλλας, οἱ τυγχάνουσι μὲν ὑπ' ἐκείνον, εἰσὶ δὲ ὡς περ ὑπαρχοὶ βασιλέως, ἕνας δὲ τὴν ἑαυτῆς διαφερόντως ἐπανορθόμενοι φροντίδα, καὶ καθίσταμεν αὐτόν, ἔδὲ ἀντιμερίτην τῶν ὑπ' αὐτὸν θεῶν καθισταμένων. Εἰ δὲ μερικόν τινα τιμήσας ἐκείνος, ἀνατίθῃσιν αὐτῶ τὴν ἑπαιτιότητα ἡγεμονίαν, ἀμεινον τὸν τῶν ὅλων Θεόν, ἡμῶν πειθομένους, ἐπιγνώναί μετὰ τῆς μηδὲ ἐκείνον ἀγνοῆσαι, ἢ τὸν τῆς ἐλαχίστης μέρους εἰληφότα τὴν ἡγεμονίαν, ἀντὶ τῆς πάντων τιμῶν δημιεργῆ.

ΚΥΡΙΑΛΟΣ.

Ἔσι μὲν οὖν ἀπάντων δημιεργός, ὁ πρὸς τῆς πανσόφου Μωσέως κηρυγμένον, καὶ αὐτὸς ἐστὶ τῶν ὅλων δεσπότης ὁρατῶν τε καὶ ἀορατῶν καὶ τῶν ὄντων ἔδὲν ἐστὶ ὁ μὴ τοῖς ἑαυτῆς σκήπτροις ὑπέχει τὴν ἀρχήν. Οὕτως δὲ δὴ πάλιν, τὴν ἑαυτῆς βασιλείαν ἀκαθάρτους τε καὶ ἀποσάτους δαίμοσι διανέμων, βελτίον ὑπὲρ αὐτῆς διανενοῦσθαι φησὶν. Εὐρεσιλογεῖ δὲ προστιθεῖς, ὡς εἰ μερικὸς εἴη Θεός ὁ πρὸς ἡμῶν προσκυνούμενος, βελτίον εἶναι τὸν ἕνα καὶ καθόλου μὴ ἀγνοεῖν. ἀλλ' ὅτι τὸν ἕνα καὶ ἐπὶ πάντας ἐκ ἡγνοήκαμεν ἡμεῖς, ὁ μακρὸς ἡμῶν διέδειξε λόγος. Ἀκρόντων δὲ καὶ πρὸς ἡμῶν, οἱ μετ' ἐκείνου πλανώμενοι, οἱ κωφοὶ ἀκούσατε, καὶ οἱ τυφλοὶ ἀναβλέψατε ἰδεῖν μυσταρὰς ἔτω καὶ γελωμένας λατρείας, ἀποφοιτήσατε μερικῆς καὶ ψευδανύμους, μᾶλλον δὲ τῆς ἐκ ὄντας ὅλων ἀποπέμψασθε Θεούς, ἐνὶ δὲ τῶ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινῶν προσκυνήσατε μετ' ἡμῶν. Ὅτι καὶ ψευδοῦσθε,

vtatur & a Græcorum sono diuersa. Perversitas autem morum nonne mortalibus damnosa, si Barbarorum exosi mores, & crudelitas, & animi impotentia, & intemperantia, & homicidiorum impunitas, & quæcunque nostris legibus condemnantur? At quomodo Deus adeo probitatis amans morum perversitatem fecit? Rursus vero cunctam orationem summam colligens ita scribit:

IULIANVS.

Ecquid ergo tam longo verborum ductu dicere volui? Nempe, si proximus mundi Opifex sit ille, qui a Mose prædicatur, nos de illo melius sentimus, qui putamus communem eum esse vniuersorum Dominum: alios autem gentibus præpositos, qui sub illius quidem imperio sunt, sed tanquam imperatoris legati suam quisque vicem diuersè obeuntes, neque ipsum aliorum Deorum, quos subiectos habet, partiarium statuimus. Quod si particularem aliquem reueritus ille, ei gubernationem vniuersi tribuit; satius erit eos ex nostro iudicio vniuersi Deum agnoscere, vnaque illi ignotum non fuisse, quam eum, qui minimæ parti præfectus est, rerum omnium Opificis loco colere.

CYRILLVS.

Et sane omnium Opifex ille est, qui a sapientissimo Mose prædicatus est, atque idem ipse rerum omnium Dominus quæ cernuntur aut non cernuntur, nec quidquam est quod ceruicem sceptris eius non submittat. At hic rursus, eius regnum impuris ac desertoribus Dæmonibus tribuendo, melius de ipso sensisse prædicat. Neque hoc contentus aliud comminiscitur, nempe, si particularis esset Deus is quem colimus, melius fore vnum quoque omnino non ignorare. At nos vnum, eumque supremum omnium, non ignorasse, pluribus antea verbis ostendimus. Audiant autem a nobis qui cum illo in eodem errore versantur: surdi audite, & ceci contemplantini, tam abominandos & ridiculos cultus. Particulares & falso dictos, immo vero nequaquam existentes Deos amandate, vnum autem verumque natura nobiscum adorete. Mentiri porro Iulianum,

quum ait, vniuersi Deum aliis Diis legatis gentiumque praefectis quibusdam regnum suum impertisse, ex sacris paginis nemo non facile intelliget. Rem enim vel ipso nolente demonstrare conabor. Nonne vitulum conflauit olim in deserto Israel, salute sua neglecta? Hanc ob rem Deus indignatus sacrorum antistitem Mosem his verbis compellauit: *Vade, descende hinc tu & populus tuus, quem eduxisti ex terra Aegypti, in terram quam iuravi Abraham, & Isaac, & Iacob, dicens: Semini vestro dabo illam, & simul mittam ante faciem tuam Angelum meum. Non simul ascendam tecum, eo quod populus tu dura cervicis es. Et populus, inquit, audito isto verbo duro, lugubrem planctum fecit. Et dicit ad eum Moyses: Nisi tu ipse simul comes fueris, ne me hinc ascendere facias: Et quomodo vere notum erit, quod inueni gratiam apud te, ego & populus tuus, nisi tu nobis comes fueris?* *Et dixit Dominus ad Moysen: Et hunc tibi sermonem, quem dixisti, faciam.* Vide sis ergo sub Deo agere Israelem, ac summæ proinde prosperitatis fructum capere. Sed postquam defectione a Deo non mediocriter offendit, velut poenæ loco id accipere, quod Angelis subesset. Et quidem dixerim, sanctum Angelum ipsis praefuturum a Deo promitti, sed citra comparisonem. Praestabat igitur Israelem ipsi Deo rerum omnium subiici, non autem aliis ab ipso, quod Mose pro Israele deprecante demum auertit. At si necessarium & utile fuisset Israelem Angelo subiici, neque Moses illud deprecatus esset, neque Deus ipse vniuersi deprecanti bonum annuisset. Quum autem ira sedata semet ipsum adfuturum dixerit Israeli, quamuis peccati reo; patet utique Deum mortalibus praesse, non alicuius interuentu, sed proxime ac per se, ut ita dicam, non esse id ab eius voluntate aut dignitate alienum. Neque vero damni expertes homines fore, si aliis quibusdam subsint, aut gentium praefectis, aut Angelis, quamuis probitate ac sanctitate praestantibus supremoque Deo subditis. Addam porro aliud non inutile futurum

Α Θεοῖς ἑτέροις ὑπάρχουσιν τε καὶ ἑθνάρχαις τισί, διανείμαι λέγων τὴν ἑαυτῶ βασιλείαν τὸν τῶν ὅλων Θεὸν, ἀκονιτὶ τοῖς ἑθέλουσιν ἐξέσαι νοεῖν διὰ γε τῆς Θεοπνεύστου γραφῆς. ἀβέβητον γὰρ τὸ χρῆμα αὐτῷ καλαδεῖσαι πειράσομαι. Οὐκ ἔν μὲ μοσχοποιήσῃ πόσι καὶ τὴν ἔρημον, ἀφειδήσας τῆς ἑαυτῶ σωτηρίας ὁ Ἰσραήλ; ἠγανάκτει δὲ πρὸς τὸ Θεὸς, ἔφη τε πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα· πορεύσθε, καλὰ βῆθη ἐνλεῦθεν σὺ καὶ ὁ λαὸς σὺ, ὅς ἀνήγαγεσθε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, εἰς τὴν γῆν ἣν ὠμοσα τῷ Ἀβραάμ, καὶ τῷ Ἰσαάκ, καὶ τῷ Ἰακώβ, λέγων τῷ σπέρματι ὑμῶν δώσω αὐτήν, καὶ συναποσελῶ τὸν ἀγγελοῦν μου πρὸ προσώπου σου· ὅς μὴ ἀναδῶ μέλας σου, διὰ τὸ λαὸν σκληροδράχην σε εἶναι. καὶ ἀκίσσας, φησὶν, ὁ λαὸς τὸ ῥῆμα τὸ ποιητὸν τῶ Θεοῦ, ἐπένηθησεν ἐν πενθηκοῖς. καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Μωσῆς· εἰ μὴ αὐτὸς σὺ συμπορεύῃ, μὴ ἀναγάγῃς με ἐνλεῦθεν καὶ πῶς γνωσθὸν ἔσται ἀληθῶς, ὅτι εὐρηκα χάριν παρά σοι, ἐγὼ τε καὶ ὁ λαὸς σου, ἀλλ' ἢ συμπορευομένης σου μεθ' ἡμῶν; καὶ εἶπε κύριος πρὸς Μωσῆν καὶ τῶτον σοι τὸν λόγον ὃν εἶρηκας, ποιήσω. Ἄφθρει δὴ ἔν ἄφθρει πρᾶττοντα μὲν ὑπὸ Θεῷ τὸν Ἰσραήλ, καὶ τῆς εἰς ἄκρον ἐνημερίας ἔχοντα τὸ χρῆμα καρπὸν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μελέως προσκίεσκε διανενευκῶς εἰς ἀπόσασιν, ὡς ἐντάξει δικῆς τὸ ὑπ' ἀγγέλων γενέσθαι δεχόμενον. Φαίην δ' ἂν ὅτι καὶ ἅγιον αὐτοῖς τὸν ἐπιστάτην ἀγγελοῦ ὑπισχνεῖται Θεός, ἀλλ' ἀσυκρίτως. ἀμεινον ἔν τῷ ὑπ' αὐτῷ μάλλον τῷ τῶν ὅλων εἶναι Θεῷ, καὶ ὅτι τισιν ὑπεξεῦχθαι παρ' αὐτὸν ἑτέροις, ὃ δὴ καὶ ἀπεώσατο, λιπαρῶν ὑπὲρ αὐτῶ τῶ πανσόφου Μωσέως. Ἄλλ' εἶπερ ἦν τι τῶν ἀναγκαίων καὶ ὀνησιφόρων, τὸ ὑπ' ἀγγέλων Ἰσραήλ γενέσθαι, ἔτ' ἂν ὁ Μωσῆς παραστήσατο, ἔτ' ἂν αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων Θεός, παραβληθῆναι τὸ ἀγαθὸν κατένευσεν. ἐπεὶ δὲ κατέβησεν ὁ ῥῆμα, αὐτὸς δι' ἑαυτῶ λέγων συνέσεσθαι καὶ τοὶ πεπλημμεληκῶτι τῷ Ἰσραήλ, δῆλον ἂν εἴη δῆπρ' εἶναι, ὡς ἔτε ἀβέβητον, ἢ ἀκαλλῆς τῷ Θεῷ τὸ καλάρχειν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὅς διαμεσίτῃ τινός, προσεχῶς δὲ, καὶ ἴν' ἔτως εἴπωμεν, ἀνθρώπων ὅς τε μὴν ἀζήμιον ἀνθρώποις, τὸ ὑπ' ἑτέροις τισὶν εἶναι, ἢ ἑθνάρχαις, ἢ ἀγγέλοις, καὶ ἀγαθοὶ τινες εἶεν, ἀγιοί τε καὶ ὑπὸ ζυγῶ τῶ ἐπὶ πάντας Θεῶν. Προσέποισω δὲ τι καὶ ἕτερον ἔν ἀσυντελές,

εἰς ὄνησιν τοῖς ἐντευξομένοις. διμοιρήσαντο μὲν ἅπαντες
 γὰρ τὰς ἐπὶ τῆς γῆς οἱ πονηροὶ τε καὶ ἀποστάται
 δαίμονες. ἐνηθρώπησε δὲ ὁ μονογενὴς τῷ Θεῷ
 Λόγῳ, ἡ παναλιεσάτη τῷ πατρὶ δεξιά, ἡ τῶν
 ὅλων κατεξουσιάζουσα χεὶρ, ἵνα τῆς ἐκείνων
 πλεονεξίας ἀπαλλάξας τὸν ἐνὶ καρδίᾳ προσ-
 κομίσειε τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ. Καὶ πισώσεται γρα-
 φῶν ὁ τῶν ἀνθρώπων μυστηρίων ἱερεργὸς ὁ πάνσοφος
 Παῦλος ὡς περὶ γὰρ ἐν τῷ Ἀδάμ πάντες ἀπο-
 θνήσκουσιν, ἕτως ἐν τῷ Χριστῷ ζωοποιεῖ-
 σονται. ἕκαστος δὲ καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι. ἀπαρ-
 χὴ Χριστός, ἐπεὶ οἱ τῷ Χριστῷ ἐν τῇ παρε-
 σία αὐτοῦ, εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῶ τὴν βα-
 σιλείαν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, ὅταν καταργήσῃ
 πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δυνά-
 μιν. Ἀκούεις ὅτι καταργημένης ἀπάσης ἐξουσίας
 καὶ δυνάμεως, καὶ ἀνηρημένης εἰς ἅπαν τῆς τῷ
 διαβόλου πλεονεξίας, παραδίδωσι τὴν βασι-
 λείαν ὁ Υἱὸς τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, οἷον ὑπὸ τυ-
 ράννου διεπρασμένην ἐξελών, καὶ προσάγων
 αὐτὴν τῷ γεννήσαντι. ὃ ἔξω τῷ βασιλεύειν
 ἐαυτὸν καθιστὰς παραδίδωσι τὴν βασιλείαν αὐ-
 τῷ, ἀλλ' ἐλευθέραν, ὡς ἔφη, ἐκσεσοδημέ-
 νων τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἕθενος ἑτέρων τῶν ἐπὶ τῆς
 γῆς βασιλεύοντων, πλὴν ὅτι λοιπὸν αὐτῷ τε καὶ
 μόνῳ, δι' ἡμῶν σὺν ἁγίῳ Πνεύματι. εἶτα τὰς
 ἐπὶ τῆς γῆς, ὅσας καὶ καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπων γέ-
 γονε, καὶ ὑπέμεινε σαυρὸν ἀσχύνης καταφρο-
 νήσας, ἵνα τῆς μεθ' ἡμῶν τυραννίδος τῶν ἀνο-
 σίων δαμόνων ἐξώση σίφος.

legentibus. Improbi ac desertores
 damones homines sibi vendicarant;
 factus homo est unigenitum Dei Ver-
 bum, fortissima patris dextera, manus
 potestate sua cuncta continens, ut illo-
 rum impotenti dominatu liberatos Deo
 & patri offerret. Cuius rei fidem faciet
 Paulus, sapientissimus sacrorum eius
 mysteriorum antistes: *Vt enim in Adam*
omnes moriuntur, ita in Christo vivifica-
buntur. Unusquisque in suo ordine: pri-
mitia Christus: deinde hi qui Christi, in
adventu illius: postea finis, quando tradet
regnum Deo & Patri, quando abolabit
omnem principatum & omnem potestatem
ac virtutem. Audis quod omni pote-
 state ac virtute abolita, omnique Diabo-
 li fraude, sublata regnum tradit Deo &
 Patri Filius, velut Tyranno ereptum
 adimens, & ad Patrem afferens. Non
 enim regnum a se abdicans ei tradit,
 sed liberum, uti dixi, depulsis hostibus,
 nec vlllo alio, quotquot in terra sunt,
 quam illo solo regnante per Filium cum
 Spiritu sancto. At nonne ingratum
 esset illi, homines in terris degere sub
 quibusdam gentium prefectis ac tutela-
 ribus Diis, qui & homo similis nobis
 factus est, & ignominia contemta cru-
 cem sustinuit, ut impiorum demonum
 agmen ab inuadendis nobis expelleret.

FINIS LIBRI QVARTI.

